

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravovědy

Diplomová práce

ZUZANA DOHNALOVÁ

II. Ročník – navazující kombinované studium

obor: Speciální pedagogika – andragogika

Mezigenerační vztahy - možnosti a realita

Olomouc 2013

Vedoucí práce: PaedDr. et Mgr. Marie Chrásková, Ph. D

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne 17. 6. 2013

.....

Děkuji paní PaedDr. et Mgr. Marii Chráskové, Ph. D. za odborné vedení práce, trpělivé poskytování cenných připomínek a rad, dále děkuji všem ochotným seniorům a studentům, kteří se účastnili výzkumu k praktické části mé diplomové práce a v neposlední řadě děkuji své rodině a svým blízkým za podporu při psaní této práce.

Obsah

Obsah.....	4
ÚVOD.....	7
I CÍL PRÁCE.....	10
1 . 1 Dílčí cíle.....	10
II TEORETICKÉ POZNATKY.....	11
2. 1 Stáří.....	11
2. 1. 1 Různé pohledy na stáří	12
2. 1. 1. 1 Biologické stáří.....	13
2. 1. 1. 2 Psychologické stáří.....	13
2. 1. 1. 3 Sociální stáří.....	15
2. 1. 1. 4 Chronologické (kalendářní) stáří.....	16
2. 1. 2 Senior.....	17
2. 1. 3 Stárnutí.....	18
2. 1. 4 Senioři a vztahy.....	18
2. 1. 5 Senioři a domácí násilí.....	20
2. 2 Adolescence.....	20
2. 2. 1 Jednotlivá pojetí období adolescence.....	22
2. 2. 1. 1 Biologické pojetí adolescence.....	22
2. 2. 1. 2 Psychologické pojetí adolescence.....	22
2. 2. 1. 3 Sociální pojetí adolescence.....	24
2. 2. 1. 4 Adolescence z pohledu kalendářního věku.....	25
2. 2. 2 Adolescence, adolescent.....	26
2. 2. 3 Adolescent a vztahy	26
2. 2. 4 Fenomén ageismu na sociálních sítích u adolescentů.....	29
2. 3 Rodina.....	30
2. 4 Mezigenerační vztahy.....	31
2. 4. 1 Stáří, senioři a společnost.....	32
2. 4. 2 Adolescence, dospívající a společnost	33
2. 4. 3 Mezigenerační setkávání, pomoc	33
2. 4. 4 Ageismus.....	34
2. 5 Demografické údaje.....	35

III METODIKA.....	37
3. 1 Výzkumné problémy.....	37
3. 2 Výzkumné předpoklady.....	37
3. 3 Charakteristika zkoumaného souboru.....	38
3. 4 Metoda sběru dat.....	39
3. 5 Organizace výzkumu.....	40
3. 6 Zpracování získaných dat.....	41
IV VÝSLEDKY.....	42
4. 1 Složení výzkumného vzorku.....	42
4. 2 Analýza postojů a názorů adolescentů a seniorů na druhou skupinu.....	43
4. 2. 1 Rozdílnost v ladění názorů osob žijících na vesnici a osob žijících ve městě.....	47
4. 3 Analýza názorů mužů a žen.....	48
4. 4 Analýza vlivu kontaktu s opačnou generací.....	51
4. 4. 1 Analýza vlivu četnosti kontaktů na postoj ke druhé skupině.....	53
4. 5 Analýza vzájemného odhadu názorů.....	55
4. 5. 1 Čeho si senioři cení na adolescentech – odpovědi seniorů a odhady adolescentů...55	
4. 5. 2 Čeho si dospívající cení na seniorech – odpovědi dospívajících a odhady seniorů.57	
4. 5. 3 Co seniorům vadí na adolescentech – odpovědi seniorů a odhady adolescentů.....59	
4. 5. 4 Co adolescentům vadí na seniorech – odpovědi adolescentů a odhady seniorů.....61	
4. 6 Obavy a trápení seniorů a adolescentů.....	63
4. 7 Sdílení starostí.....	64
4. 8 Role vzdělání.....	66
4. 9 Role věku.....	68
V DISKUZE.....	70
ZÁVĚR.....	74
Souhrn.....	76
Summary.....	77
Referenční seznam.....	78
Seznam obrázků, tabulek, grafů.....	81
Seznam příloh	83
Přílohy	
Příloha č. 1 - Dotazník pro seniory	
Příloha č. 2 - Dotazník pro adolescenty	

Příloha č. 3 - Rozdíly v názorech lidí žijících na vesnici/ve městě u seniorů a adolescentů
jednotlivě

Anotace práce

ÚVOD

"Mladí žije z nadějí, starší ze vzpomínek."

(Citáty slavných osobností)

Mladí a starší. Dvě slova mající naprosto opačný význam. Mladí a starší. Dvě generace, dvě skupiny lidí nacházejících se na opačných pólech životního běhu.

Mladí a starší. Dvě generace. Jedna na začátku vstupu do dospělého života, nabírající zkušenosti, mající ideály a představy, nezřídka naivní a zkreslené, o tom, jak se svým životem naloží, jaký mu dají smysl a cíle, jak těchto cílů dosáhnou a mající právě takové pohledy a přístupy k životu, které jsou charakteristické a vlastní pouze jim - mladým dospívajícím lidem.

Druhá skupina o které je řeč - skupina seniorů - se nachází na sklonku života. Mají za sebou radosti a strasti, úspěchy a neúspěchy, splněné a nesplněné sny a plány, těžké životní křižovatky. To jsou senioři, jejichž představy o životě jsou do značné míry dány tím, jaký a jak život oni sami prožili, s jakými situacemi života se byli oni sami nuceni vypořádat. Obohaceni a "otlučeni" životními zkušenostmi získali vzácný dar, který je vlastní právě seniorům - dar moudrosti a životní zkušenosti.

Dvě generace na opačných koncích života. Dvě generace vyrůstající ve velmi rozdílných podmínkách, dvě generace, z nichž každá prožila většinu svého života v jiném století, dokonce i v jiném tisíciletí, za jiného politického režimu, s jinými možnostmi. Co mají společného? Mají vůbec něco společného? Jistě minimálně to, že část svého života prožívají na této zemi společně vedle sebe, ve stejném čase. Co jim toto soužití přineslo a přináší? Co o sobě dospívající a senioři vzájemně vědí? Co si jedna skupina o druhé myslí? Mají tyto tak rozdílné skupiny vůbec zájem něco o sobě vědět nebo se o sobě něco dozvídat? Mají vůbec zájem žít pospolu?

To jsou otázky, které mě vyvstávají na mysli, když si uvědomuji, že já sama, ač velmi mladá, přestávám v některých ohledech dnešním dospívajícím rozumět. Ať již jde o oblast módy, životního stylu, technického pokroku... cítím, že i já sama se v určitém smyslu dnešním adolescentům vzdaluji. Zároveň ještě v žádném případě nedosahuji seniorského věku - nemohu tedy plně pochopit ani situaci seniorů, jsem tedy vzdálená i od jejich životního stylu a pohledu... Nastává tedy okamžik, kdy mě nutně napadají otázky bez odpovědí. Jak se asi cítí dnešní senioři? A jak se cítí

adolescenti? Jak je možné, že na této zemi lidé, mezi nimiž je tak velký časový rozdíl, tak velký rozdíl v životních podmínkách, ve kterých vyrůstali, vůbec mohou společně fungovat? A fungují spolu vůbec? Přiznávám, že někdy mi obě skupiny lidí, o kterých zde píši, připadají jako z jiné planety a zamyšlení se nad stmelujícími a naopak nad rozdělujícími faktory mě přímo fascinuje. Jsou to otázky, na které si zatím nedokáži uspokojivě odpovědět a právě z toho důvodu jsem si vybrala výše zmíněné téma své diplomové práce.

Já osobně mám k seniorům velice kladný vztah. Jistě to může být téměř výhradně pozitivními zkušenostmi, které mám se svými vlastními prarodiči, také je mi blízký klid a rozvážnost seniorů, které znám, obdivuji jejich životní zkušenosti. Všimla jsem si ale bohužel nejednou, že mnoho mladých lidí tento názor nesdílí. V hromadných prostředcích, na sociálních sítích i na ulici často dávají teenageři různého věku hlasitě najevo své negativní postoje ke starým lidem. Je to skutečně jejich přesvědčení, jejich osobní názor? Nebo je to póza? Je to snad strach ze stárí? Snaha zdůraznit své vlastní mládí, energii až "nedotknutelnost"?

A nezdědka jsem negativní reakce zažila i v opačném směru. Mladí lidé jsou často terčem nevraživých pohledů, výroků i zesměšňování ze strany některých seniorů. Je to, co tito senioři říkají, opravdu i to, co cítí? Nebo je za tím něco trochu jiného? Nepochopení? Jiný žebříček hodnot? Závist?

V této práci chci, alespoň částečně, poodkrýt a pootevřít toto téma vztahů mezi adolescenty a seniory. Troufnu si tvrdit, že všeobecně známé, ale přesto stále trochu tabuizované. Ráda bych si (a nejen sobě) prostřednictvím této práce odpověděla alespoň na některé výše zmíněné otázky, pronikla do složitostí, faktorů a dalších oblastí, které mohou s tématem mé práce souviset a které pomohou pochopit současný vzájemný pohled, stav či názor obou generací.

Cílem práce je zmapovat a popsat specifika obou generací, jejich potřeby, názory, možnost vzájemného kontaktu a především ty oblasti, které obě generace mohou stmelovat, ve kterých jsou jejich postoje a názory, popř. i obavy a strachy podobné a naopak definovat též ty oblasti, ve kterých se obě generace odlišují a rozdělují. Uvědomuji si, že rozsah diplomové práce nedovoluje ani zdaleka popsat a porozumět problematice vztahů adolescentů a seniorů v celé jejich šíři. Proto by měl být přínos této práce především v tom, že zde ve stručnosti popíši tuto problematiku

a pravděpodobně zde dojde i k nalezení nových otázek a námětů k zamyšlení. Práce by měla sloužit především těm lidem, kteří pracují v oblasti pomáhajících profesí jak s dospívajícími lidmi, tak s osobami ve věku senia, ale i všem těm, kteří se zajímají o vztahy adolescentů a seniorů a těm, kteří cítí potřebu pro zlepšení mezigeneračního soužití něco udělat nebo mu prostě jen lépe porozumět.

I CÍL PRÁCE

Cílem práce, jak již bylo zmíněno, je především zmapovat a porovnat postoje a vztahy dospívajících a seniorů. Zaměříme se na rozdíly či shody v názorech a informacích, které získáme od seniorů a adolescentů, a vzájemně je porovnáme. Budeme sledovat, rozdílnost pohledů obou sledovaných skupin na sebe samé i na druhou generaci - a budeme zjišťovat, zda se názory shodují s realitou.

Diplomová práce si klade za cíl osvětlit vztahy adolescentů a seniorů. V dnešní době lze slyšet jak velice kladné, tak i vyhraněně negativní názory adolescentů na seniory a seniorů na adolescenty. Tato práce v obraze nastíní, jak vnímají vzájemné vztahy senioři a adolescenti libereckého kraje, jak si myslí, že jsou vnímáni druhou skupinou a zda jsou tyto jejich představy založeny na reálném podkladě.

1.1 Dílčí cíle

Kromě obecných hlavních cílů, které byly popsány výše, bude tato práce klást důraz na tyto problémy:

- Zjistit celkové ladění názorů jedné generace na druhou a jejich rozdílnost.
- Zjistit rozdílnost názorů mužů a žen na tuto problematiku.
- Zjistit rozdílnost názorů lidí žijících na venkově a lidí žijících ve městech.
- Zmapovat role dalších faktorů jako je vzdělání, věk a jejich vliv na mezigenerační kontakt.
- Zmapovat odhad názorů jedné generace na druhou.
- Zjistit vliv četnosti vzájemného kontaktu na postoje jedné sledované generace ke druhé.
- Zjistit tendence zájmu či nezájmu o problematiku vztahů mezi seniory a adolescenty.

II TEORETICKÉ POZNATKY

2. 1 Stáří

"Stáří může být nešťastné a neradostné právě tak jako mládí. Srovnávám-li, nezdá se mi stáří i se všemi slabostmi, které přináší, bez radostí, jen zabarvení a zdroje těchto radostí jsou jiné."

(Citáty slavných osobností)

Co je vlastně stáří? Kdy je člověk mladý a kdy starý? Existuje jasná hranice? Pro lepší představu zde představíme pojetí stáří z pohledu některých odborníků.

Vágnerová (2007) například o stáří hovoří jako o poslední etapě života, která "přináší nadhled a moudrost, pocit naplnění, ale také úbytek energie a nezbytnou proměnu osobnosti směřující k jejímu konci" (Vágnerová, 2009, s. 299). Stáří rozděluje na dvě části - na období raného stáří a na období pravého stáří.

Rané stáří, jinak nazývané také třetí věk, je dle Vágnerové období života mezi 60 – 75 lety. Je to období, kdy dochází k některým degenerativním změnám souvisejícím se stářím, ale ještě ne natolik velkým, aby výrazně zasahovaly a ovlivňovaly aktivní a nezávislý život člověka (Vágnerová, 2007).

Vágnerová na uvedené straně zmiňuje i Eriksonovo pojetí. Erikson (1999) ve své teorii psychosociálního vývoje tvrdí, že stěžejním úkolem člověka v období raného stáří je dosažení integrity, tzn. přijetí a vyrovnání se s vlastním životem takovým, jaký byl. Na druhé straně proti integritě v této životní etapě stojí pocit zoufalství a strach ze smrti.

Vágnerová v uvedené publikaci dále popisuje podmínky, které jsou nezbytné pro dosažení integrity. Jde o:

- pravdivost k sobě samému,
- smíření se s vlastním životem,
- stabilizaci a generalizaci postoje k životu (které umožňují nadhled),
- kontinuitu, tj. chápání vlastního života v kontextu generační posloupnosti, v kontextu celé společnosti a to ve vztahu k minulosti, přítomnosti, ale i budoucnosti.

Období pravého stáří Vágnerová (2007) definuje jako období po 75. roce života. Po 80. roce života mluvíme o tzv. čtvrtém věku. Změny v oblasti tělesného i duševního zdraví, ale také změny v oblasti sociální, již v tomto období často člověka výrazně ovlivňují a negativně zasahují do jeho každodenního života.

Vágnerová popisuje jako hlavní úkol pozdního stáří "udržení přijatelného životního stylu", přičemž podmínky shrnula takto:

- udržení nezbytné autonomie a soběstačnosti,
- udržení a znovuvytvoření potřebných sociálních kontaktů,
- udržení přijatelného osobního významu a sebeúcty.

Zajímavý pohled Pecka zmiňuje ve své publikaci Švancara (1999). Zde se dočítáme, podrobnější rozdělení Eriksonovy teorie vnitřních konfliktů. Podle Pecka se člověk v období stáří potýká se třemi konflikty. Jsou to:

- diferenciace ega X lpění na pracovním zařazení (souvisí se statutem, sebehodnocením na základě statusu spojeného s profesí),
- transcendence těla X zabývání se tělem (zde je nutné umět přijímat změny, které se s tělem stanou, respektovat je sám v sobě a umět jim své činnosti přizpůsobit),
- transcendence ega X zabývání se egem (jde především o vyrovnání se s vlastní konečností).

Hartl a Hartlová (2004) popisuje stáří jako závěrečnou etapu trvání lidského života.

2. 1. 1 Různé pohledy na stáří

Řada autorů (Šimíčková - Čížková, Binarová, Holásková a kol., 2005; Vágnerová, 2007, Kozáková, Müller, 2006) přehledně popisuje a rozděluje specifika stáří do těchto oblastí:

- biologické stáří,
- psychické stáří,
- sociální stáří.

Dlabalová a Klevetová (2008) problematiku psychického stáří a sociálního stáří zahrnují do jedné kapitoly pod názvem "psychosociální stárnutí".

Často bývá mnohými autory (Šimíčková - Čížková, Binarová, Holásková a kol., 2005, Kozáková, Müller, 2006) uváděno také chronologické (kalendářní) stáří, o kterém se zde též zmíníme. Popíšeme tedy stručně zvláštnosti těchto jednotlivých pojetí, z nichž zvláštní důraz, vzhledem k zaměření naší práce, budeme klást především na oblast psychologickou a sociální.

2. 1. 1. 1 Biologické stáří

Biologickým stářím rozumíme změny v tělesné oblasti. Ty jsou ovlivněny jak dosavadním způsobem života, ale z velké části jsou dány také genetickými dispozicemi. "Většina odborníků v oblasti gerontologie uvádí, že o délce života člověka rozhodují ze 60 - 70 % genetické faktory a ze 30 - 40 % vnější podmínky" (Štilec, 2004, s. 14). Švancara (1999) zmiňuje, že po 30. roce života začíná pozvolný úbytek funkce většiny tělesných soustav, a to přibližně o 0,8 - 1 %. Nejčastěji to bývají změny v oblasti pohybového ústrojí, v oblasti kardiopulmonálního systému, nervové soustavy, trávicí soustavy aj., např.:

- úbytek kostní hmoty,
- tuhnutí chrupavky a vaziva,
- oplošťování meziobratlových plotének, snižování výšky,
- ochabování svalů,
- zužování cév, nedokrvenost,
- snížení funkce plic,
- pokles pružnosti a kapacita močového měchýře,
- snižování pohlavní činnosti,
- pokles elasticity a ztenčování kůže,
- zhoršení kvality smyslového vnímání aj. (Štilec, 2004; Klevetová, Dlabalová, 2008).

2. 1. 1. 2 Psychologické stáří

Psychologickým stářím rozumíme to, jak člověk reaguje v sobě samém na změny související s přibývajícím věkem, změnami v oblasti tělesného zdraví, odchodem do důchodu. "Psychické stáří je podmíněno mnoha faktory. Mimo jiné osobnostními rysy, objevováním se charakteristických psychických změn v průběhu stárnutí a ve stáří, reakcí konkrétního člověka na jeho vlastní stáří" (Kozáková, Müller, 2006, s. 13). Jako nejčastější psychické změny bývají uváděny:

- snížení schopnosti adaptace, rigidita,
- snížené tempo a změny v oblasti kognitivních schopností,
- změny v kvalitě a procesu učení a paměti, osvojování si nových poznatků a zkušeností,
- změny v emocionální oblasti,

- snížená schopnost koncentrace pozornosti,
- úbytek v oblasti fluidní inteligence (krystalická se výrazně nemění),
- omezení příjmu podnětů z okolí, dané např. zhoršováním smyslových funkcí,
- změny ovlivněné psychosociálními faktory - zahrnují to, jak člověk reaguje a jak se vypořádává s novou sociální situací),
- zhoršení časového odhadu atd. (Vágnerová, 2007; Štílec, 2004).

Strategie vyrovnávání se se stářím

Zajímavé jsou zjištěné strategie vyrovnávání se se stárnutím a se stářím, které byly rozděleny do těchto pěti kategorií:

Konstruktivní strategie - senior přijímá omezení spojená se stářím, zároveň ale je schopen uspořádat si takový životní program, který nadále povede k aktivitě a který bude veškerá omezení respektovat. Člověk zůstává otevřený novým prožitkům, novým vztahům, bývá spíše optimistický. Přijal své stáří se vším všudy, ale nebere své stáří jako trest, jako "vyhnanství", nadále zůstává aktivní jak v osobním, tak ve společenském životě. "Prioritou v životě je mít svůj životní cíl a být schopen pro sebe něco vykonat" (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 31).

Strategie závislosti - senior se stává pasivním, uzavírá se do sebe a většinu rozhodování o sobě a o svém životním programu nechává na druhých - na rodině, na personálu ve zdravotnických či sociálních zařízeních. Spoléhá na pomoc ostatních, své stáří prožívá klidně, nechává si svůj život "říditi" ostatními, přenáší na ostatní svou odpovědnost, přijímá rozhodnutí jiných, ale je tak spokojený.

Strategie obranná - senior odmítá přijmout své stáří, zejména pak jeho neduhy, těm se snaží čelit až nezdravou aktivitou, snaží se být naprosto soběstačný, odmítá přijmout pomoc ostatních a fakt, že na některé činnosti již nestačí sám. Takový senior neakceptuje svá omezení, má rád vše po svém a pod kontrolou.

Strategie hostility - senior nepřijal své stáří a mstí se za to svému okolí. Často si stěžuje a touží být litován, napadá a podezřívá druhé, je nepřátelský k ostatním, zejména pak k mladým lidem. Svou nenávist k vlastnímu stáří obrací proti svému okolí.

Strategie sebenenávisti - senior obrací nenávist směrem k sobě, nemá potřebu být jakkoliv aktivní, trpí pocity osamělosti a smrt často bere jako vysvobození. Nemá

potřebu vyhledávat společenské kontakty, u takového člověka je velice obtížné nacházet sebemenší jiskru pozitivního přístupu, stejně tak nacházet motivaci k aktivnímu způsobu stárnutí a stáří (Klevetová, Dlabalová, 2008).

Wolf (1982) již v 80. letech minulého století popisuje poměrně optimistický postoj ke stáří vycházející z některých vědeckých poznatků, z nichž zdůrazňuje především tyto tři:

1. Stárnutí není pouze degradace, je to také větší a stále narůstající zkušenost, dalo by se říct snad i jakási moudrost.
2. Jako jedinému živému tvorů je člověku dáno vědomí, že stáří přijde – je nám tedy dáno se na stáří podle svých možností, situace, plánů a očekávání do jisté míry připravit.
3. Ve společnosti narůstá aktivní postoj ke stáří, společnost si je vědoma užitečnosti a využitelnosti seniorů např. v zaměstnávání.

2. 1. 1. 3 Sociální stáří

Pokud mluvíme o propojenosti jednotlivých oblastí stáří (biologické, psychologické, chronologické), pak sociální stáří snad více než jakékoliv jiné v sobě zahrnuje od každého trochu a je výsledkem a směsicí vzniklou působením jak kalendářního stáří, tak i biologických a psychologických vlivů. Snad nejvíce je sociální stáří propojeno s oblastí psychiky, proto, jak jsme zde již zmínili, někteří autoři (Klevetová, Dlabalová, 2008) nehovoří o psychickém stáří a o sociálním stáří, ale slučují tyto dvě oblasti do jedné - do oblasti psychosociálního stáří.

Sociální stáří je ovlivěno především nejrůznějšími sociálními událostmi, které s sebou nutně přinášejí výrazné změny životního stylu a znamenají důležitý a zpravidla nepřehlédnutelný mezník v životě člověka. "Sociální stáří je dáno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění" (Kozáková, Müller, 2006, s. 13). Takové životní události a jejich vypořádání se s nimi je do značné míry ovlivňováno nejen osobností konkrétního jedince a dosavadním způsobem života, ale v neposlední řadě postojem ostatních lidí a stejně tak celé společnosti, jak ostatně zmiňuje i Vágnerová: "Postoj současné společnosti ke stáří je spíše negativní, odmítavý a podceňující. Stáří je chápáno jako období, kdy může člověk pouze chátrat, v nejlepším případě si zachová část toho, co získal dříve. Jeho zkušenosti

a kompetence ztrácejí svůj význam a z pragmatického pohledu není takový člověk ničím přínosný" (Vágnerová, 2007, s. 308).

Wolf (1982) hovoří o přímé souvislosti nové sociální situace či události spojené se stářím, odchodem do penze aj. s psychickým ale i fyzickým stavem seniora. Stejně tak Švancara (1999) hovoří o úzké souvislosti a přímém ovlivňování sebeobrazu a sebevnímání seniora s nejrůznějšími životními událostmi. Zdůrazňuje též důležitost velikosti změny: "Člověk, jehož sociální postavení v zaměstnání nebo v rodině nebylo ani dříve nijak významné, je na ztrátu sociální prestiže méně citlivý než člověk, který měl dříve vyšší status a zakládal si na něm. Podobně člověk, jehož sociální kontakty byly i dříve chudé a sám je nijak nevyhledával, snáší osamění mnohem lépe než člověk společensky angažovaný, s množstvím meziosobních vztahů v minulosti" (Švancara, 1999, s. 163). Ruku v ruce se změnami ve společenských rolích a vztazích jde i utváření sebeobrazu seniorů.

Nejčastější významné životní události, se kterými je senior nucen se vypořádat:

- odchod ze zaměstnání,
- úmrtí partnera (postihuje výrazně více žen než mužů),
- změna ekonomické situace,
- úmrtí blízkých,
- změna sociální role,
- změna způsobu života v důsledku zdravotního omezení,
- odchod z domova do pobytového zařízení,
- změna v oblasti sociálních kontaktů (Švancara, 1999; Kozáková, Müller, 2006).

2. 1. 1. 4 Chronologické (kalendářní) stáří

Chronologické stáří je pravděpodobně nejčastějším kritériem, podle kterého usuzujeme, zda je pro nás člověk starý či nikoliv a je definováno dosaženým věkem. Mnoho autorů se pokouší vymezit na základě poznatků o biologických, psychologických a sociálních aspektech stáří alespoň přibližně věk, kdy by mohl být člověk obecně již považován za seniora. Zároveň snad ale téměř všichni jedním dechem dodávají, že jsou jejich snahy o periodizaci životních období člověka, ať již mluvíme o období stáří nebo jakémkoliv jiném, velice problematické, neboť

životní období každého člověka je ryze individuální záležitostí. V žádném případě tedy nemůžeme říci, že od toho a toho věku je každý člověk starý.

Další periodizace stáří a stárnutí:

Rozdělení dle WHO (Světová zdravotnická organizace):

60-74 let - rané stáří,

75-89 let - vlastní stáří,

nad 90 let - vysoký věk, dlouhověkost (Jurašková).

Periodizace dle Mühlpachra (2009):

První věk - předproduktivní - dětství, mládí,

Druhý věk - produktivní - dospělosti,

Třetí věk - postproduktivní,

Čtvrtý věk - fáze závislosti .

Rozdělení dle Švancary (1983):

46/48 let - 65 let - zralá dospělost, presenium,

65 let a více - stáří, senium,

75 let a více - vysoký věk.

2. 1. 2 Senior

Protože tato práce bude skloňovat slovo senior ve všech jeho pádech, zastavme se nad tím, co vlastně znamená slovo senior a jak je definováno. Slovo senior pochází z latinského slova "senex" znamenající starý, "senior" pak je druhý stupeň a znamená starší. Dle Macháčkové (2008) slovem senior chápeme obvykle člověka, který dosáhl vyššího věku. Dalším kritériem, podle kterého soudíme, že je člověk seniorem, pak může být zdravotní stav, či tak můžeme označovat člověka, který je v důchodu. "Dostáváme se tedy k tomu, že seniorem je intuitivně chápán člověk, který dosáhl vyššího (přesně nespecifikovatelného) věku, přičemž s rostoucím věkem se obecně předpokládá také celkově zhoršující se zdravotní stav" (Macháčková, 2008). Ve stejném článku Macháčková dodává, že pojem senior nezná ani český právní řád.

Podle Hartla a Hartlové (2004) označuje slovo senior všechny osoby starší 60 let.

Další a pravděpodobně nejužívanější definování slova senior vyplývá z periodizace dle kalendářního věku, např. dle výše zmíněných autorů uvedených v předchozí podkapitole.

2. 1. 3 Stárnutí

Popsali jsme zde stručně nejznámější a nejužívanější pojetí stáří včetně jeho charakteristických znaků v uvedených oblastech. Nyní si ještě objasníme pojem stárnutí, který s pojmem stáří úzce souvisí.

Je nutné podotknout, že ačkoliv pojmy stáří a stárnutí spolu úzce souvisí, bylo by mylné mezi tyto dva pojmy dosazovat rovnítko. Stárnutí neznamená stáří. Lze říci, že stárnutí je proces, který vzniká již při početí – stárne plod, stárnou děti, stárnou dospělí a stárnou i staří, dokonce i ti nejstarší. "Stárnutím se myslí postupné celkové oslabování organismu. Věkem tělo ztrácí sílu, imunitní systém začíná dělat chyby, smysly otupují a ani mozku se nevede nejlépe (Baláž, Kolář, Lišková a kol., 2008).

Štilec (2004) definuje stárnutí jako přirozený proces, doprovázený úbytkem adaptačních schopností. Zaměřuje se především na tělesné změny ve stáří, rozlišuje stárnutí na dva procesy. Jsou to tyto:

- stárnutí jako biologicky zákonitý proces spojený s věkem, který nebere v potaz zdravotní stav a vlivy prostředí,
- stárnutí jako proces vycházející ze zdravotního stavu jedince a z ostatních okolních, na člověka působících vlivů.

Kozáková a Müller (2006) hovoří o stárnutí jako o individuálním involučním nevratném procesu, který začíná obvykle po 30. věku života a dodává: "Pojem stárnutí vyjadřuje celý soubor pochodů, které se objevují mnohem dříve, než mluvíme o stáří" (Kozáková, Müller, 2006, s. 8).

Wolf (1982) stárnutí rozděluje na dvojí – stárnutí normální, a tzv. předčasné stárnutí, jehož příčinou je obvykle nějaká porucha či nadměrné přetěžování organismu.

2. 1. 4 Senioři a vztahy

Protože naši práci zaměřujeme především na oblast vztahovou, jak již z názvu vyplývá, popíšeme v této kapitole i zvláštnosti vztahové oblasti v životě seniorů.

Vztah sama k sobě, sebepojetí

Hartl a Hartlová (2000) definuje sebepojetí jako představu o sobě, způsob, jakým člověk vidí sám sebe, který má hodnotící dimenzi.

Senioři mají obvykle již ustálený vztah k sobě samému, jsou si vědomi svých kladných i záporných vlastností a jsou s nimi vyrovnáni. Problémy v sebepojetí se mohou objevit, pokud dojde ke ztrátě vlastní hodnoty, bývá to často spojeno s problémy jako je např. ztráta zaměstnání, problémy ve zdravotní oblasti apod. Bylo také zjištěno, že kvalita sebepojetí v době preseniorského věku úzce souvisí s tím, jak se jedinec zvládne vyrovnat se s vlastními změnami ve stáří (Vágnerová, 2007). "Důvodem je fakt, že ve fázi jakékoliv zásadnější změny se prohlubuje nejistota, a to i ve vztahu k sobě samému." popisuje Vágnerová (2007, s. 367) a dodává, že nástup do penze s sebou ve většině případů nese zvýšenou míru pochybností sama o sobě, pocitů méněcennosti a poklesu sebeúcty. Senior je vystaven životní změně, je nucen se přizpůsobit své situaci, ať již hovoříme o stránce sociální, psychologické, ekonomické, či biologické. Z dlouhodobého hlediska, jak píše Vágnerová (2007), by ale tyto změny neměly mít výraznější vliv na sebepojetí seniora.

Senioři a manželství, partnerství

Otázka partnerství je obrovská kapitola v životě každého dospělého člověka. Senioři jsou nezdědka nuceni vyrovnat se se ztrátou životního partnera. Někteří již nového partnera pro život nehledají, jiní hledají nebo šťastnou náhodou potkají nového partnera, se kterým se rozhodnou strávit stáří.

Švancara (1999) hovoří o tom, že starší páry bývají obecně shledávány stejně spokojenými nebo i ještě spokojenějšími, než páry mladší, jak vyplývá i z některých výzkumů. "Zdá se, že starší manželé nejsou jeden na druhého odkázáni kvůli pocitu, že manželská rozluka je finančně anebo emocionálně naprosto nepředstavitelná" (Švancara, 1999, s. 168). Vzápětí ale Švancara udává, že výsledky těchto výzkumů jsou málo informativní, neboť neberou v potaz, zda spokojená manželství starých lidí byla šťastná vždy, nebo došlo jen k "vyhasínání starých válek".

Haškovcová (1990) popisuje události, kterým lidé ve věku senia musí čelit v oblasti partnerských vztahů. Lidé, kteří neuzavřeli manželství, prožívají často lítost nad "promarněnou intimitou". Těžkosti a chyby vyhasínají a bývají zapomenuty. Ovdovělí senioři a seniorky vzpomínají na svého partnera výhradně v pozitivním

světě. Ztráta životního partnera je často tak bolestivou, že brání v případném navázání nového partnerského vztahu. Naopak někteří jedinci se snaží zopakovat štěstí partnerského vztahu a hledají nový protějšek. Když se to podaří a láska vykvete i v pozdním věku, měla by být akceptována. Jestliže si mladí myslí, že partnerská láska a sex do stáří nepatří, jsou na omylu, který Ivo Pondělíček (in Haškovcová, 1990) nazývá "psychickou kastrací".

2. 1. 5 Senioři a domácí násilí

Zmiňme se zde také krátce o problematice, o které se, snad naštěstí, v poslední době začalo v médiích hodně hovořit. Jde o problém domácího násilí na seniorech. V případě seniorů, kdy dochází k úbytku psychických i fyzických sil, snižuje se soběstačnost seniorů, se naskýtají pro domácí násilí v podstatě ideální podmínky. Internetový zdroj Domácí násilí uvádí situace týkající se seniorů, při kterých často vzniká domácí násilí. Jsou jimi:

- závislost, sociální izolovanost,
- dlouhodobá nemoc vyžadující péči a pomoc dalších osob,
- návrat dospělých dětí zpět k rodičům,
- duševní nemoci, zneužívání návykových látek u dospělých dětí (Bílý kruh bezpečí in Domácí násilí).

2. 2 Adolescence

"Mladí je nejkrásnější dobou života, škoda, že musíme nejdříve zestárnout, abychom to poznali."

(Citáty slavných osobností)

Langmeier a Krejčířová (2006) hovoří o adolescenci jako o době, kdy jedinec dosahuje plné reprodukční zralosti, výrazně se mění jeho postavení ve společnosti, mění se společenské role.

Toto období je charakteristické emoční nestabilitou, která je ovlivněna především řadou biologických změn v organismu. "Projevy citových konfliktů bývají velmi silné a tak nápadné, že daly podnět k označení celého období jako období "bouří a krizí" (G.S. Hall: "storm and stress". P. Mendouse: "anarchie des tendances",

M. Debesse: "la crise d'originalité juvénile", V. Příhoda: "vulkanismus") (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 147).

Příhoda hovoří o tom, že právě vulkanismus je všudypřítomný ve všech projevech adolescenta. "Každá tendence tu má vyšší teplotu než v dětství i v následujících obdobích" (Příhoda in Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 143).

Ne všichni autoři se ale na těchto obecných charakteristikách období dospívání shodují. Např. Meadová (in Langmeier, Krejčířová, 2006) vystupuje proti těmto názorům a tvrdí, že krize v dospívání nejsou způsobeny vnitřními biologickými změnami (např. ve výzkumech dospívajících v některých odlišných kulturách nebyly zaznamenány nijak nápadné změny v psychosociální oblasti u dospívajících jedinců), ale jsou podmíněny především sociálně v dané kultuře – výchovou, přílišným individualismem, morálními standardy.

Zmíňme zde také Eriksonův pohled v rámci jeho teorie vývojových stadií. Pro období adolescence je dle Eriksona (1999) vlastní konflikt identity versus zmatení rolí. Toto období je popisováno jako bouřlivé období, kdy je stejně tak blízko k sebeobjevení, jako ke ztrátě sama sebe. Člověk nazírá na sebe samého, uceluje představu o sobě samém, nachází a upevňuje svou identitu, která je stěžejní v jeho představách a plánech do budoucna. Výsledkem zvládnutí tohoto konfliktu je věrnost, tu můžeme chápat i jako věrnost sám v sebe, ve své názory, životní postoje a životní filosofii (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Teorie dospívání se tedy různí. Každá zdůrazňuje více jiné aspekty – můžeme uvést např. psychoanalytické teorie, které kladou důraz především na vlivy biologické, období dospívání je ve vývojové teorii S. Freuda zahrnováno do fáze poslední a je nazýváno fází genitální. Další autoři zdůrazňují spíše psychiku a její vývoj sám o sobě a právě tento vývoj a její formování považují za rozhodujícího činitele ovlivňujícího průběh období dospívání. Jiní autoři kladou důraz na faktory sociální, společenské role a společenský status, nároky a očekávání z nich vyplývající atd. Na základě této mnohohledovosti a různých pojetí, dle kterých můžeme adolescenci popisovat a chápat, definují Langmeier a Krejčířová obecně adolescenci a její zvláštnosti tak, že je to více či méně (ne)podatelná adaptace na biologické, psychické a sociální podmínky (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2. 2. 1 Jednotlivá pojetí období adolescence

Podobně jako v předchozí kapitole stáří, budeme období adolescence charakterizovat pro přehlednost podle jednotlivých oblastí.

2. 2. 1. 1 Biologické pojetí adolescence

Jak jsme již zmínili, jsou to právě biologické změny, které jsou určujícím faktorem pro začátek období adolescence. V období rané adolescence většina mladých začíná svůj pohlavní vývoj a také ho v tomto období většinou i dokončí, rozumíme-li dokončením pohlavního vývoje dosažení schopnosti reprodukce (Macek, 2003). Podotýkáme, že těmto změnám se naše práce věnuje jen velice okrajově, protože biologické změny jsou doménou především skupiny dospívajících ve fázi rané dospělosti, tedy skupiny, které se práce věnovat nebude.

Nejvýraznějšími změnami v období adolescence (především v období rané adolescence) jsou obvykle:

- zvýraznění sekundárních pohlavních znaků,
- u žen obvykle v období rané adolescence nástup menstruace,
- nárůst tělesné hmotnosti,
- postupné dovršení plné pohlavní zralosti,
- vývoj motoriky,
- postupné dovršení a ukončení tělesného růstu (Langmeier, Krejčířová, 2006, Adelson 1980).

Vašutová (2005) poukazuje na důležitou otázku tělesného schématu v období adolescence ve vztahu se současným ideálem krásy. Právě období adolescence patří mezi riziková období např. pro vznik poruch příjmu potravy u dívek, ale i u chlapců.

2. 2. 1. 2 Psychologické pojetí adolescence

Období adolescence je charakterizováno nejen biologickými, ale také výraznými psychickými změnami. Je zde charakteristická emoční nestabilita, impulzivita, časté změny nálad, jakási nepředvídatelnost reakcí a chování. "Mnozí dospívající jako by sami nerozuměli těmto svým projevům – úzkostlivě pozorují své niterné stavy a stále více přemýšlejí o svých vnitřních konfliktech, utíkají se do svého soukromého citového světa nebo do vystupňovaného denního snění, které je odvádí ještě dále od reality" (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 147) .

Macek také hovoří o adolescenci (střední adolescenci) jako o období "prvního vystřízlivění", kdy se jedinec setkává s realitou, která je mnohdy výrazně odlišná od jeho dosavadních představ a snů.

Nejvýraznější změny v oblasti psychiky v období adolescence:

- nápadné výkyvy nálad, emoční nestabilita,
- impulzivita,
- rozvoj abstraktního myšlení,
- stoupá míra schopnosti sebereflexe, objevování vlastní jedinečnosti a hodnoty,
- sílí vědomí možnosti ovlivňovat své chování, svůj život, ale i dění kolem sebe,
- přehodnocení názorů na sama sebe, společnost, svět, období ztráty jistoty dosavadních názorů a představ, období zklamání,
- rozvíjí se repertoár rolí jedince,
- tendence odlišovat se od svého okolí, vymezovat si vlastní prostor,
- rozvoj navazování partnerských vztahů,
- přibývá vyšších citů (Macek, 2003).

Zajímavý je pohled Lernerera (in Macek, 2003), který pohlíží na adolescenta jako na tvůrce vlastního vývoje a který popsal tři způsoby, kterými adolescent jedná a utváří tak vlastní vývoj. Jsou to:

1) Možnost produkovat svůj vlastní vývoj jako podnět pro ostatní

"Jako nositel jedinečných a typických fyzických a psychických charakteristik vstupuje do interpersonálních interakcí a evokuje řadu reakcí a pocitů, které se zpětně stávají obsahem jeho reflexe" (Lerner in Macek, 2003, s. 29). Ve zmíněné publikaci autor toto tvrzení dokládá příkladem rozdílného hodnocení od okolí u fyzicky atraktivních a fyzicky neatraktivních adolescentů. "Fyzicky atraktivní adolescenti obojího pohlaví a brzy fyzicky vyspělí chlapci vytvářejí obvykle mnohem pozitivnější stereotyp než neatraktivní a později dospívající adolescenti. Autor empiricky dokládá, že neatraktivní adolescenti, pozdě dospívající chlapci a předčasně fyzicky vyspělé dívky dostávají častěji negativní hodnocení jak od vrstevníků, tak od dospělých" (Macek, 2003, s. 29).

2) Adolescent jako zprostředkovatel vnějšího světa

"Jinými slovy, kognitivní a emocionální zpracování podnětů z vnějšího prostředí je vždy jedinečné, vždy zanechává v osobnosti adolescenta jedinečnou stopu a ovlivňuje jeho další interakce" (Macek, 2003, s. 29). Autor zmiňuje osobitost, jedinečnost a zdůrazňuje subjektivní vnímání světa každého adolescenta, které je samozřejmě také ovlivňováno i biologickými změnami, které jsou v období adolescence nezanedbatelné.

3) Adolescent a jeho aktivní jednání

"Dospívající se aktivně podílí na kontextu svého vývoje" (Macek, 2003, s. 29). Je zde zmíněno především aktivní jednání v oblasti výběru sociální skupiny vrstevníků, s níž se adolescent rozhodne identifikovat, volba způsobu chování, to vše je ale dáno a ovlivňováno souborem psychických a fyzických charakteristik jedince, ale i prostředím, ve kterém se dosud pohyboval, v neposlední řadě pak osobami, které jsou pro dospívajícího v jeho životě jakýmkoliv způsobem důležité.

2. 2. 1. 3 Sociální pojetí adolescence

V období adolescence je dospívající vystaven řadě náročných změn, je nucen osvojit si řadu nových sociálních rolí, čelí řadě očekávání ať již z řad vrstevníků, pedagogů, rodičů, atd. Vašutová (2005) hovoří o tom, že v adolescenci se přesunuje těžiště změn právě do této oblasti.

Z. Helus popsal 4 aspekty socializace v období adolescence (Helus in Macek, 2003):

1) Hodnotově - normativní složka

Zahrnuje hodnoty, normy, přesvědčení, ideály,... Pro dospívajícího člověka hrají nezanedbatelnou roli normy, které jsou reprezentovány některými sociálními institucemi, do nich spadá např. rodina, škola, ale i média, právní systém, ...

2) Složka mezilidsky - vztahová

Touto složkou rozumíme především vytváření mezilidských vztahů a vazeb. To je ovlivňováno nejen hodnotami, normami, které byly již zmíněny výše, ale podílí se zde též osobnostní charakteristiky, konkrétní a jedinečná situace a mnoho jiných faktorů.

3) Rezultativní složka systému

Je v podstatě výsledkem hodnotově – normativních principů v přímé interakci s okolím, s ostatními lidmi.

4) Osobnostní složka

Jedná se o jedinečné charakteristiky konkrétního dospívajícího člověka, ale i o zhodnocení předchozích tří složek konkrétním člověkem. "V jiném kontextu je nazýváme sebepojetím, sebehodnocením a v komplexnějším pohledu identitou. Sebereflexe vede k seberegulaci, což v důsledku znamená, že jedinec tak socializuje sám sebe" (Helus in Macek, 2003, s. 38).

2. 2. 1. 4 Adolescence z pohledu kalendářního věku

Stejně tak jako v pokusech o specifikaci stáří v souvislosti s kalendářním věkem, se autoři v pokusech charakterizovat období adolescence z pohledu věku liší, i když ne tak výrazně. Pravděpodobně je to dáno i rozdílnou délkou obou těchto životních etap stáří a adolescence.

Periodizace adolescence

Např. Macek (2003) datuje adolescenci od 15 do 20/22 let. Hovoří o tom, že počátky adolescence jsou dány především dosažením sexuální zralosti, zatímco konec adolescence určují především kritéria duševní a sociální.

Stejně tak Langmeier a Krejčířová (2006) hovoří o adolescenci ve věku zhruba od 15 do 22 let. Období od 11 do 15 let nazývají obdobím pubescence, Vašutová (2005) adolescenci periodizuje v rozmezí 15 - 21/22 let a hovoří o ní jako o druhé fázi dospívání.

Macek (2003) zmiňuje i další způsob periodizace, který definuje adolescenci jako celé období mezi dětstvím a dospělostí.

Jiné dělení je takové, podle kterého období adolescence rozdělujeme na tři etapy (Macek, 2003):

1. časná adolescence (10/11-13 let),
2. střední adolescence (14-16 let),
3. pozdní adolescence (17-20 let, případně i déle).

2. 2. 2 Adolescence, adolescent

Adolescence je pojem, který pochází z latinského slova "adolescens", které znamená mladý, dospívající, mohutnět, dorůstat (Macek, 2003). Slovo adolescent bychom mohli přeložit stejně, adolescent je tedy člověk, který se nachází v období dospívání, je to mladý, dospívající člověk. Adolescencí pak rozumíme mládí, dospívání. Období adolescence řadíme mezi vývojové období puberty na jedné straně a ranou dospělost na straně druhé (Macek, 2003, Vágnerová, 2000).

2. 2. 3 Adolescent a vztahy

Vztah sama k sobě

Pro období adolescence je typická vysoká míra sebereflexe. Ta má zpočátku spíše charakter sebepercepce (vnímání a uvědomění si vlastních prožitků, pocitů, sebe sama v nejrůznějších rolích, i vnímání emočního zmatku a nestability), postupně se ale mění do podoby introspekce, tedy reflexe motivů a prožitků spjatých s vědomím sebe sama. Adelson (1980) zmiňuje stěžejní otázku "kdo jsem?", která provází mladého člověka po celé období adolescence. Hledání, nalézání a přijímání odpovědí na tuto otázku pak vrcholí v období pozdní adolescence.

Sebehodnocení je z velké míry také ovlivňováno hodnoceními a postoji subjektivně důležitých osob v životě adolescenta, normami nejrůznějších skupin, které jsou pro dospívajícího nějakým způsobem důležité. Dospívající často vnímá svou osobu v kontextu minulosti - dochází k nejrůznějším změnám a přehodnocování názorů, postojů - ale často také dochází ke stále častější a silnější orientaci na budoucnost.

Macek (2003) též poukazuje na sílící význam tzv. "možného já" ve kterém adolescent zrcadlí své vlastní představy a přání o budoucnosti, které se též mohou v průběhu času měnit, přizpůsobovat, přehodnocovat. Relativně stabilní roli pro adolescenta pak ale hraje tzv. "ideální já". Tzv. ideální já zahrnuje v sobě jak činitele "chtěného já" (jaký chci být), tak i "požadovaného já" (jaký mám být z pohledu svého okolí).

"Ideální já" hraje v životě dospívajícího stále větší roli, je srovnáváno s "reálným já". Jsou-li rozdíly mezi "ideálním já" a "reálným já" přiměřené, je toto "ideální já" motivací a hybnou pákou k seberozvoji a sebezdokonalování.

Je-li rozdíl mezi ideálem a realitou příliš velký, stává se "ideální já" zdrojem úzkosti a pocitů méněcennosti. Dospívající si uvědomuje, že lze jen těžko uspět a obstát a to mu brání v jeho snahách ideálu dosáhnout. Zajímavé je, jak popisuje Macek (2003), že větší rozdíl mezi "ideálním já" a "reálným já" bývá u starších adolescentů než u těch mladších.

Sebepojetí podle Vašutové (2005) obsahuje tyto složky:

- kognitivní (sebezpoznání, sebehodnocení, sebedefinování),
- emocionální (sebeúcta),
- činnostně regulační (sebeprosazování, sebekontrola, sebeuplatnění, sebeurčení).

Dále stejná autorka rozděluje adolescenty na 4 skupiny podle sebevědomí:

- 1) Adolescenti se zdravým sebevědomím – sebeobraz v souladu s realitou.
- 2) Hledající – nemají jasno ve svých cílech, zkoušejí a vyhledávají nové aktivity, hledají.
- 3) Závislí – jsou závislí na hodnocení ostatních, dělají vše pro to, aby byli oblíbeni.
- 4) Zmatení – nevědí si rady sami se sebou.

Vztahy s druhými

Macek (2003) zdůrazňuje období adolescence jako klíčové období pro rozvoj dovednosti a umění navazovat a udržet vztah s druhým člověkem, stejně tak Schaffer a Kipp (2007) hovoří o adolescenci jako o klíčovém období, kdy se výrazně mění kvalita dosavadních vztahů. Mezilidské vztahy ovšem nejsou všechny na stejné úrovni a mají mnoho podob. Macek je rozděluje na vztahy k rodičům, vztahy k sourozencům, vztahy k vrstevníkům, přátelské vztahy a erotické vztahy, které také ve své publikaci blíže charakterizuje.

Vztahy k rodičům

Vztah k rodičům je výrazným prvkem, který ovlivňuje život každého z nás. Vašutová (2005) píše, že oproti pubescenci se v období adolescence rodinné vztahy začínají zklidňovat, role začínají být ujasňovány a přijímány jak ze strany rodičů, tak ze strany adolescenta.

Jersild, Brook a Brook (1978) dělí vztahy adolescentů s rodiči do tří fází. První fázi popisují jako proměnu dítěte, které je závislé na rodičích, ale postupně začíná

v psychologickém smyslu opouštět domov a zajímat se čím dál více o okolní svět. Druhou fází definují jako "boj za emancipaci", mladí lidé mění své postavení a narůstá jejich odpovědnost sama za sebe, a to nejen ve vztahu k rodičům, ale i v širším sociálním prostředí. Ve třetí fázi podle autorů boj za emancipaci ustává, ubírá na síle, mladí lidé nacházejí a zaujímají své místo mezi svými již také dospělými vrstevníky postupně se vším, co k dospělému životu patří.

Macek píše např.: "Řada studií ukazuje, že adolescenti se svou hodnotovou orientací více podobají vlastním rodičům než svým přátelům." (Macek, 2003, s. 55) V současné době se ustupuje od názoru, že konfliktnost mezi rodiči a adolescenty je "nezbytná a zdravá" a odborníci se spíše přiklánějí k názoru, že zde hrají nezanedbatelnou roli kulturní odlišnosti a samozřejmě též individualita každého jedince, charakter té či oné rodiny. Z výzkumů také vyplynulo, že špatné vztahy s rodiči úzce souvisí s vyhledáváním a navazováním více jiných, např. vrstevnických vztahů, nicméně tato větší četnost nepodporuje kvalitu takových vztahů. "Konflikty nevadí, když mají adolescenti pocit, že mohou svobodně vyjadřovat názory a že se na ně bere ohled" (Macek, 2003, s. 54).

Vašutová (2005) popisuje též vztahy k druhým generacím, kdy se adolescenti dostávají do pozice rovnocenného partnera ostatních dospělých, avšak stále jsou nuceni podřídit se diktátu a pravidlům např. svých rodičů, učitelů apod. "Cítí se být příslušníkem určité generace, generace nastupující, která je omezována generací vládnoucí" (Vašutová 2005, s. 79). Dále Vašutová dodává: "S adolescencí je tedy spojen zajímavý jev: zrod nové generace, která v mnohém neguje hodnoty předchozí" (Vašutová 2005, s. 79).

Vztahy k vrstevníkům

Pro adolescenty jsou vrstevnické vztahy velice důležité, jsou prostorem pro zkoušení a osvojování nejrůznějších rolí a pozic, které se neustále mění, prostorem pro vědomé či nevědomé sdílení nejistot, pozice a pocitů, které jsou dospívajícím společné. Jsou jakoby jevištěm, kde mohou a chtějí být adolescenti "viděni a slyšeni", jsou jedním z nejdůležitějších prostředků pro poznávání sebe sama (Macek, 2003). Vrstevnické vztahy jsou také prostředkem pro emancipaci od rodiny a bývají velmi silné, podílí se na tvorbě vztahu k autoritám a obrazu ideálu (Vašutová, 2005).

Přátelské vztahy

V oblasti přátelství a přátelských vztahů je třeba zmínit určité odlišnosti ve funkci a formě přátelských vztahů u dívek a u chlapců. U dívek převažuje přátelství charakteru velice důvěrného, dívky – kamarádky společně sdílejí velmi intimní pocity a zkušenosti. U chlapců je přátelství více založeno na sdílení společných činností a zájmů, později do popředí vstupuje zejména pevnost postojů, respekt, vyrovnanost. Přátelské vztahy mezi dívkou a chlapcem se vyskytují méně často (Macek, 2003).

Erotické vztahy

Stejně tak jako přátelské vztahy, i v oblasti erotických vztahů jsou patrné rozdíly mezi ženami a muži. Obecně zájem o druhé pohlaví vzrůstá na konci období rané adolescence (Adelson, 1980). Dívky většinou začínají navazovat erotické vztahy dříve, ale oproti mužům nejsou tyto vztahy vyplněny do takové míry potřebou vlastního sebeuspokojení, jako je tomu u mužů. Ujasňují se sexuální orientace a sexuální preference. První erotické vztahy bývají v životě dospívajících důležitým mezníkem pro potvrzení vlastní hodnoty, přitažlivosti, ale především pro upevnění identifikace se svou pohlavní rolí. Postupem času se vztahy adolescentů mění a nabývají stabilnějšího a dlouhodobějšího charakteru (Macek, 2003).

2. 2. 4 Fenomén ageismu na sociálních sítích u adolescentů

V posledním desetiletí, s rozvojem sociálních sítí, se objevil nový fenomén ageismu ze strany adolescentů, který je prezentován především na sociálních sítích. Vidovičová definuje ageismus takto: "Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestované skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité kohortě/generaci" (Vidovičová, 2008, s. 113). Na sociálních sítích jako je Facebook, Twitter apod. sdílejí lidé, nejen ve věku adolescentů názory od umírněných až po velice radikální. Např. jedna z nejznámějších stránek, která již ve svém názvu vyjadřuje posměch k osobám ve věku senia nese název: " Jejich revírem je Kaufland, jejich tempo je vražedné – DŮCHODCI! (Facebook, 2007) a má v současnosti již přes 300 000 příznivců. Fenomén ageismu na internetových

stránkách a na sociálních sítích ale rozpoutal vlnu debat na téma postavení seniorů v české společnosti a jak média, tak mnozí odborníci se začali problematikou vztahů mladší generace k seniorům zabývat.

2.3 Rodina

Pozice i funkce rodiny se v průběhu staletí, ale i v posledních desetiletích hodně měnila. Od rodiny před průmyslovou revolucí, kdy spolu žily všechny generace a která v podstatě zahrnovala nejen pokrevně příbuzné jedince, ale i čeled', služebnictvo a vlastně všechny, kteří byli spjati se společným stavením, všechny, kteří hospodařili na společných usedlostech se dostáváme přes rodinu v 2. polovině 20. století, kde vidíme, že obvyklé stále ještě bylo, když společně žily alespoň dvě generace, k dnešní rodině s výrazně nižším počtem dětí, jednotlivé generace většinou žijí odděleně, leckdy vzdálené i mnoho stovek kilometrů. Stejně tak se pozměnily funkce a role jednotlivých členů a jednotlivých generací (Goody, 2006, Tuček, 1998, Singly, 1999).

Stone (1977) rozdělil vývoj rodiny do několika fází:

1. fáze - malá, nukleární rodina - lidé se obvykle nedoživali tak vysokého věku, často se tedy ani nedožili svých vnoučat, z toho důvodu tedy nebylo obvyklé, že by spolu žily více než dvě generace. Rodina byla definována spíše sdílením společného obydlí, nežli příbuzenskými vztahy. Poskytovala především funkci ekonomickou, sňatky byly uzavírány často ryze účelově tak, aby byly pro obě strany především ekonomicky výhodné.

2. fáze (17. - 18. st.) - tato forma rodiny je založená na autoritě otce jako hlavy rodiny a mateřské lásce, vyskytovala se především ve vyšších vrstvách.

3. fáze - tento model rodiny se začíná objevovat v během 19. století, je to model založený na svobodě a individualitě jak ve výchově, tak ve volbě partnera a ve způsobužití. Rodina se stává uzavřenější vůči okolí, se silnými citovými vazbami.

Haškovcová (1990) hovoří o paradoxní situaci, kdy zatímco dnes existují čtyř i vícegenerační rodiny, společné soužití více generací na jednom místě se stává stále méně a méně časté.

Zatímco dříve žily dvě i tři generace pohromadě, nyní se životní styl rodiny a tím i seniorů mění a mění se i přání v otázce způsobu bydlení a společného soužití.

Stuart - Hamilton popisuje, že z výzkumu preference rodinných vztahů vyplynulo, že staří lidé v západní společnosti preferují samostatné bydlení, ale zároveň jsou rádi, pokud bydlí nedaleko od svých blízkých příbuzných, nejčastěji svých dětí (Stuart - Hamilton, 1999).

Haškovcová (1990) hovoří o změnách v rodině z pohledu ekonomicko - společenského. V minulosti rodina fungovala tak, že všichni její členové žili obvykle na jednom místě, a každá generace zde měla svůj význam a svou roli. "Rodina kdysi plnila přímé ekonomické funkce; tzn., že její členové společně žili a společně pracovali, aby se užívali. To znamená, že děti i starci byli jak ve společnosti, tak i v rodině tolerováni. Tito "závislí" členové sice pomáhali, jak se dalo, ale jejich určitá nedostačivost byla šanována; u dětí proto, že byla jasná perspektiva pokroku, a tudíž návratnosti, u starých proto, že se splácel dluh za podporu a výchovu, která již byla odvedena. Žezlo ekonomické vlády a efektivity se předávalo z jedné generace na druhou" (Haškovcová, 1990, s. 76 - 77).

Ať již hovoříme o seniorech nebo o adolescentech, má u každého jedince rodina, i přes její neustálý vývoj a proměny, nezastupitelnou a řekli bychom až klíčovou úlohu v oblasti utváření a vývoje mezigeneračních vztahů.

2. 4 Mezigenerační vztahy

Mezigenerační vztahy jsou pojmem, který by mohl zastřešovat právě téma naší práce. V současnosti probíhá výrazná změna podoby mezigeneračních vztahů, především potom mezigeneračního soužití, jak jsme již zmínili v předchozí kapitole. Na jednu stranu přibývá samostatně, až osamoceně žijících generací, které mnohdy dělí i stovky kilometrů. Na druhou stranu se nyní začal objevovat fenomén, kdy dospělé a již pracující děti využívají pohodlí, zázemí a výhod bydlení u svých rodičů a nemají potřebu se osamostatnit.

Klevetová a Dlabalová (2008) popisují několik způsobů vícegeneračního soužití:

- rovnocenný - lidé se respektují, znamená pohodu a vyváženost,
- liberální - spíše žít vedle sebe, oslabené citové vazby, ale i neuvědomování si povinností,

- podbízivý - především ze strany rodičů, kteří se materiálními hodnotami snaží zachránit neutěšené vztahy,
- nesmiřitelný - způsob, který je ovlivněn silně negativními postoji ve vztahu ke druhé generaci,
- vynucený - nedobrovolné soužití, kdy není jiný způsob, může být např. i v době nemoci, kdy je nutnost péče o příbuzného,
- vychytralý - způsob, kdy jedna strana využívá až zneužívá druhou ve svůj prospěch, ať již jde o prospěch finanční nebo např. využívání hlídání dětí apod.

2. 4. 1 Stáří, senioři a společnost

Pokud mluvíme o stáří ve vztahu ke společnosti, je velice zajímavé podívat se i za hranice naší země, naší kultury. Co v té či oné kultuře určuje, kdy je již člověk považován za "starce"? Wolf (1982) hovoří např. o eskymácké kultuře. Zde je člověk pokládán za "starce" tehdy, kdy již není schopen vlastními silami ulovit zvěř a zajistit si tak obživu. U Indiánů se vůdcem kmene stával vždy starý muž. "Aby byl uznán za "starého", musel být moudrý, zkušený, úspěšný v boji. Aby mohl být moudrý, zkušený, úspěšný v boji, musel mnoha boji projít, musel přežít, a tedy i projít určitým "sítím výběru", musel být vybaven vlastnostmi, které mu pomáhaly přežít" (Wolf, 1982, s. 209). Zatímco u Eskymáků byl starý člověk brán pro společenství spíše "na obtíž", u indiánů byl stařec váženým člověkem hodný úcty.

Stuart - Hamilton (1999) nabízí zajímavá kritéria, podle kterých je v dnešní době člověk považován okolím za starého – patří sem např. vzhled, postoje a množství volného času.

Stáří je i dnes v naší společnosti z velké části určováno mírou vlastní soběstačnosti, mírou zkušeností a aktivity. Pokud navážeme na předchozí odstavec, nelze s jistotou tvrdit, zda v naší společnosti obecně převažují "Eskymáci" či "Indiáni". Pohledy na stáří a seniory se různí. Demografické výzkumy (kdy populace stárne a lidí v seniorském věku je více a více), ale ukazují a staví nás před skutečnost, že senioři tvoří nepřehlédnutelnou skupinu, se kterou je nutno ve společnosti počítat. A jak popisuje výše zmíněný autor, je třeba, aby se vývoj gerontologie neubíral pouze podle našich pohledů "zvenčí", ale abychom se na otázkách a odpovědích pojících

se se stářím podíleli společně, tedy aby zde nechyběl nezastupitelný pohled lidí, kterých se to týká především - seniorů (Stuart - Hamilton, 1999).

2. 4. 2 Adolescence, dospívající a společnost

Adolescence je období, kdy se u mladého člověka rozšiřuje repertoár rolí, připravuje se na přijetí statusu dospělého člověka. O procesu socializace jsme již mluvili v předchozí kapitole. Mění se také vztah k pravidlům a normám. Vágnerová (2000) popisuje, že adolescent již chápe normy jako nezbytnou nutnost pro zajištění chodu a fungování společnosti, ale tyto normy jen slepě nepřijímá, ale kriticky nad nimi uvažuje. O hodnotách, normách, ale i vlastnostech dospělé společnosti uvažují adolescenti velmi kriticky, odmítají slabé stránky dospělých, odmítají jejich nerozhodnost. Ujasňují si tak vlastní názory, utváří vlastní identitu i další směr.

Po 2. světové válce se významně rozvíjí fenomén zvaný subkultura mládeže, většinou vznikající jako alternativa a opozice ke světu dospělých, k tzv. hlavnímu proudu. Nezanedbatelnými prostředky komunikace a vyjádření postojů dospívajících ke společnosti je způsob oblékání, hudba, používání specifického slovníku (Macek, 2003). Subkultury vznikají často jako alternativa ke společnosti, ve které dospívající má jen velmi malou a omezenou šanci uspět.

Mladí lidé mají v současné době obrovské množství možností seberealizace, vzdělávání, rychle se orientují v neustále se měnících technických novinkách, mohou být v kontaktu s okolním světem a mohou mít přístup k informacím prakticky kdekoliv a kdykoliv, společnost je velmi tolerantní až netečná k nejrůznějším odlišnostem, je kladen důraz na individualitu, mládí, výkonnost. Na druhou stranu se zdá, že mezilidským vztahům toto příliš nepomáhá, sociální jistoty jsou velmi chatrné, požadavky na výkon jsou čím dál vyšší, mění se tradičních pojetí hodnot, jasně je to zřetelné např. v oblasti manželství. A mladí lidé buď obstojí, nebo neobstojí.

2. 4. 3 Mezigenerační setkávání, pomoc

V současnosti se klade čím dál větší důraz na oblast mezigeneračního setkávání a mezigenerační pomoci. Jako jedna z aktivit, která dle našeho názoru v České republice je stále tak trochu v plenkách, je dobrovolnictví. Mladí lidé - a nejen oni, ale i lidé ve středních letech či lidé v předdůchodovém i důchodovém věku - mohou

prostřednictvím nejrůznějších dobrovolnických organizací, ale také i sami za sebe, nabídnout trochu ze svého volného času seniorům, kteří z jakéhokoliv důvodu mají omezenou možnost kontaktu s druhými lidmi. Z osobních zkušeností v takové organizaci víme, že dobrovolníky jsou zde lidé napříč věkovými generacemi, není ničím výjimečné dokonce ani to, když jako dobrovolníci k takovým lidem přicházejí sami senioři, kteří tak nacházejí smysluplnou náplň svého volného času. U nás existuje řada organizací zabývajících se dobrovolnictvím v různých oblastech - z osobní zkušenosti můžeme jmenovat např. Maltézskou pomoc. Jak již jsme zmínili, dobrovolnictví je v plenkách, ale domníváme se, že kvalita práce dobrovolnických organizací i povědomí široké veřejnosti o dobrovolnictví se neustále zvyšuje. Dlouhodobým vzorem v oblasti dobrovolnictví nám mohou být např. skandinávské země či Velká Británie, kde má dobrovolnictví své pevné místo v životě i povědomí široké veřejnosti.

Další možností mezigeneračního setkávání mohou být nejrůznější zájmové a volnočasové organizované aktivity. Opět z vlastních zkušeností můžeme jmenovat např. skautské organizace, kde funguje poměrně časté organizované setkávání mladých lidí a seniorů. Skauti senioři jsou zvaní nebo jsou i přímými pořadateli nejrůznějších akcí. Ale jsou to i jiné zájmové organizace, které své členy ve věku senia berou jako neoddělitelnou součást a nejen to, hledí na ně jako na nositele tradice a zkušeností.

Mezigenerační setkávání a pomoc velice dobře funguje také v církevních sborech. Kontakt mladých lidí a seniorů je zde naprosto přirozený a není ničím, nad čím by se někdo pozastavoval, stejně tak jako je zde samozřejmostí vzájemná pomoc. Každý člen je plnohodnotný a každý má co nabídnout.

2. 4. 4 Ageismus

Pojem ageismus se začíná ve společnosti používat především v posledních desetiletích, ale jako první jej použil americký psychiatr a gerontolog Robert Butler již v 60. letech minulého století (Vidovičová, 2006).

S ageismem se může setkat příslušník každé generace v každém věku, jak vyplývá např. z definice Vidovičové (2008), která je uvedena v kapitole věnované ageismu na sociálních sítích. V dnešní společnosti zaměřené na výkon, úspěch, krásu,

zdraví, mládí apod. ale tento pojem používáme většinou jako synonymum pro negativní postoj k lidem starší generace.

Stuart - Hamilton dokonce ve své práci hovoří o tzv. "generačním apartheidu". "Gerontologickou literaturou však nicméně prostupuje jakási nevyslovená víra v to, že staří lidé tvoří skupinu, která je od kohorty výzkumníků ostře oddělena. Je to pochopitelné, pokud ne přímo žádoucí, neboť výzkumníci jsou - jak jsme již uvedli - téměř výhradně a často velice výrazně mladší šedesáti let." píše např. Stuart - Hamilton (1999) a dodává: "Pro generační apartheid neexistuje žádné ospravedlnění, i když může být alespoň částečně způsoben chvályhodnými úmysly" (Stuart - Hamilton, 1999, s. 226). Tentýž autor varuje před nemístnou generalizací vlastností seniorů, zároveň ale poukazuje na nuntost mapovat jejich speciální potřeby. "Ačkoli je tedy oprávněné mapovat speciální potřeby starých lidí a všímat si toho, že většinou se mohou chovat určitým způsobem, něco úplně jiného je považovat *všechny* staré lidi za uniformní a odlišnou skupinu" (Stuart - Hamilton, 1999, s. 226).

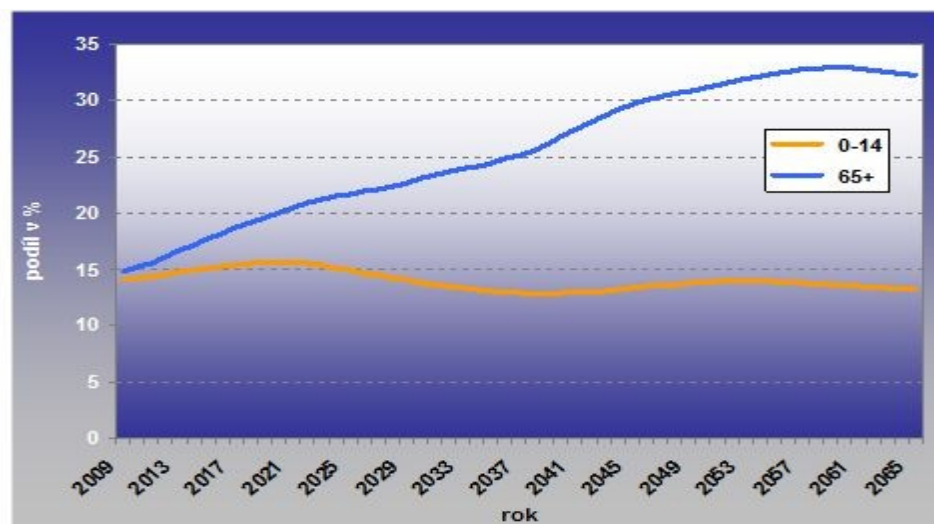
S diskriminací se senior může setkat prakticky všude, nejčastěji jde o případy žadatelů o zaměstnání, rodinné vztahy, ale my zde máme na mysli především celkový náhled společnosti, společenské klima a nastavení ve vztahu ke starší generaci.

Proti ageismu vystupuje i český právní řád, konkrétně pak zákon 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací. (Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů). Problémem je ale dokazování diskriminace a pokud mluvíme o ageismu v rodině a neformálních mezilidských vztazích, je to problém téměř neřešitelný, zvláště pak proto, že senioři se často sami stydí či bojí o problému hovořit, v některých případech mají tendence negativní postoje okolí dokonce ospravedlňovat či omlouvat.

2. 5 Demografické údaje

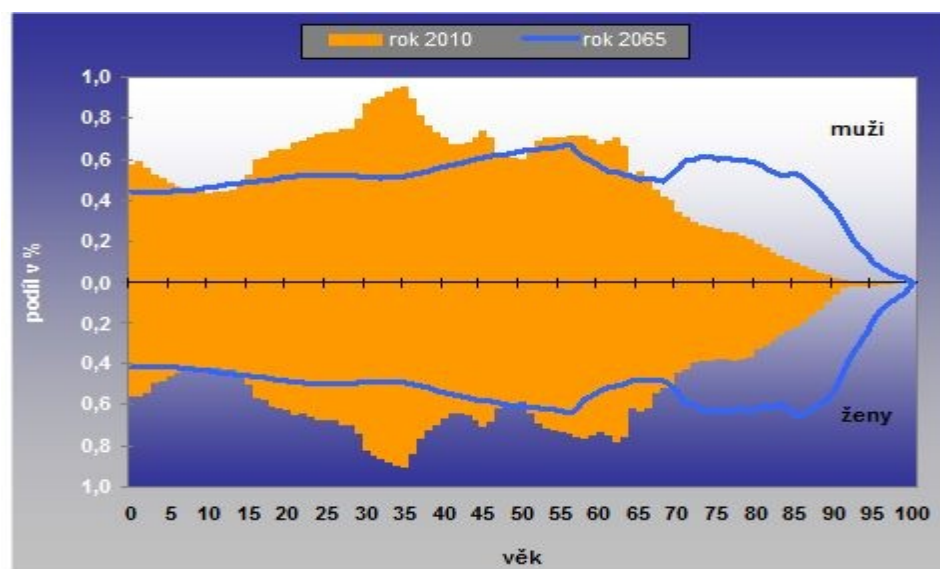
To, že naše populace celkově stárne i to, že se rodí stále méně dětí i to, že se lidé dožívají čím dál vyššího věku, jistě slyšel či četl každý z nás. Podívejme se nyní na demografické údaje. Dle Svobodové (2012), nadále bude pokračovat trend snižování porodnosti, s tím tedy i pokles počtu dětí v populaci, zatímco seniorská složka, vlivem výše uvedených faktorů, bude zesilovat.

Zatímco v roce 2013 je zastoupení dětí a seniorů v populaci procentuálně přibližně stejné, jak ukazuje graf, v dalších letech se bude výrazně zvyšovat rozdíl ve prospěch seniorů. Jednoduše řečeno, mladých lidí tedy bude méně, starých lidí více. To je jeden z důvodů, proč je nutné a více než aktuální zabývat se otázkou vztahovou, tedy otázkou, které se dotkne naše práce – otázkou vztahů seniorů a adolescentů.

Obrázek 1. Demografické stárnutí (ČSÚ in Svobodová, 2012).

Stárnutí populace se projeví i v celkové podobě "stromu života". Následující obrázek znázorňuje současný vývoj (z roku 2010) a odborníky přepokládaný vývoj v roce 2065.

Obrázek 2. Strom života (ČSÚ in Svobodová, 2012).

III METODIKA

Kromě obecných hlavních cílů, si připomeňme dílčí cíle naší práce:

- Zjistit celkové ladění názorů jedné generace na druhou a jejich rozdílnost.
- Zjistit rozdílnost názorů mužů a žen na tuto problematiku.
- Zjistit rozdílnost názorů lidí žijících na venkově a lidí žijících ve městech.
- Zmapovat role dalších faktorů jako je vzdělání, věk a jejich vliv na mezigenerační kontakt.
- Zmapovat odhad názorů jedné generace na druhou.
- Zjistit vliv četnosti vzájemného kontaktu na postoje jedné sledované generace ke druhé.
- Zjistit tendence zájmu či nezájmu o problematiku vztahů mezi seniory a adolescenty.

3. 1 Výzkumné problémy

S odkazem na teoretické poznatky jsme stanovili tyto výzkumné problémy:

- 1) Liší se postoje a názory adolescentů a seniorů navzájem na druhou skupinu?
- 2) Existují rozdíly v odpovědích u seniorů či adolescentů specifických skupin, např. lidí žijících na venkově a lidí žijících ve městě, majících vyšší či nižší vzdělání apod.?
- 3) Liší se postoje a názory u mužů a u žen?
- 4) Odhadují reálně adolescenti a senioři názory a postoje druhé skupiny?
- 5) Převažují kladné nebo záporné postoje ke druhé skupině?
- 6) Má častější mezigenerační kontakt vliv na více pozitivní či negativní odpovědi?
- 7) Převažuje zájem či nezájem obou skupin o problematiku mezigeneračních vztahů?

3. 2 Výzkumné předpoklady

VP1: Názory a postoje adolescentů budou vyhraněnější, než názory seniorů.

VP2: Lidé žijící na vesnici mají celkově kladnější představy o druhé skupině než lidé žijící ve městech.

VP3: Postoje a názory žen mezi adolescenty i seniory budou podobné, jako postoje a názory mužů.

VP4: U těch seniorů a adolescentů, kteří udržují častější kontakt s druhou skupinou, se objevují častěji pozitivní postoje ke druhé skupině.

VP5: Odhady názorů adolescentů ze strany seniorů budou reálnější, než odhady názorů seniorů ze strany adolescentů.

3. 3 Charakteristika zkoumaného souboru

Výzkumným vzorkem byly dvě skupiny lidí, obě skupiny pocházejí z libereckého kraje. První skupinou byly senioři, naším kritériem přítom bylo, aby to byli lidé, kteří splňují podmínky pro užívání starobního důchodu. Většina seniorů byla vybírána metodou sněhové koule v kombinaci se stratifikovaným výběrem (metoda je popsána v kapitole Metoda sběru dat), kde jsem se obrátila a požádala o předání dotazníků (dle pokynů a kritéria starobního důchodu) své přátele a známé. Část vzorku seniorů, celkem 17 osob, byli senioři docházející do klubu seniorů v komunitním středisku Kontakt v Liberci.

Adolescenti byli vybíráni taktéž metodou sněhové koule v kombinaci se stratifikovaným výběrem, kdy jsem požádala své přátele ve věku adolescence, kteří poskytli dotazník k vyplnění svým známým a kamarádům ze škol, zájmových kroužků apod. Pro náš výzkum jsme jako kritérium zvolili to, že dospívající člověk musí být ve věku 15 - 20 let a musí pocházet z libereckého kraje.

Zastoupení žen a mužů v jednotlivých vzorcích bylo náhodné, ale přesto se procentuální zastoupení žen a mužů v dané generaci do našeho vzorku promítlo. U adolescentů byl počet mužů a žen srovnatelný, u seniorů převážila většina žen, což odpovídá i statistickým údajům - ve vyšším věku stoupá poměr žen k mužům, což je dáno tím, že se ženy dožívají průměrně vyššího věku než muži (Svobodová, 2012).

Stejně tak nejvyšší dosažené vzdělání nebylo při výběru našeho výzkumného vzorku proporcionálně zohledňováno a počkali jsme si až, jaké zastoupení se v našich dotaznicích objeví.

U adolescentů tomu bylo jinak. Samozřejmě nebylo možné u dospívajících zkoumat nejvyšší dosažené vzdělání, protože nejvyšším dosaženým vzděláním by byla u většiny adolescentů základní škola. Tuto položku v dotazníku jsme tedy upravili na "současné vzdělávání". Narozdíl od seniorů je u dospívajících vzdělání zřetelnější, škola zabírá mladému člověku většinu života. Bylo pravděpodobné, že pokud předložíme dotazník samým středoškolákům a použijeme metodu sněhové koule, většina dalších návazných respondentů budou také středoškoláci. Proto jsme cíleně věnovali zvýšenou pozornost výběru počátečních respondentů - dle Miovskeho (2006) tzv. "účastníků nulté fáze" nebo jinak též "osob z první generace", kteří

dotazníky dále předávali, aby byli z nejrůznějších okruhů a vzdělávali se v různých typech středního vzdělávání, abychom tak zajistili, že vzorek dospívajících bude v oblasti vzdělání co nejpestřejší.

Další kategorie, jakými jsou např. věk a bydliště, jsme při výběru vzorku nebrali v potaz a jejich zastoupení vyplynulo až z vyplněných dotazníků.

3. 4 Metoda sběru dat

Jak již jsme zmínili, pro výběr vzorku jsme zvolili metodu sněhové koule. Miovský (2006) o této metodě píše, že je díky ní kombinován účelový a prostý náhodný výběr. Metoda sněhové koule má několik fází. Nultá fáze zahrnuje výběr prvních kontaktů - ať již návštěvou v instituci, nebo prostřednictvím osobních známostí, jako tomu bylo v případě našeho výzkumu. Získáváme kandidáty pro první fázi. V případě, že se tito kandidáti rozhodnou výzkumu účastnit, získáváme první data a také přistupujeme ke druhé fázi, kde získáváme kandidáty pro další fázi a celý proces se opakuje (Miovský, 2006).

Pro naše výzkumné šetření jsme zvolili jako metodu sběru dat metodu dotazníku, která se nám jevila jako nejvhodnější forma, jak získat informace a data od většího vzorku adolescentů i seniorů.

Dotazník je jednou z neužívanějších metod v pedagogickém kvantitativním výzkumu. Gavora (in Chráska, 2007) popisuje dotazník jako písemné kladení otázek se získáním písemných odpovědí. Chráska (2007) zdůrazňuje pečlivou přípravu a především důraz na jasnou a přesnou formulaci otázek. Výhodou dotazníku je to, že jeho pomocí získáme za poměrně krátkou dobu velké množství odpovědí. Za výhodu je považováno i to, že dotazovaní mohou dotazník zodpovídat v klidu a v bezpečném prostředí, ve chvíli, kdy se na vyplňování odpovědí "cítí", např. ve své domácnosti. Dotazník má i své nevýhody. "Dotazníkové metodě bývá často oprávněně vytýkáno, že nezjišťuje to, jací respondenti (pedagogická realita) skutečně jsou, ale jen to, jak sami sebe (pedagogickou realitu) vidí, nebo chtějí, aby byli viděni" (Chráska, 2007, s. 163 -164). Nevýhodou může být v mnoha případech také nízká míra návratnosti vyplněných dotazníků, popř. nemotivovanost a s tím spojené záměrné zkreslování odpovědí.

V našem dotazníku jsme volili otevřené, polouzavřené i uzavřené otázky. Stejně tak jsme zařadili do našeho dotazníku jak položky obsahové, tak položky funkcionální (např. kontrolní) (Chráska, 2007), kdy jsme se ptali opakovaně na hodnocení a názory druhé skupiny. Otázky byly zaměřené na subjektivní okolnosti jako jsou hodnocení a názory na druhou skupinu, odhad názorů druhé skupiny, zájem či nezájem o problematiku mezigeneračního kontaktu, dále dotazník obsahoval nezbytné otázky zjišťující fakta jako jsou např. věk, bydliště, vzdělání.

Dotazník byl vytvořen ve dvou podobách, které jsme si označili jako typ Senior (příloha č. 1 – Dotazník pro seniory) a typ Adolescent (příloha č. 2 – Dotazník pro adolescenty). Oba dotazníky jsou prakticky shodné, liší se v tom, že otázky jsou zaměřené na postoje k opačné skupině. Jako příklad můžeme uvést hned otázku č. 1, která v případě dotazníku určeného adolescentům zní: "Máte v rodině **seniora (babičku, dědečka, jiného příbuzného)**, se kterým jste v pravidelném kontaktu průměrně alespoň 1 měsíčně?", zatímco v dotazníku určeném seniorům se ptáme takto: " Máte v rodině mladého **člověka ve věku 15-20 let (např. vnouče)**, se kterým jste v pravidelném kontaktu průměrně alespoň 1 měsíčně?" Stejným způsobem je vytvořen celý dotazník. Za pozornost stojí otázka č. 16, kdy se u seniorů ptáme na nejvyšší dosažené vzdělání, zatímco u adolescentů se ptáme (z výše zmíněných důvodů) na typ školy, kterou aktuálně studují.

U každého dotazníku bylo na úvod krátké představení, byl stručně popsán účel dotazníku a instrukce k jeho vyplňování. U dotazníku Senior jsme pro usnadnění vyplňování a větší přehlednost zvolili větší velikost písma než u dotazníku Adolescent.

3. 5 Organizace výzkumu

Vytvoření dotazníku předcházelo studium literatury a vypracování teoretických poznatků naší práce, včetně studia metod kvantitativního výzkumu. Na základě těchto znalostí byl vytvořen dotazník o 27 otázkách, který jsme předložili vzorku seniorů a adolescentů, který jsme vybrali metodou náhodného výběru. Z každé skupiny jsme dotazník v rámci předvýzkumu předložili 20 lidem a vrátilo se nám 9 vyplněných dotazníků od seniorů a 13 od adolescentů. Na základě malého počtu navrácených dotazníků a na základě získaných dat se ukázalo, že v konečné části dotazníku se častěji objevovaly odpovědi "nevím" nebo respondenti neodpověděli

vůbec, proto jsme přistoupili ke zkrácení dotazníku. Některé otázky, které měly podobný charakter jsme odstranili. Poté jsme dotazník opět rozdali mezi vzorek 15 lidí z každé skupiny. Vyplněné dotazníky se nám vrátily všechny a odpovědi "nevím" se vyskytovaly méně často, vynechané otázky jen zcela ojediněle.

Poté jsme přistoupili k realizaci výzkumného šetření výše popsanými metodami. Dotazníky byly vyplňovány od ledna do dubna 2013 lidmi žijícími v libereckém kraji. Respondenti dotazník vyplňovali ve svém soukromí. Zajímavostí je, že senioři byli zpravidla ve vyplňování dotazníku rychlejší - doba od převzetí dotazníku do odevzdání vyplněného dotazníku byla výrazně kratší, než tomu bylo u adolescentů, zjistili jsme i větší návratnost dotazníků ze strany seniorů (74 %) než ze strany adolescentů (63 %).

3. 6 Zpracování získaných dat

Při zpracování získaných dat jsme používali především grafické znázornění pomocí sloupcových, čárových a koláčových grafů a sestavování tabulek četnosti. Při tvorbě tabulek četnosti jsme volili poměrně jednoduchou metodu čárkování, kterou např. zmiňuje Chráska (2007), z počtů čárek jsme pak následně zhotovili přehlednou tabulku četnosti, kde jsme vypočítali i relativní četnost uváděnou v procentech.

V dotazníku bylo uvedeno i několik položek, které zjišťovaly stejný jev (např. otázky 2, 3, 6, 11 zjišťovaly v dotazníku postoj ke druhé skupině). Na základě kladných, záporných či neutrálních odpovědí (v případě otázky č. 2 jsme vytvořili kategorie) jsme pomocí kódů +1, -1, 0, vytvořili ze všech těchto odpovědí u každého respondenta index ladění názorů a postoje ke druhé skupině. V našem dotazníku jsme pokládali i otázky otevřené, s možností volné odpovědi, popř. i několika odpovědí. Na základě těchto odpovědí, jsme vytvořili kategorie, odpovědi jsme zpracovávali pomocí metody třídění, nejčastěji jsme použily třídění prvního a druhého řádu podle Chrásky (2007). Dále jsme postupovali znázorněním již zmíněných tabulek četnosti a grafů.

IV VÝSLEDKY

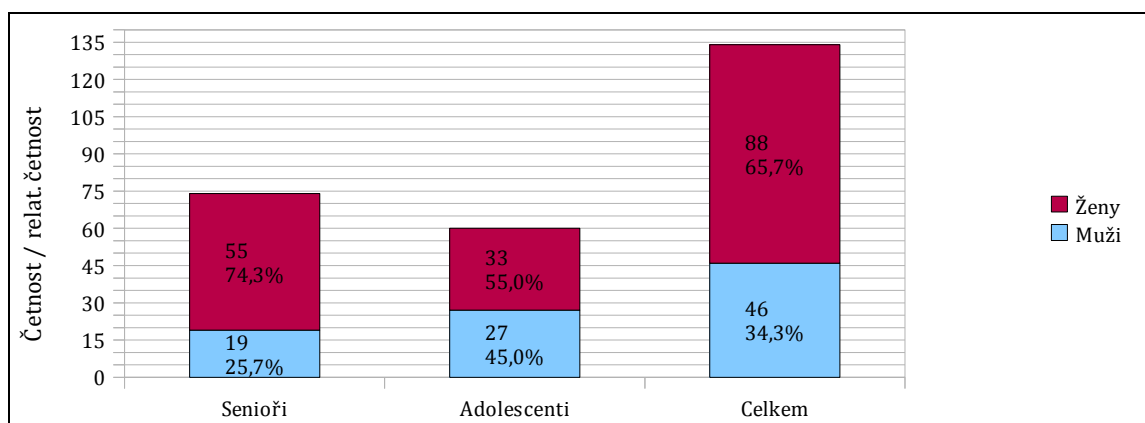
Nyní přistoupíme k prezentaci výsledků našeho výzkumného šetření, pro větší přehlednost rozdělujeme zjištěné výsledky do jednotlivých tematicky zaměřených podkapitol, dle zjišťování různých výzkumných cílů.

4. 1 Složení výzkumného vzorku

Začněme v prezentaci výsledků našeho výzkumu krátkým představením obecného složení výzkumného vzorku seniorů a výzkumného vzorku adolescentů.

Pro každou skupinu bylo připraveno a rozdáno celkem 100 dotazníků. Jak již bylo zmíněno, ze strany seniorů bylo navraceno zpět 74 vyplněných dotazníků, ze strany adolescentů to pak bylo rovných 63 vyplněných dotazníků, z toho 3 dotazníky byly vyplněny prokazatelně nepravdivě, s humorným podtextem, proto byly hned na počátku vyhodnocování vyřazeny.

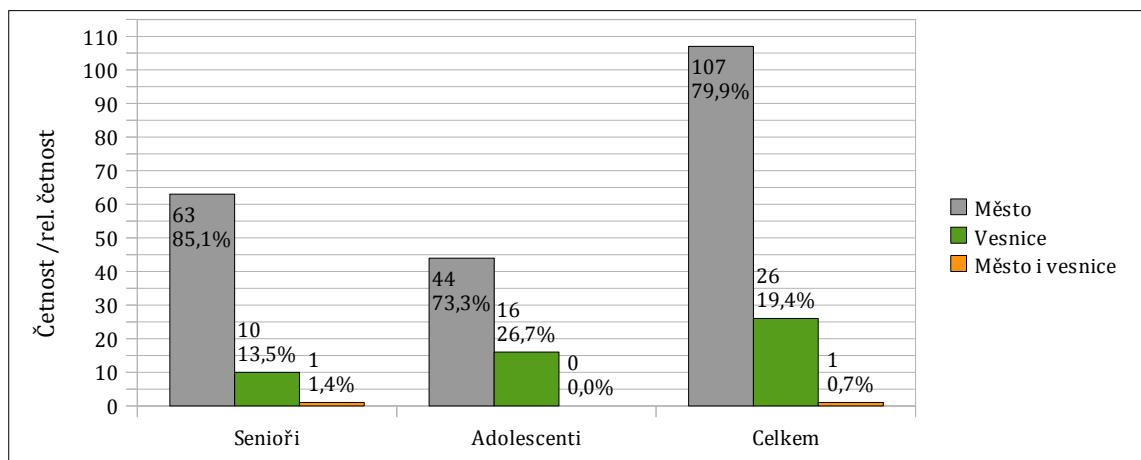
Zastoupení mužů a žen ve výzkumném vzorku znázorňuje následující graf:

Graf 1. Zastoupení mužů a žen ve výzkumném vzorku (vlastní výzkum).

Co se týká zastoupení mužů a žen, promítly se zde demografické údaje, a to zřetelněji, než jsme očekávali. Zatímco u seniorů velmi výrazně převažovala většina žen (55 žen, tj. 74,3 %), u adolescentů bylo zastoupení mužů a žen srovnatelné (procentuální zastoupení žen bylo v počtu 33 (55,0 %), mužů potom 45,0 %. Celkem se tedy našeho výzkumného šetření zúčastnilo 88 žen (65,7 %) a 46 mužů (34,3 %).

Pokud přihlídneme k bydlišti respondentů, tedy zda uvedli jako své bydliště město či vesnici, můžeme vidět rozložení výzkumného vzorku v následujícím grafu.

Graf 2. Bydliště respondentů (vlastní výzkum).

Ve vzorku seniorů uvedlo 63 respondentů (85,1 %) jako své bydliště město, 10 respondentů (13,5 %) odpovědělo, že bydlí na vesnici a jedna osoba (1,4 %) uvedla, že bydlí střídavě ve městě i na vesnici. U adolescentů uvedlo město jako místo svého bydliště 44 osob (73,3 %), na vesnici bydlelo 16 (26,7 %) účastníků výzkumu.

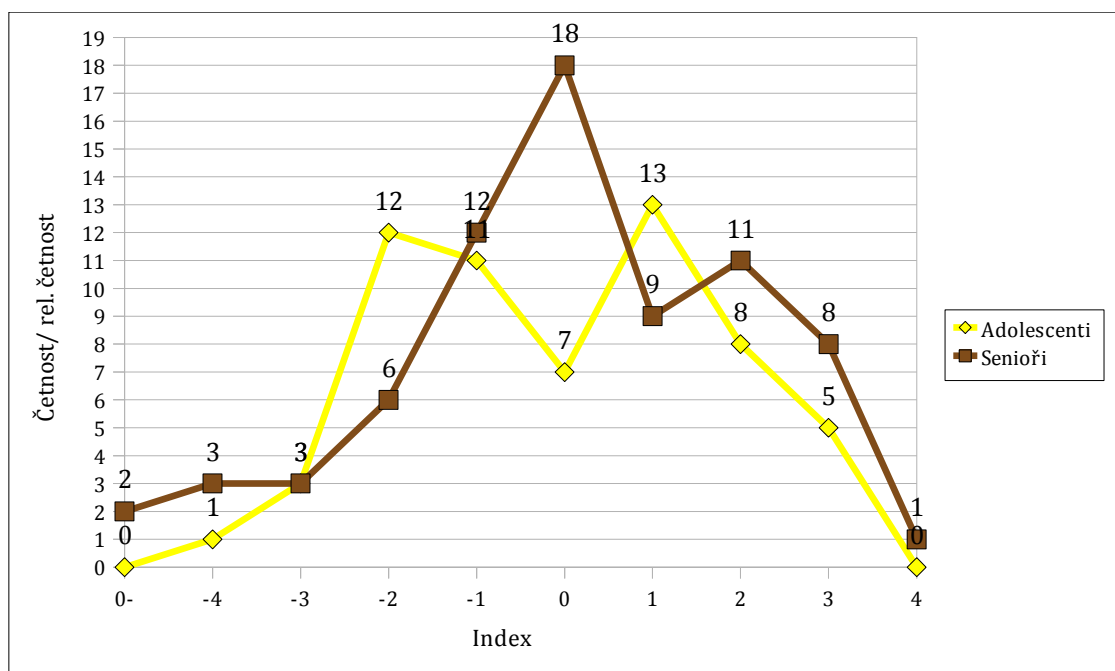
Celkem tedy 107 lidí (79,9 %) z našeho výzkumného vzorku bydlelo ve městě, 26 osob (19,4 %) uvedlo, že bydlí na vesnici a jeden respondent (0,7 %) uvedl, že bydlí střídavě na vesnici a ve městě.

4. 2 Analýza postojů a názorů adolescentů a seniorů na druhou skupinu

Zaměřili jsme se na otázky č. 2, 3, 6, 11, které se týkají názorů a celkového postoje ke druhé skupině. Odpovědi jsme vyhodnocovali způsobem popsaným v podkapitole 3. 6, tedy pomocí přiřazení kódu +1 (pozitivní odpověď), 0 (neutrální odpověď), -1 (negativně laděná odpověď), 0- (odpověď nevím, nezajímá mě to), následným sečtením kódů a získáním indexů. Odpovědi v otázce 2 jsme kategorizovali taktéž na kategorie kladné, neutrální, záporné.

Odpovědi jsme zpracovali do grafu podle toho, jaké zastoupení (četnost) u jednotlivých indexů bylo. Například samé kladné odpovědi by tedy byly pod indexem +4, naopak samé záporné odpovědi na všechny 4 otázky byly zastoupeny indexem -4. Vyskytly se i odpovědi, kde převažovala u většiny otázek

odpověď "nevím, nezajímá mě to" nebo odpovědi vůbec nebyly vyplněny. Tyto odpovědi podle nás nelze zanedbávat, a proto jsme vytvořili kategorii "0 -" a do této kategorie jsme zařadili případy, které měly alespoň 3 takové odpovědi. Pro naši práci jsme hodnocení těchto čtyřech otázek celkově nazvali "ladění" (celkově negativní/neutrální/pozitivní ladění názorů ve vztahu k seniorům). Četnost u jednotlivých indexů je znázorněna v grafu, hnědá linie zastupuje rozložení a četnost zastoupení mezi seniory, žlutá linie ukazuje situaci u adolescentů.

Graf 3. Četnost zastoupení indexů u seniorů a u adolescentů (vlastní výzkum).

Graf znázorňuje četnost u jednotlivých indexů. Ukázalo se, že zatímco u seniorů převažovalo neutrální ladění názorů, adolescenti odpovídali více jednoznačně, a to jak směrem pozitivním, tak směrem negativním. Naopak u seniorů se ale objevily i výrazně vyhraněné odpovědi (výrazně negativní i pozitivní), které se u adolescentů objevily pouze v jednom (negativně laděném) případě. Stejně tak se ve dvou případech seniorů objevily odpovědi, ve kterých převažoval nezáměr o tuto problematiku, zatímco u adolescentů se nezáměr neobjevil ani v jednom případě.

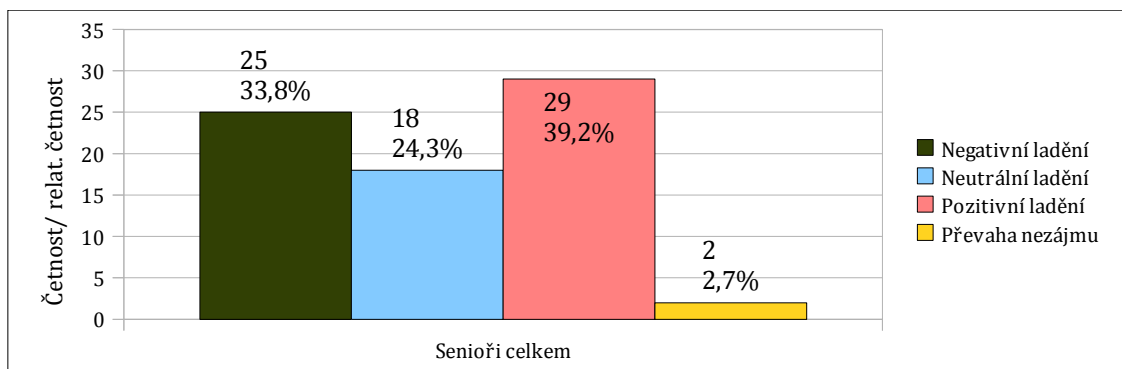
Za pozornost stojí otázka č. 2, kde jsme se ptali na typickou vlastnost adolescenta/seniora. U seniorů a jejich názorů na adolescenty se nejčastěji objevovaly neutrální odpovědi jako např. sebevědomí, jinakost, bezstarostnost, zábava z pozitivních odpovědí to byla např. odpověď snaha znát novinky, cílevědomost, slušnost, tolerance, z negativních odpovědí uvedme např. lenost, lhostejnost,

hloupost, drzost, vulgarita, arogance. Na tuto otázku také velký počet seniorů neodpověděl nebo uvedl odpověď "nevím".

U adolescentů se na otázku č. 2 objevovaly odpovědi více jednoznačné, a to od pozitivně laděných, jakými byly např. odpovědi zájem, moudrost, trpělivost, pochopení přes neutrální odpovědi – velké zastoupení bylo u odpovědi typu "záleží na člověku" či "je to individuální", zajímavé bylo, že se zde často objevovalo odpovědi více a v mnoha případech se stávalo, že dospívající uvedli současně jednu negativně laděnou a jednu pozitivně laděnou vlastnost. Z negativně laděných vlastností se objevovaly např. nutkání neustále poučovat, nerudnost, tendence na všechno si stěžovat, netolerance k mladší generaci, apod.

Pro přehlednost uvádíme v grafech celkový přehled ladění názorů u seniorů a u adolescentů, tedy zda převažovalo pozitivní, negativní, neutrální ladění či nezájem.

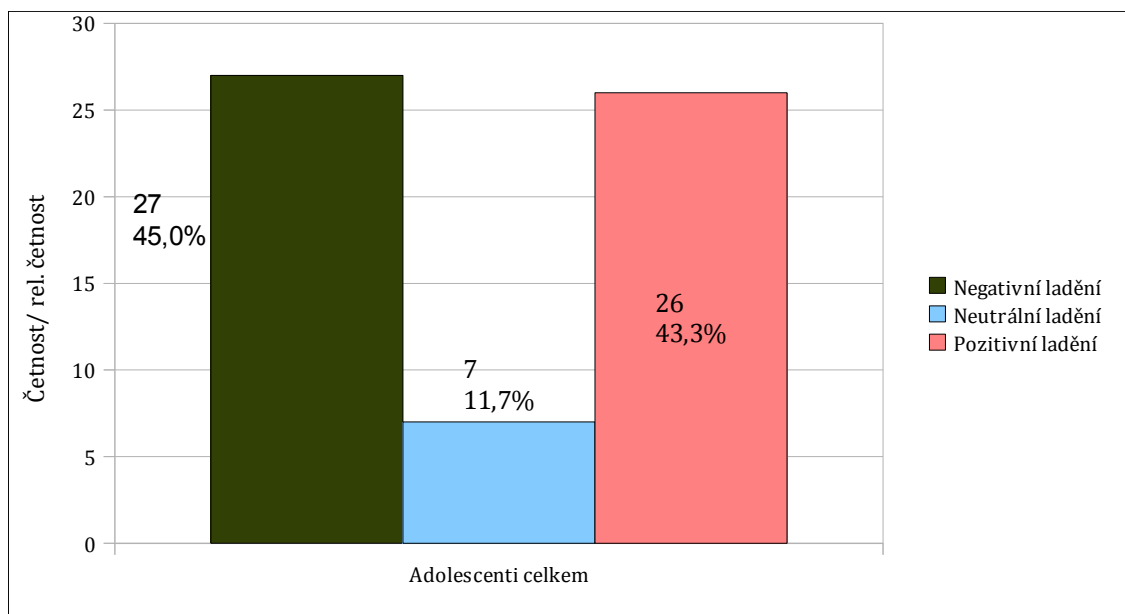
Graf uvádí celkový přehled ladění všech seniorů z našeho výzkumu:

Graf 4. Celkově ladění názorů všech seniorů (vlastní výzkum).

Z grafu vyplývá, že mezi seniory převažovalo nejvíce pozitivní ladění názorů na adolescenty (39,2 %), velká četnost se objevila i v případě negativního ladění (33,8 %). Neutrálně odpovídalo 24,3 % seniorů, 2 respondenti (2,7 %) odpovídali s převahou odpovědí nevím, nezajímá mě to.

Jak odpovídali adolescenti, ukazuje graf na další straně.

Graf 5. Celkové ladění názorů všech adolescentů. (vlastní výzkum).

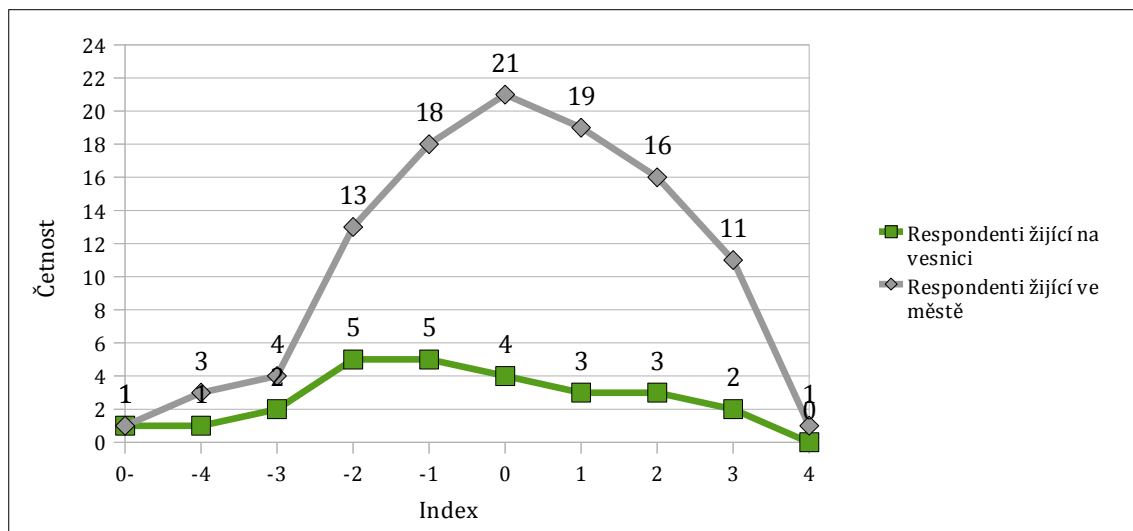
Graf nám ukazuje, že celkové ladění u adolescentů bylo v téměř stejné míře negativní (45,0 %) a pozitivní (43,3 %). Mírně převažovalo negativní ladění. Pouze 11,7 % dospívajících odpovídalo s převahou neutrálního ladění, což je výrazný rozdíl oproti seniorům, kdy neutrálně odpovídalo 24,3% respondentů.

Co se týká otázky č. 10 "Zajímá Vás, co dnešní seniory/adolescenty trápí, čím se zabývají, jaké jsou jejich možnosti?", která se přímo ptala zájem o danou problematiku, ukázalo se, že v případě seniorů odpovědělo 10 respondentů (6 žen - seniorek a 4 muži - senioři), že je problematika mladých lidí a jejich možností nezajímá. Nezájem se potvrdil i u 2 respondentů, u kterých jsme nezájem o tuto problematiku vyhodnotili již v indexu ladění názorů. Všichni ostatní senioři, kteří uvedli, že je tato problematika nezajímá, měli negativní ladění názorů ve vztahu k adolescentům.

U adolescentů byly výsledky překvapující. Na přímou otázku, zda je zajímavá, co dnešní seniory trápí, odpovědělo negativně 23 adolescentů, což je 38,3 % všech adolescentů. Z adolescentů, kteří odpověděli, že je problematika seniorů nezajímá, jsme u 15 adolescentů (65,2 %) vyhodnotili převahu negativního ladění názorů ve vztahu k seniorům, 1 respondent (4,4 %) měl neutrální ladění názorů a u 7 (30,4 %) jsme zjistili pozitivně laděný postoj.

4. 2. 1 Rozdílnost v ladění názorů osob žijících na vesnici a osob žijících ve městě

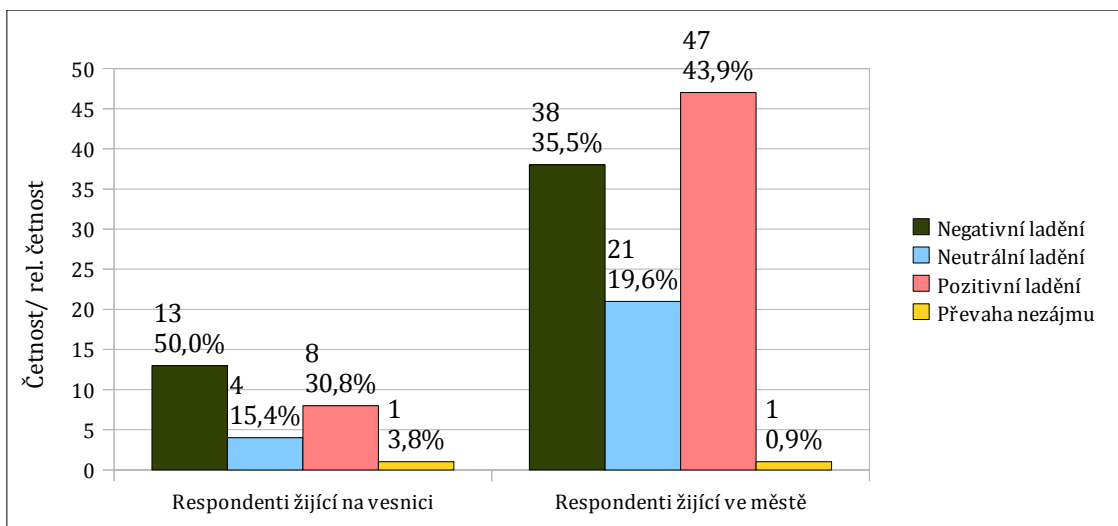
Pokud bychom chtěli zjistit celkové ladění postoje seniorů k adolescentům a naopak, tedy zdali převažuje kladné, záporné či neutrální ladění u seniorů a adolescentů žijících ve městě a u seniorů a adolescentů žijících na vesnici, můžeme se podívat na následující graf.

Graf 6. Četnost indexů u respondentů žijících na vesnici a u respondentů žijících ve městě (vlastní výzkum).

Z grafu vidíme, že mezi lidmi žijícími na vesnici měly největší četnost indexy -2 a -1, zatímco mezi lidmi žijícími ve městě bylo největší zastoupení u indexu 0.

Pokud tedy odpovědi zobecníme a shrneme do kategorií, vidíme celkový rozdíl v ladění názorů respondentů žijících na vesnici a respondentů žijících ve městě v grafu na následující straně.

Graf 7. Ladění názorů adolescentů a seniorů žijících na vesnici/ ve městě - obecné (vlastní výzkum).

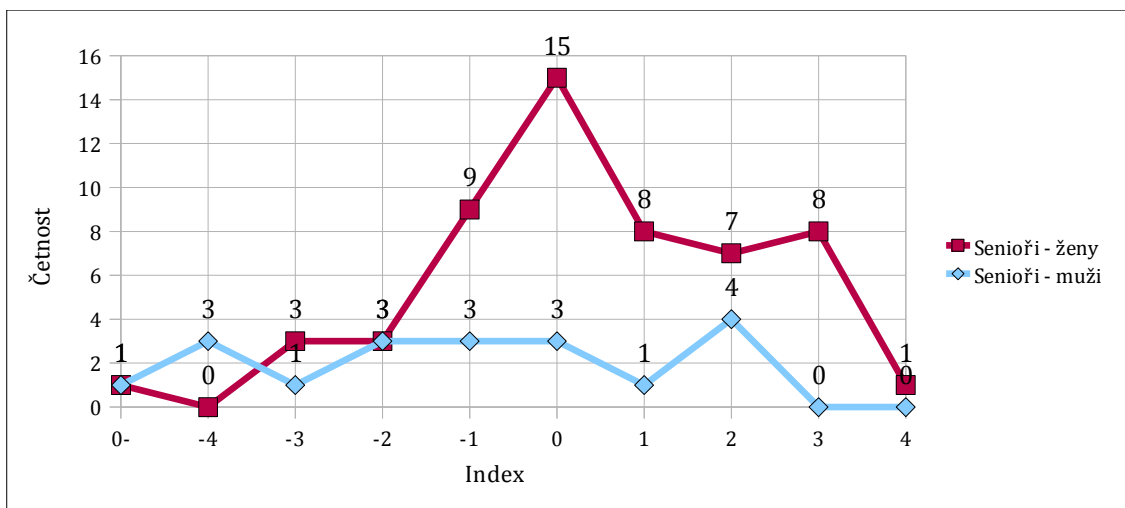
Graf nám ukazuje, že mezi lidmi žijícími na vesnici jasně převažovalo negativní ladění názorů, a to ve 13 případech, tedy v 50,0 %. 30,8 % lidí žijících na vesnici odpovídalo pozitivně a 15,4 % neutrálně. U jednoho respondenta (3,8 %) převažoval nezájem o tuto problematiku.

U osob žijících ve městě tomu bylo jinak, převažovaly zde názory pozitivně laděné (47 respondentů; 43,9 %), 38 (35,5 %) lidí odpovídalo spíše negativně, 21 respondentů (19,6%) neutrálně a u jedné osoby (0,9%) byla převaha nezájmu o tuto problematiku.

Příloha č. 3 potom popisuje četnost indexů a celkové ladění názorů s ohledem na rozdělení na seniory a adolescenty.

4. 3 Analýza názorů mužů a žen

Pokud se zaměříme na celkový pohled na opačnou skupinu, se zřetelem na zastoupení jednotlivých pohlaví, v případě pohledu seniorů na adolescenty, tedy v případě otázek 2, 3, 6, a 11 tomu bylo tak, jak ukazuje následující graf na další straně.

Graf 8. Index vztahu a postoje k adolescentům – muži/ženy (vlastní výzkum).

Z grafu je zřejmé, že ženy - seniorky v našem výzkumu byly pozitivněji naladěny ve vztahu k adolescentům, než muži - senioři. Zatímco v 11 případech mužů (57,9 %), tedy ve většině) z 19 převažovaly negativně laděné odpovědi (sem jsme zařadili i ty, u kterých převažovaly odpovědi "nevím, nezajímá mě to), 3 (15,8 %) byly neutrální a pouze 5 případů (26,3 %) mužů odpovídalo spíše pozitivně, u žen tomu bylo výrazně jinak.

Z 55 žen byla převaha negativně laděných odpovědí u 16 senierek (29,1 %), 15 žen (27,3 %) odpovídalo neutrálně a 24 žen (43,6 %), tedy většina, byla ve vztahu k adolescentům naladěna převážně pozitivně. U žen - senierek tedy převažovaly pozitivněji laděné názory, než tomu bylo u mužů - seniorů.

U adolescentů znázorňujeme ladění v následujícím grafu.

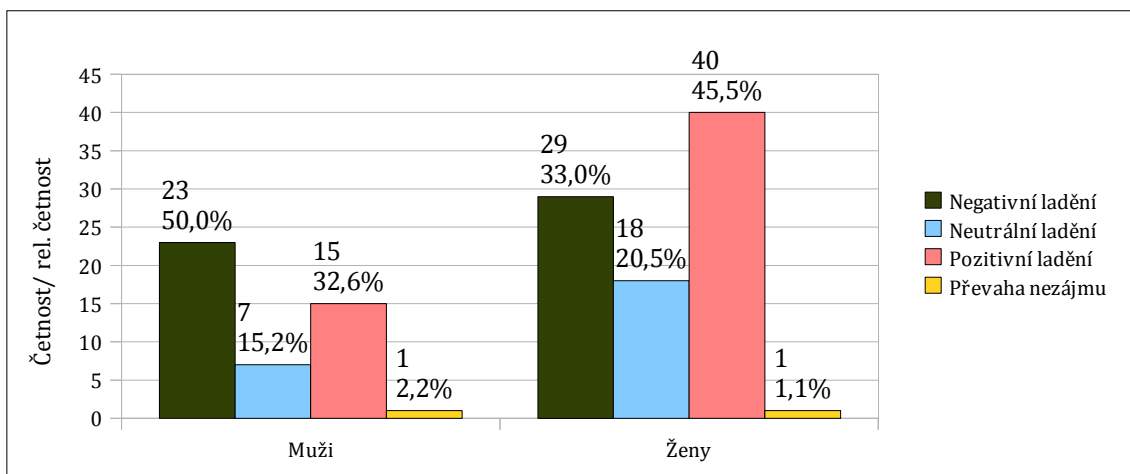
Graf 9. Index vztahu a postoje adolescentů k seniorům – muži/ženy (vlastní výzkum).

V grafu na předchozí straně nás může zaujmout že ženy - adolescentky měly v našem výzkumu více vyhraněné názory na seniory než muži - adolescenti. Nejvíce adolescentek odpovídalo s indexem +2 a -2. U mužů - adolescentů, tomu bylo podobně, jejich odpovědi ale byly umírněnější, muži nejvíce odpovídali s indexem +1 a -1.

Celkově tedy odpovídaly ženy - adolescentky pozitivně v 16 případech (48,5 %), 3 ženy (9,1 %) odpovídaly neutrálně a 14 žen (42,4 %) odpovědělo s převahou negativního ladění.

U mužů - adolescentů odpovídalo převážně pozitivně 10 respondentů (37,0 %), 4 adolescenti (14,8 %) měli neutrální postoj a 13 mužů - adolescentů (48,2 %) odpovídalo s převahou negace. U adolescentek - žen tedy převažovalo také pozitivní ladění oproti mužům, u kterých byla převaha negace.

V následujícím grafu vidíme shrnutí odpovědí seniorů a adolescentů s přihlédnutím k pohlaví.

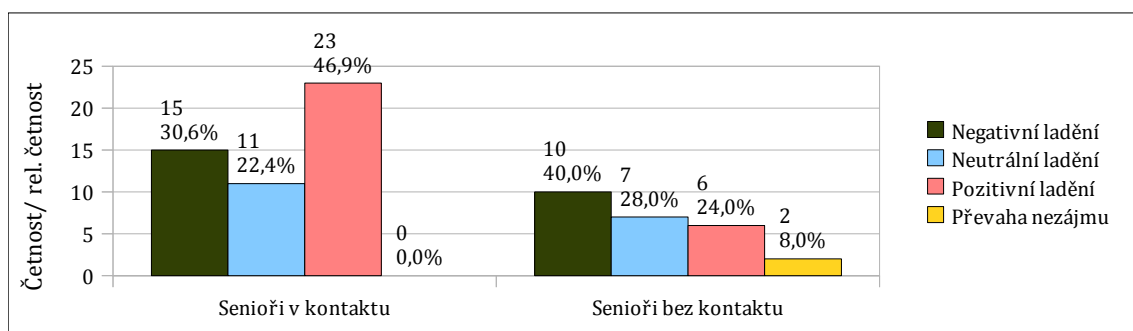
Graf 10. Celkové znázornění názorů – muži/ženy (vlastní výzkum).

Z grafu tedy vidíme, že u žen jasně převládají pozitivně laděné názory na opačnou generaci. 45,5 % žen odpovídalo s pozitivním laděním, 33,0 % odpovídalo negativně, 20,5 % neutrálně a u 1,1 % ženy převažoval nezájem.

U mužů tomu bylo jinak, v 50,0 % převažovaly názory s negativním laděním, 32,6 % mužů odpovídalo pozitivně, 15,2 % neutrálně a jeden muž (2,2 %) projevil nezájem o tuto problematiku.

4. 4 Analýza vlivu kontaktu s opačnou generací

Podívejme se nyní na to, zda na celkové ladění názorů měla vliv četnost kontaktů. 25 seniorů (33,8 %) uvedlo, že neudrhuje žádný pravidelný kontakt s adolescentem, 49 seniorů, tj. 66,2 %, pravidelný kontakt s adolescentem alespoň jednou měsíčně udržuje. Graf znázorňuje celkové ladění názorů seniorů na adolescenty zvláště v případě seniorů, kteří udržují pravidelný kontakt s adolescentem alespoň jednou měsíčně a zvláště u těch seniorů, kteří uvedli, že žádný kontakt s adolescentem neudrhuje.

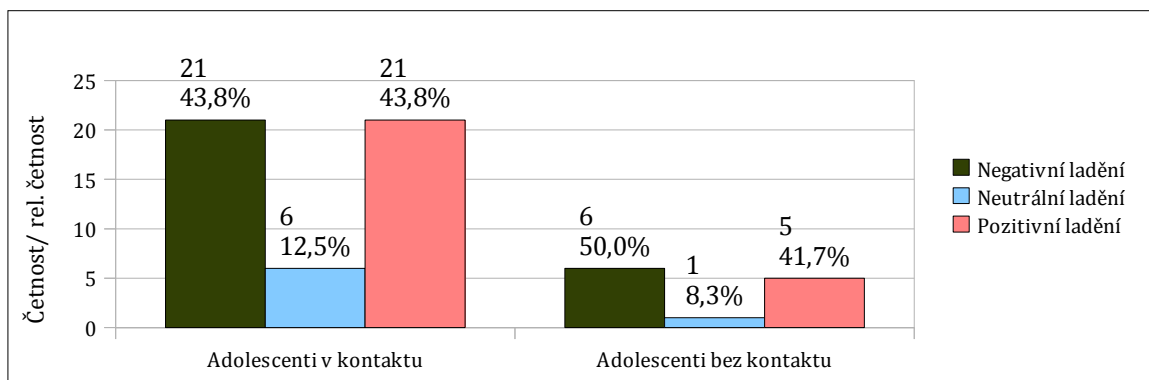
Graf 11. Celkové ladění názorů seniorů ne/udrhujiících pravidelný kontakt s dospívajícími alespoň 1 měsíčně (vlastní výzkum).

Ukázalo se, že u seniorů, kteří udržují pravidelný kontakt s dospívajícími alespoň jednou měsíčně, odpovědělo 15 respondentů (30,6 %) převážně negativně, 11 seniorů (22,4 %) odpovídalo neutrálně a 23 seniorů (46,9 %), tedy většina, odpovídala s převahou pozitivně laděných názorů.

Senioři neudrhujiící žádný kontakt s dospívajícími odpovídali ve většině případů s převahou negativně laděných názorů (10 respondentů, tj. 40,0 %), 7 seniorů (28,0 %) odpovědělo neutrálně, u 6 seniorů (24,0 %) převažovalo pozitivní ladění a u dvou seniorů (8,0 %) se objevila převaha nezájmu o tuto problematiku. Z grafu tedy vyplývá, že senioři, kteří udržují pravidelný kontakt alespoň 1 měsíčně s dospívajícími člověkem, mají na adolescenty také ve většině případů pozitivněji laděné názory, než senioři, kteří pravidelný kontakt s adolescenty neudrhuje. U těch, kteří uvedli, že neudrhuje žádný pravidelný kontakt s adolescentem, převažovalo negativní ladění a také se vyskytly odpovědi s převahou nezájmu o tuto oblast.

Nyní se zaměříme na vliv četnosti kontaktu u adolescentů. Žádný pravidelný kontakt se seniorem (alespoň jednou měsíčně) neudrhuvalo 12 adolescentů (20,0 %), 48 dospívajících (80,0 %) uvedlo, že alespoň jednou měsíčně pravidelný kontakt

s nějakým seniorem udržují. Následující graf uvádí, jaké ladění názorů převažovalo u jednotlivých skupin.

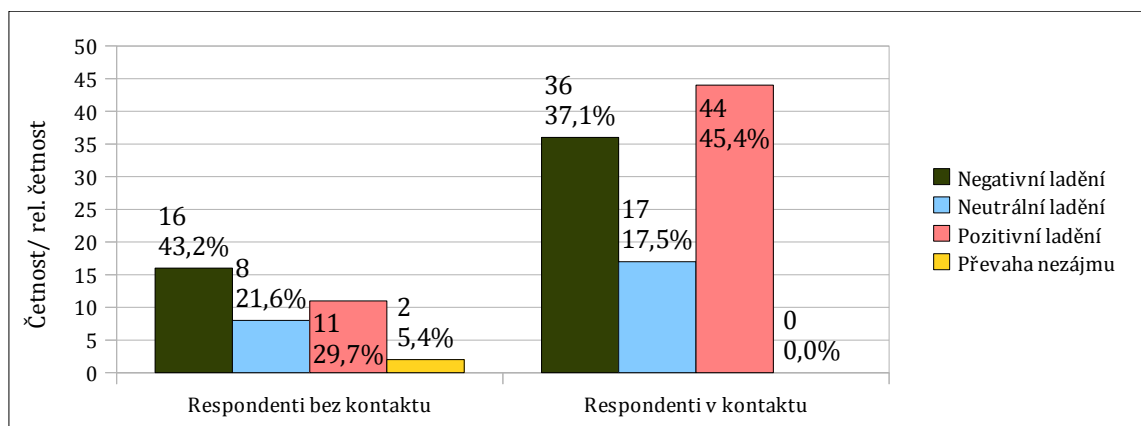

Graf 12. Celkové ladění názorů adolescentů ne/udržujících pravidelný kontakt s dospívajícím alespoň 1 měsíčně (vlastní výzkum).

V našem výzkumném šetření jsme zjistili, že adolescenti, kteří kontakt udržovali, měli shodné zastoupení negativně a pozitivně laděných názorů, a to po 21 případech, tedy po 43,8 %. V 6 případech (12,5 %) převažovalo neutrální ladění.

U adolescentů, kteří žádný kontakt se seniorem neudržovali, se objevilo taktéž velmi podobné zastoupení negativně a pozitivně laděných názorů, s mírnou převahou negativně laděných (6 případů, tj. 50,0 %). Pozitivně odpovídalo 5 respondentů (41,7 %) a neutrálně 1 osoba (8,3 %). Adolescenti, kteří pravidelný kontakt se seniorem udržovali a adolescenti, kteří žádný pravidelný kontakt neudržovali, měli tedy přibližně stejné procentuální zastoupení negativně a pozitivně laděných názorů.

Pokud tedy shrneme obě skupiny a jejich názorové ladění z pohledu vlivu udržování pravidelného kontaktu, můžeme výsledky vidět v následujícím grafu.

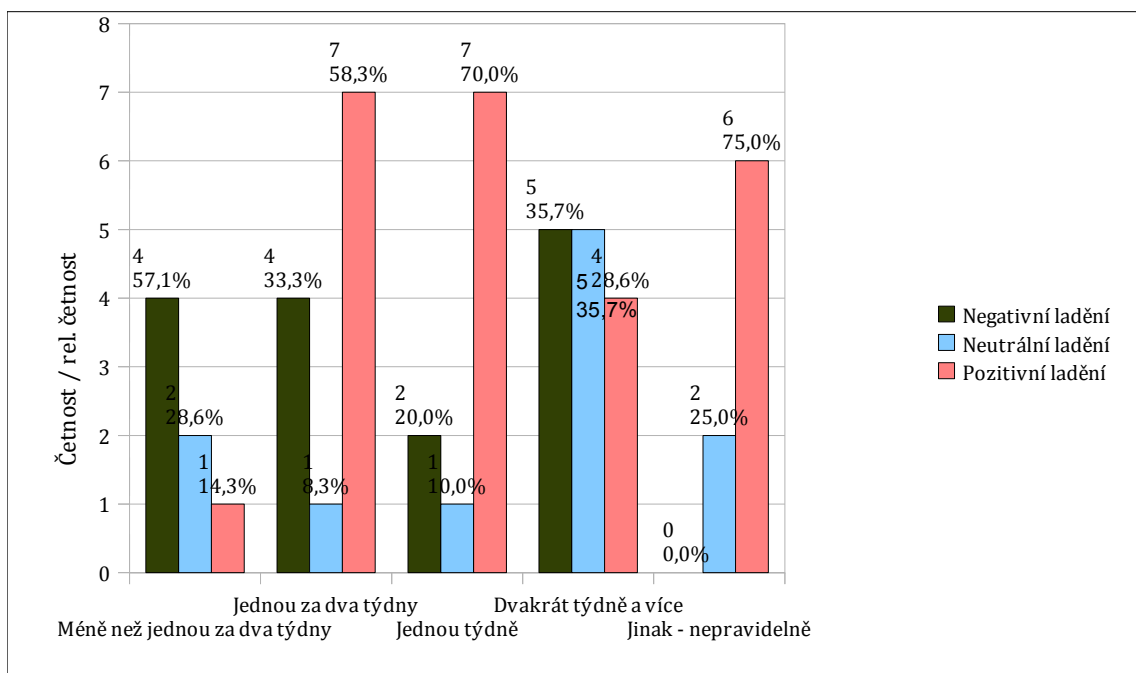
Graf 13. Vliv udržování pravidelného kontaktu s adolescentem/seniorem na celkové ladění názorů (vlastní výzkum).

Z grafu na předchozí straně se tedy celkově potvrdilo, že respondenti, kteří uvedli, že udržují pravidelný kontakt se seniorem/adolescentem, měli vyšší výskyt pozitivně laděných názorů na druhou skupinu. U těch, kteří žádný pravidelný kontakt neudržovali bylo více negativně laděných názorů.

Podívejme se nyní na to, zda platí úměra čím častější kontakt, tím pozitivnější ladění názorů na opačnou skupinu.

4. 4. 1 Analýza vlivu četnosti kontaktů na postoj ke druhé skupině

V našem výzkumu odpovědělo 7 seniorů, že je v kontaktu s adolescentem méně než jednou za dva týdny, 12 seniorů bylo v kontaktu s adolescentem jednou za dva týdny, 9 seniorů jednou týdně. 14 seniorů dvakrát týdně a více a 6 seniorů uvedlo jiný způsob udržování kontaktu, většinou nepravidelně podle potřeby. Zde vidíme graf, který znázorňuje vliv četnosti kontaktu na ladění názorů seniorů na adolescenty.

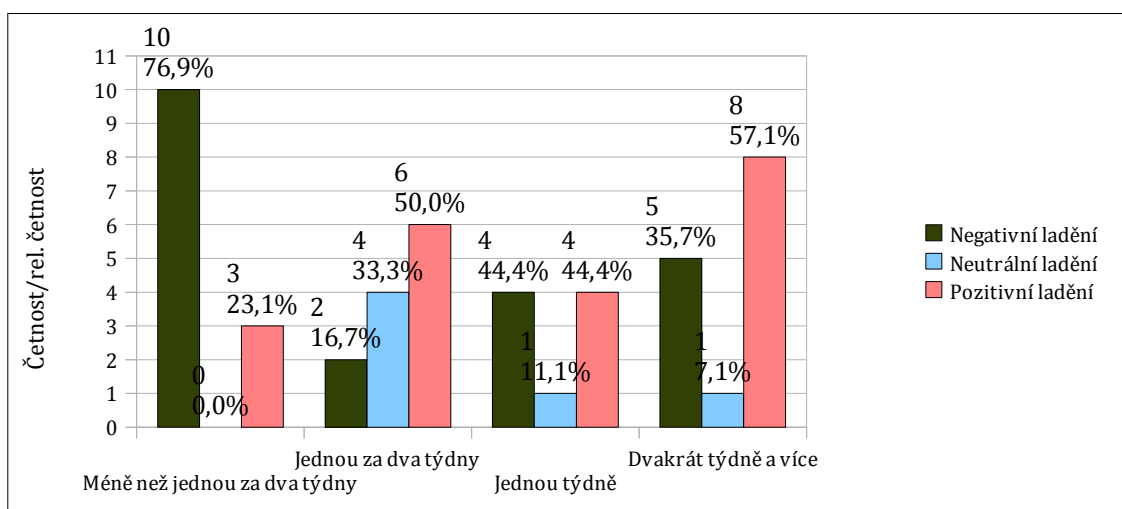

Graf 14. Vliv četnosti kontaktu na celkové ladění názorů seniorů na adolescenty (vlastní výzkum).

Graf ukazuje, že pozitivní ladění názorů na adolescenty převažovalo u těch seniorů, kteří se s dospívajícími setkávali jednou za dva týdny, jednou týdně nebo uvedli jiný způsob setkávání, většinou dle potřeby. Při tom nejčastěji se seniři s adolescenty setkávali jednou za dva týdny nebo dvakrát do týdne. Nepotvrdil se nám tedy předpoklad, že čím častější kontakt budou seniři s adolescenty udržovat, tím

bude jejich celkové ladění názorů na adolescenty pozitivnější. Převaha negativně laděných názorů se ale objevila u těch seniorů, kteří se s adolescenty setkávali méně než jednou za dva týdny.

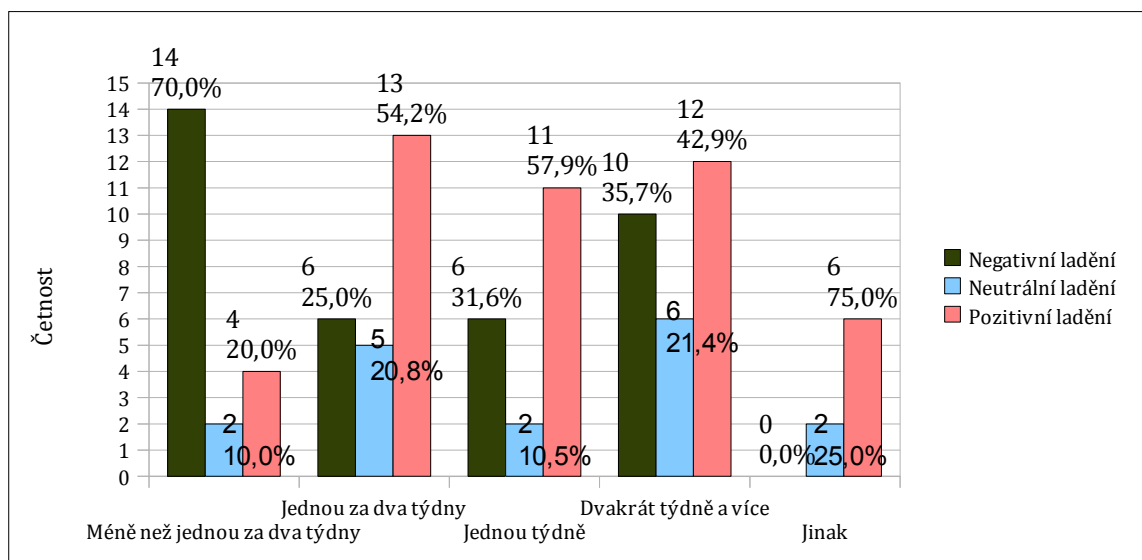
Adolescenti v našem výzkumném šetření uváděli, že méně než jednou za dva týdny se se seniorem setkává 13 osob, jednou za dva týdny 12 adolescentů, jednou týdně 9 respondentů a odpověď dvakrát týdně a více uvádělo 14 adolescentů. Odpověď "jinak" se mezi adolescenty neobjevila. Graf ukazuje ladění názorů adolescentů ve vztahu k četnosti setkávání.

Graf 15. Vliv četnosti kontaktu na celkové ladění názorů adolescentů na seniory (vlastní výzkum).

Graf ukazuje, že pozitivní ladění názorů převládá u těch adolescentů, kteří jsou v kontaktu se seniory jednou za dva týdny nebo dvakrát týdně. U adolescentů, kteří byli v kontaktu se seniory méně než jednou za dva týdny, převládalo v 76,9 % případech negativní ladění.

Celkový vliv četnosti kontaktu na ladění názorů u adolescentů i seniorů tedy vypadá tak, jak ukazuje graf na další straně.

Graf 16. Celkový vliv četnosti kontaktu na ladění názorů – všichni (vlastní výzkum).

Z grafu vyplývá, že nejvíce negativně laděných názorů (70,0 %) se vyskytlo u těch respondentů, kteří udržovali nejméně častý kontakt, tedy méně než jednou za dva týdny. Naopak nejvíce pozitivně laděných názorů se vyskytlo u těch, kteří odpověděli, že jsou v kontaktu jednou za dva týdny (54,2 % osob s převahou pozitivně laděných názorů) nebo jednou týdně (57,9 % pozitivně laděných odpovědí) a jinak (75,0 % pozitivně laděných odpovědí). Celkově se tedy nepotvrdil předpoklad, že vyšší četnost kontaktu bude zaručovat pozitivněji laděné názory na druhou skupinu. Zjistili jsme ale, že mezi lidmi, kteří jsou v kontaktu méně než jednou za dva týdny, se vykytla jasná převaha negativně laděných názorů na druhou skupinu.

4. 5 Analýza vzájemného odhadu názorů

V našem výzkumu jsme se zaměřili také na to, zda senioři a adolescenti správně odhadují názory druhé skupiny. Sledovali jsme, jak respondenti odpovídali na otázky 4, 5, 8, 9. Pro větší přehlednost jsme tuto podkapitolu rozdělili na jednotlivé úseky.

4. 5. 1 Čeho si senioři cení na adolescentech – odpovědi seniorů a odhady adolescentů

Senioři v našem výzkumu na otázku č. 4, tedy na otázku "Čeho si u dospívajících nejvíce ceníte?" odpovídali velice různorodě, přesto se však některé

odpovědi opakovaly v poměrně velkém počtu, některé odpovědi byly velice podobné a pokud se opakovaly častěji, vytvořili jsme pro ně kategorie. Respondenti mohli uvést libovolný počet odpovědí. Adolescenti odpovídali na otázku č. 9, tedy otázku "Co podle Vás senioři obecně u adolescentů oceňují, čeho si vážící?" Jejich odhady vidíme v tabulce na pravé straně. Tabulka udává odpovědi, které byly uvedeny více než jednou i s četností jejich zastoupení.

Tabulka 1. Odpovědi seniorů na otázku č. 4 a odpovědi adolescentů na otázku č. 9 (vlastní výzkum).

Čeho si u dospívajících ceníte? (odpovědi seniorů)	Četnost	Co podle Vás senioři u adolescentů oceňují, čeho si vážící? (odpovědi adolescentů)	Četnost
Slušné chování	16	Ochota pomoci	14
Vzdělání, rozhled, znalosti	13	Ničeho si necení	8
Samostatnost, nezávislost	12	Vzdělání, rozhled, znalosti	8
NEVYPLNĚNO	10	Flexibilita	6
Upřímnost, otevřenost	6	NEVYPLNĚNO	6
Citlivost, ohleduplnost	6	Rychlost	6
Nic	4	Životní optimismus	6
Sebevědomí	3	Nevím	5
Zájem o druhé	3	Slušnost	5
Síla, energie	3	Tolerance	2
Ochota pomoci	2	Mládí, jiné názory	2
Nevím	2	Samostatnost, nezávislost	2
Mládí, jiné názory	2		

Tabulka zobrazuje nejčastější odpovědi. Nejčastěji si senioři na dospívajících cenili slušného chování, další hojně zastoupenou kategorií tvořily odpovědi zahrnující vzdělání, schopnost učení se novým věcem, cizím jazykům, všeobecný rozhled. Ve 12 případech oceňovali senioři na adolescentech nezávislost a samostatnost. Zajímavostí je, že 10 seniorů na tuto otázku neodpovědělo vůbec a čtyři senioři uvedli, že si na mladých lidech ničeho necení. Po jednom zastoupení se objevily i další odpovědi, např. krása, dravost, píle, optimismus, odvaha, moc.

Co se týká odpovědí dospívajících, z tabulky vidíme, že nejvíce, tedy ve 14 případech, se adolescenti domnívali, že senioři na dospívajících nejvíce oceňují ochotu pomoci. Na druhém místě dle četnosti, společně s odpovědí "vzdělání, rozhled, znalosti", byla odpověď "ničeho si necení". Poměrně velké zastoupení (6 případů) měli i ti respondenti, kteří na tuto otázku neodpověděli. Po jednom případě se také objevily odpovědi zájem, energie, výkonnost, pracovitost.

Senioři a adolescenti se tedy shodli především v odpovědi rozhled, znalosti, kterou obě skupiny uvedli ve velké četnosti. V různém zastoupení ale též adolescenti dobře odhadli i další odpovědi seniorů jako slušnost, ochota pomoci, samostatnost a mládí, jiné názory. Poměrně varovná byla vysoká četnost již zmíněné odpovědi u adolescentů, kteří si mysleli, že si senioři si na dospívajících ničeho necení.

Pokud tedy odpovědi shrneme, adolescenti se nejčastěji domnívali, že si na nich senioři cení především ochoty pomoci, další nejčetnější odpovědí byla odpověď ničeho si necení a odpověď **vzdělání, rozhled, znalosti**. Senioři uvedli, že si u mladých lidí nejvíce cení slušného chování, dále **vzdělání, rozhledu a znalostí** a samostatnosti.

4. 5. 2 Čeho si dospívající cení na seniorech – odpovědi dospívajících a odhady seniorů

V případě adolescentů a jejich odpovědí na otázku, čeho si na seniorech nejvíce cení, jsme postupovali stejným způsobem jako v předchozím úseku. Odpovědi adolescentů na otázku č. 4 se v porovnání se odpověďmi seniorů na tutéž otázku lišily tím, že adolescenti oproti seniorům častěji uváděli výčet několika odpovědí, zpravidla nezůstávali pouze u jedné odpovědi.

Senioři odhadovali odpovědi dospívajících, když odpovídali na otázku č. 9, tedy "Čeho si podle Vás mladí lidé u seniorů cení?" Odpovědi obou skupin jsou znázorněny v tabulce na další straně.

Tabulka 2. Odpovědi adolescentů na otázku č. 4 a odpovědi seniorů na otázku č. 9 (vlastní výzkum).

Čeho si u seniorů ceníte? (odpovědi adolescentů)	Četnost	Čeho si podle Vás mladí lidé u seniorů cení? (odpovědi seniorů)	Četnost
Moudrost, znalosti, zkušenosti	30	Moudrost, znalosti, zkušenosti	28
Ochota pomoci, laskavost	9	Finanční a materiální pomoc	12
Pochopení	8	Nevím	8
Dobře vaří	7	NEVYPLNĚNO	8
Zájem o mladé	6	Ochota pomoci	6
Péče, starostlivost	3	Ničeho si necení	6
Nenutí mě do povinností	3	Přátelství, dobrých vztahů	4
NEVYPLNĚNO	2	Laskavost	3
Ničeho si necením	2	Zájem o mladé	2
Klid, vyrovnanost	2	Slušnost	2
Finanční podpora	2		
Přátelství	2		
Trpělivost	2		
Nevím	2		
Jsou hodní, milí	2		
Slušnost	2		

Jednoznačně nejvíce adolescentů tedy uvedlo, že si u seniorů nejvíce cení zkušeností, moudrosti, dále byla nejvíce uváděna ochota, laskavost, pochopení, 6 adolescentů uvedlo, že si cení toho, že senioři dobře vaří. Další odpovědi, které se vyskytly pouze po jednom případě a v tabulce je neuvádíme, byly skromnost, pokora, upřímnost.

Největší zastoupení u seniorů měla odpověď moudrost, znalosti, zkušenosti (28 respondentů), další v pořadí podle četnosti byla odpověď finanční a materiální pomoc, kterou uvedlo 12 seniorů. Zajímavá je poměrně velká četnost u odpovědi "Nevím" a u nevyplněných odpovědí, kde u obou bylo zastoupení po 8 případech. Po jednom se dále objevily odpovědi trpělivost, umění manželského soužití a jeden senior uvedl, že si podle něho mladí lidé nejvíce na seniorech cení toho, že staří lidé brzy zemřou. Odpovědi s četností 1 ale v tabulce neuvádíme.

Z tabulky na předchozí straně vidíme, že senioři dobře odhadli odpovědi adolescentů, např. odpověď moudrost, znalosti, zkušenosti byla u obou skupin zastoupená největším počtem respondentů. Další odpovědi, které senioři dobře odhadli byly např. ochota pomoci, laskavost, zájem o mladé, slušnost, finanční pomoc.

Senioři se tedy domnívali, že mladí dospívající lidé si nejvíce cení na seniorech **moudrosti a zkušeností**, další nejčastější odpovědí byla finanční a materiální pomoc. Adolescenti uvedli, že si opravdu nejčastěji cení u seniorů **moudrosti a zkušeností**, na dalších místech si cenili především ochoty pomoci a laskavosti.

4. 5. 3 Co seniorům vadí na adolescentech - odpovědi seniorů a odhady adolescentů

Otázka č. 5 zněla v případě dotazníku pro seniory "Co u dospívajících naopak nemáte rádi, co Vám vadí?" Otázku porovnáme s odpověďmi adolescentů, kteří odhadovali, co seniorům nejvíce vadí na adolescentech v otázce č. 8. Odpovědi, které senioři a adolescenti uvedli alespoň ve dvou případech, vidíme v tabulce na následující straně.

Tabulka 3. Nejčastější odpovědi seniorů na otázku č. 5 a odpovědi adolescentů na otázku č. 8 (vlastní výzkum).

Co u dospívajících nemáte rádi, co Vám vadí? (odpovědi seniorů)	Četnost	Co seniorům podle Vás na adolescentech nejvíce vadí? (odpovědi adolescentů)	Četnost
Arogance, drzost	16	Arogance, drzost	20
Nezájem o okolí	10	Móda	10
Bezohlednost	9	Odlišný způsob života, než byl dříve	10
Vulgární výrazy	9	Agresivita	8
Nevychovanost, absence slušného chování	8	Nevychovanost, absence slušného chování	7
Neúcta ke starším lidem	6	Nerozumění zájmům mladých	7
Lenost	6	Neúcta	4
NEVYPLNĚNO	5	NEVYPLNĚNO	4
Krutost, agresivita	3	Nepochopení ze strany adolescentů	4
Kriminalita, vandalismus	3	Vulgarita	4
Hlučnost	3	Nevím	3
Příliš velké sebevědomí	3	Lenost	2
Nezodpovědnost	3	Mládí, elán	2
Kouření	2	Lehkomyslnost	2
Nevím	2	Nic	2
Nedůslednost, lajdáctví	2		

Z tabulky vyplývá, že jednoznačně nejvíce seniorům vadí na mladých dospívajících arogance a drzost (uvedena v 16 případech) další nejpočetnější odpovědí byl nezájem mladých o okolí (10 respondentů), dále seniorům vadí bezohlednost, používání vulgárních výrazů a nevychovanost. Zajímavé je, že na tuto otázku neodpovědělo pouze 5 seniorů (oproti 10 seniorům, kteří neodpověděli na otázku: "Čeho si na dospívajících nejvíce ceníte?"). Po jednom zastoupení se objevila např. odpověď povrchnost, nic mi na dospívajících nevadí, vyzývavost, nevzdělanost, dravost.

Dále vidíme, že adolescenti se domnívali, že seniorům na dospívajících vadí nejvíce drzost a arogance (uvedlo tak 20 respondentů), dle četnosti byly na dalších

místech odpovědi móda, odlišný způsob života, než byl dříve, agresivita, atp. Po jednom případě se vyskytly např. odpovědi sebejistota, nezám, kriminalita, kouření, nezkušenost, rychlost. Jeden adolescent odpověděl, že podle něho seniorům vadí na dospívajících vše.

Pokud tedy porovnáme odpovědi adolescentů a odpovědi seniorů, zjistíme, že adolescenti vcelku dobře odhadovali odpovědi seniorů týkající se toho, co seniorům na adolescentech nejvíce vadí. Odpověď arogance, drzost, se vyskytla u obou skupin na prvním místě dle četnosti. Dále adolescenti správně odhadli odpovědi nevychovanost, absence slušného chování, neúcta, vulgarita, lenost, krutost a agresivita.

Adolescenti si tedy nejčastěji mysleli, že seniorům na dospívajících nejvíce vadí **arogance, drzost**, odlišný způsob života a móda. Senioři uvedli, že jim skutečně vadí nejčastěji **arogance, drzost** dospívajících, dále nejvíce uváděli odpověď nezám o okolí.

4. 5. 4 Co adolescentům vadí na seniorech – odpovědi adolescentů a odhady seniorů

Zaměřili jsme se v našem výzkumném šetření i na to, co vadí nejvíce adolescentům na seniorech, kteří své názory vyjadřovali v otázce č. 5 "Co u seniorů nemáte rádi, co Vám vadí?".

Senioři odhadovali názory adolescentů v odpovědích na otázku č. 8 "Co dospívajícím podle Vás na seniorech nejvíce vadí?". Odpovědi obou skupin s četností více než 1 shrnuje následující tabulka na další straně.

Tabulka 4. Odpovědi adolescentů na otázku č. 5 a odpovědi seniorů na otázku č. 8 (vlastní výzkum).

Co u seniorů nemáte rádi, co Vám vadí? (odpovědi adolescentů)	Četnost	Co dospívajícím podle Vás na seniorech nejvíce vadí? (odpovědi seniorů)	Četnost
Mrzutost	12	Stáří	12
Neadekvátní kritika mladých	11	Pomalé tempo	12
Přílišná starostlivost	9	Poučování	11
Pomalé tempo	9	NEVYPLNĚNO	9
Nic mi nevadí	7	Vadí jim, že vydělávají na náš důchod	7
Poučování	5	Neadekvátní kritika mladých	6
Netrpělivost	4	Neschopnost přizpůsobit se novým věcem	5
Nadřazenost	4	Nevím	4
Nepochopení	3	Bezohlednost, sobectví	4
Chování v MHD a obchodech	3	Chování v MHD, obchodech	3
Panovačnost	2	Přílišná starostlivost	3
Bezohlednost	2	Zdravotní stav	3
		Mrzutost	2
		Nic jim nevadí	2

V tabulce vidíme, že dospívajícím v podobné četnosti vadila nejvíce mrzutost seniorů (12 odpovědí) a neadekvátní kritika mladých (11 případů). Podle četnosti byla na dalších místech přílišná starostlivost, pomalé tempo - obě zastoupeny po 9 odpovědích. Poměrně velké zastoupení měla i odpověď "Nic mi nevadí". Po jednom případě byly uvedeny odpovědi neschopnost přizpůsobit se novým věcem, neschopnost přijmout pomoc a odpověď časté povídání o nemocech. Zajímavé u této položky bylo, že všichni adolescenti na tuto otázku odpověděli a také to, že žádný adolescent neuvedl odpověď "Nevím".

V případě odpovědí seniorů vidíme, že ve stejném počtu si senioři mysleli, že dospívajícím lidem nejvíce vadí stáří seniorů a jejich pomalé tempo (obě odpovědi zastoupeny 12 krát). Dále to byla dle četnosti odpověď poučování (11 případů), zajímavé bylo, že 9 respondentů na tuto otázku vůbec neodpovědělo. V jednom případě se dále vyskytly odpovědi, že adolescentům vadí na seniirech jejich spořivost, vzhled, nepochopení a to, že senioři berou mladým lidem jejich příležitosti.

Z odpovědí adolescentů a seniorů týkajících se toho, co adolescentům na seniorech nejvíce vadí, se tedy senioři a adolescenti v nejčteněji uváděných odpovědích neshodovali v takové míře, jako tomu bylo v předchozích tématech. Shodli se např. v odpovědi pomalé tempo a přílišná starostlivost, dále v odpovědi poučování, chování v MHD a obchodech. Senioři se domnívali, že mladým lidem bude nejvíce vadit jejich stáří, pomalé tempo a poučování, zatímco adolescenti uvedli, že jim nejvíce na seniorech vadí jejich mrzutost a neadekvátní kritika mladých.

4. 6 Obavy a trápení seniorů a adolescentů

V našem výzkumném šetření jsme seniorům i adolescentům položili dvě otázky týkající se jejich obav a starostí. V dotazníku se tyto otázky skrývaly pod číslem 12 "Je něco, čeho se obáváte, když si představíte, že byste dnes byli mladí lidé ve věku 15 - 20 let/budete jednou také seniorem?" a pod číslem 13 "Která oblast života v současnosti nejvíce trápí Vás?" V následujících tabulkách uvádíme vždy prvních 5 nejvíce zastoupených odpovědí a opět je vzájemně srovnáváme.

Tabulka 5. Odpovědi na seniorů na otázku č. 12 a odpovědi adolescentů na otázku č. 13 (vlastní výzkum).

Čeho byste se obávali, kdybyste dnes byli ve věku 15 - 20 let? (odpovědi seniorů)	Četnost	Co v současnosti nejvíce trápí Vás? (odpovědi adolescentů)	Četnost
Zaměstnání	27	Studium	12
Socioekonomická oblast	12	Nevím	8
Ničeho bych se neobával/a	12	Nic mě netrápí	7
Špatné vztahy ve společnosti	5	Vztahy s blízkými lidmi	7
Všechno	5	Špatné vztahy ve společnosti	6

Senioři by se nejvíce obávali nejistot v oblasti zaměstnání, a to ve 27 případech, socioekonomické stránky (12 respondentů), stejnou četnost měla odpověď, že by se ničeho neobávali, pět seniorů by se obávalo celkově špatných vztahů a pět seniorů uvedlo, že by se obávalo všeho.

Adolescenti uvedli, že je nejvíce trápí oblast studia (12 dospívajících), 8 adolescentů odpovědělo, že neví, 7 adolescentů uvedlo, že je nic netrápí, dalších

7 adolescentů má starosti týkající se vztahů s blízkými lidmi a 6 dospívajících lidí trápí otázka celkového společenského klimatu.

Senioři tedy měli nejvíce zastoupené odpovědi spíše zaměřené na budoucnost (zaměstnání, socioekonomická oblast), zatímco adolescenti řešili více své aktuální problémy.

Tabulka 6. Odpovědi adolescentů na otázku č. 12 a odpovědi seniorů na otázku č. 13 (vlastní výzkum).

Čeho byste se obávali, kdybyste dnes byli seniorem? (odpovědi adolescentů)	Četnost	Co v současnosti nejvíce trápí Vás? (odpovědi seniorů)	Četnost
Zdravotní stránka	27	Zdravotní stránka	27
Socioekonomická oblast	9	Socioekonomická oblast	18
Samota	5	Politika	11
Ničeho	5	NEVYPLNĚNO	9
Ztráta soběstačnosti	5	Celkově špatné vztahy	5

Adolescenti nejčastěji odpovídali, že by se obávali zdravotní stránky (27 odpovědí), další nejčetnější odpovědí byla socioekonomická oblast (9 případů) a po 5 respondentech byly zastoupeny odpovědi samota, ničeho bych se neobával/a a ztráta soběstačnosti.

Seniory nejvíce trápila zdravotní stránka (27 odpovědí), dále socioekonomická oblast (18 respondentů), politika (11 respondentů), 9 seniorů na tuto otázku nijak neodpovědělo a 5 seniorů trápí celkově špatné vztahy ve společnosti. Na prvních dvou nečetněji zastoupených odpovědích se tedy obě skupiny shodly.

4. 7 Sdílení starostí

26 adolescentů, tedy 43,3 % (8 mužů a 18 žen) uvedlo, že má blízkého seniora, se kterým sdílí svoje starosti a radosti. 4 lidé uvedli, že své starosti sdílí s babičkou a s dědečkem, 1 adolescent uvedl, že své starosti sdílí s jiným příbuzným ve věku senia, 2 adolescenti odpověděli, že mají kamaráda či známého – seniora, kterému se svěřují a zbylých 19 dospívajících uvedlo, že se se svými starostmi svěřují babičce.

Z 34 dospívajících (56,7 %) kteří se žádnému seniorovi nesvěřovali, bylo

19 mužů (55,9 %) a 15 žen (44,1 %).

Z žen – adolescentek tedy 54,5 % sdílí s nějakým seniorem své starosti, 45,5 % odpovědělo, že nikoliv. Z mužů - adolescentů sdílelo se seniory své starosti 29,7% mužů a 70,4 % mužů se žádnému seniorovi nesvěřovalo. Ženy - adolescentky, tedy sdílely své starosti a radosti se seniory ve větším procentuálním zastoupení, než muži.

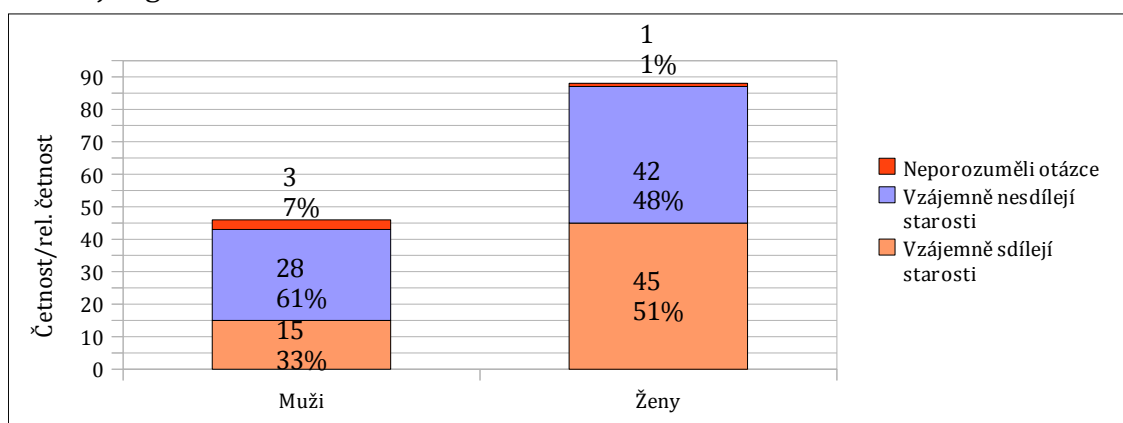
34 seniorů (45,9 %), z toho 7 mužů a 27 žen uvedlo, že své starosti a radosti sdílí s nějakým adolescentem, v drtivé většině bya uváděna vnoučata.

36 seniorů (48,6 %) (27 žen a 9 mužů) a odpovědělo, že s žádným adolescentem své problémy nesdílí. Pro 4 seniory (5,4 %) byla otázka nejspíš špatně srozumitelná, protože uvedli např. své vrstevníky, popř. manželku, manžela, což je nepravděpodobná odpověď.

Ze seniorek tedy 49,0 % žen sdílí své starosti s nějakým adolescentem, nejčastěji s vnoučetem a stejný poměr žen své starosti s žádným dospívajícím nesdílí, pro 1,8 % seniorek byla otázka nesrozumitelná.

36,8 % seniorů – mužů se nějakému adolescentovi svěřovalo, 47,4 % své starosti s adolescentem nesdílelo. 15,8 % mužů otázce správně neporozumělo. Sdílení svých pocitů a prožitků tedy opět, stejně jako u adolescentek, převažovalo i mezi seniory spíše u žen.

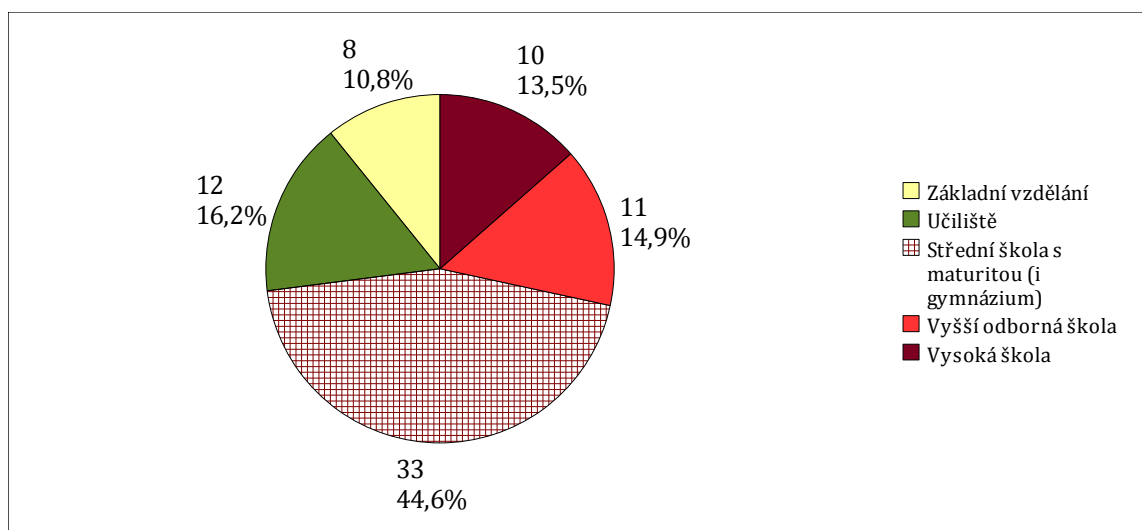
Celkově, pokud bereme v potaz pohlaví respondentů, vyjadřuje uvedené údaje následující graf.

Graf 17. Odpovědi týkající se sdílení radostí a starostí se seniorem/adolescentem (muži/ženy) (vlastní výzkum).

4. 8 Role vzdělání

U seniorů jsme zjišťovali nejvyšší dosažené vzdělání. Složení vzorku seniorů zobrazuje následující graf.

Graf 18. Složení vzorku seniorů z pohledu nejvyššího dosaženého vzdělání (vlastní výzkum).

Graf ukazuje, že mezi seniory dle nejvyššího dosaženého vzdělání bylo zastoupeno 8 seniorů (10,8 %) se základní školou, 12 seniorů (16,2 %) bylo vyučených, 33 osob (44,6 %) mělo střední školu s maturitou nebo gymnázium, 11 seniorů (14,9 %) uvedlo vyšší odbornou školu a 10 osob (13,5 %) mělo vysokoškolské vzdělání.

Tabulka 7. Celkové ladění názorů seniorů na adolescenty dle nejvyššího dosaženého vzdělání (vlastní výzkum).

Nejvyšší dosažené vzdělání	Základní vzdělání	Učiliště	Střední škola s maturitou/ gymnázium	Vyšší odborná škola	Vysokoškolské vzdělání
Pozitivní ladění	4 (50,0 %)	2 (16,7 %)	13 (39,4 %)	4 (36,4 %)	6 (60,0 %)
Neutrální ladění	1 (12,5 %)	3 (25,0 %)	9 (27,3 %)	4 (36,4 %)	1 (10,0 %)
Negativní ladění	3 (37,5 %)	5 (41,7 %) + 2 (16,7 %) nezám	11 (33,3 %)	3 (27,3 %)	3 (30,0 %)

Jak je patrné z tabulky na předchozí straně, mezi seniory se základním vzděláním převažovaly mírně pozitivně laděné názory na adolescenty, a to ve 4 případech (50,0 %), 1 senior (12,5 %) odpovídal neutrálně a 3 senioři (37,5 %) měli negativně laděné názory a postoje k adolescentům.

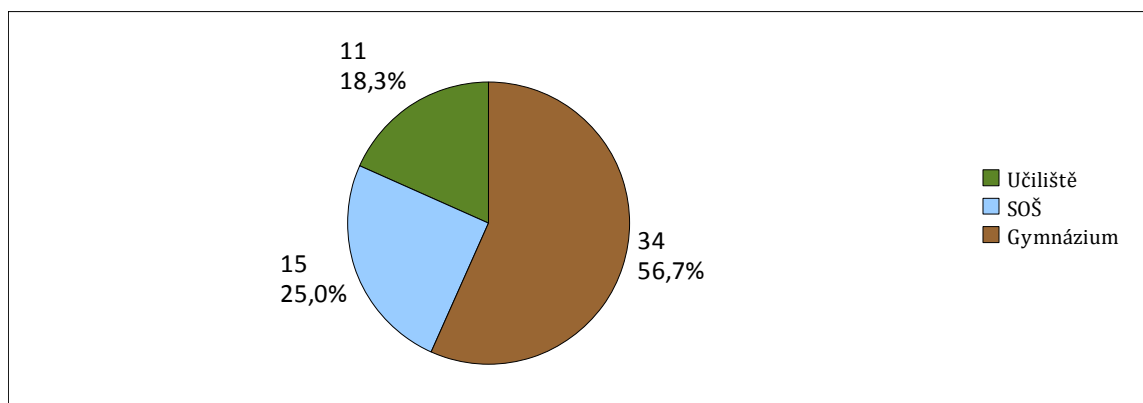
U vyučených seniorů se objevily pouze 2 případy (16,7 %) těch, kteří odpovídali s převahou kladného ladění, 3 senioři (25,0 %) odpovídali neutrálně, u dvou byla převaha nezájmu o tuto problematiku a 5 seniorů (41,7 %) odpovídalo na otázky týkající se vztahu k adolescentům spíše negativně.

Seniorů s maturitou bylo celkem 33, z toho 13 respondentů (39,4 %) odpovídalo ve vztahu k adolescentům pozitivně, 9 neutrálně (27,3 %) a u 11 seniorů (33,3 %) převažovalo negativní ladění.

Lidé s vyšší odbornou školou odpovídali ve 4 případech (36,4 %) pozitivně, stejně tak ve 4 případech neutrálně a ve třech případech (27,3 %) s převahou negativního postoje.

Senioři s vysokoškolským vzděláním odpovídali v 6 případech (60,0 %) s převahou pozitivně laděných názorů, 1 vysokoškolák (10,0 %) odpovídal neutrálně a 3 senioři (30,0 %) byli ve vztahu k adolescentům ladění spíše negativně. Mezi seniory se objevilo vyšší zastoupení pozitivně laděných názorů na adolescenty u osob s vysokoškolským vzděláním.

Vzorek adolescentů ve vztahu k typu studované školy měl následující složení.

Graf 19. Složení vzorku adolescentů z pohledu aktuálně studované školy (vlastní výzkum).

Graf ukazuje, že mezi adolescenty bylo 11 (18,3 %) studujících učiliště, 15 (25,0 %) studujících střední odbornou školu a 34 (56,7 %) dospívajících studovalo gymnázium.

Následující tabulka ukazuje ladění názorů adolescentů ve vztahu ke studované škole. Tabulka 8. Celkové ladění názorů adolescentů na seniory ve vztahu k aktuálně studované škole (vlastní výzkum).

Aktuálně studovaná škola	Učiliště	Střední odborná škola	Gymnázium
Pozitivní ladění	4 (36,4 %)	8 (53,3 %)	14 (41,2 %)
Neutrální ladění	2 (18,2 %)	1 (6,7 %)	4 (11,8 %)
Negativní ladění	5 (45,5 %)	6 (40,0 %)	16 (47,1 %)

U adolescentů studujících učiliště převažovaly názory na seniory s negativním laděním (5 případů, tj. 45,5 %), 2 učni (18,2 %) odpovídali neutrálně a 4 učni (36,4%) měli na seniory názory spíše pozitivně laděné.

Mezi lidmi studujícími střední odbornou školu mírně převažovalo pozitivní ladění názorů na seniory, a to v 8 případech (53,3 %), 1 středoškolák (6,7 %) odpovídal neutrálně a 6 středoškoláků (40,0 %) mělo převážně negativně laděné názory ve vztahu k seniorům.

U gymnazistů se vyskytla většina - 16 případů, tedy 47,1 % - názorů na seniory s převahou negativního ladění, 4 studenti (11,8 %) odpovídali ve vztahu k seniorům neutrálně a 14 respondentů (41,2 %) odpovídalo s pozitivně laděnými názory. U adolescentů a jejich ladění názorů ve vztahu k seniorům se tedy neukázaly významnější rozdíly ve vztahu k typu studované školy.

4. 9 Role věku

Pro naše výzkumné šetření jsme seniory rozdělili do 3 skupin. První skupinu tvořili senioři do 69 let, druhou skupinu senioři od 70 do 79 let a třetí skupinu senioři s věkem 80 let a výše. 5 seniorů svůj věk neuvědlo.

Tabulka 9. Celkové ladění názorů seniorů na adolescenty ve vztahu k věku (vlastní výzkum).

Věk	Do 69 let	70 – 79 let	80 let a výše
Pozitivní ladění	6 (26,1 %)	12 (38,7 %)	8 (57,1%)
Neutrální ladění	8 (34,8 %)	6 (19,4 %)	2 (14,3 %)
Negativní ladění	8 (34,8 %) + 1(4,3 %) nezájem	12 (38,7%)+ 1 (3,2 %) nezájem	5 (35,7 %)

Z tabulky na předchozí straně vidíme, že seniorů do 69 let bylo 23, z nich 6 (26,1 %) s pozitivním laděním, 8 (34,8 %) s neutrálním laděním, 8 (34,8 %) odpovídalo s negativním laděním a u jednoho seniora převažoval nezájem ve vztahu k adolescentům.

Seniorů v naší druhé kategorii, tedy od 70 do 79 let bylo celkem 31, z nich 12 (38,7 %) odpovídalo s pozitivně laděnými názory na adolescenty, 6 (19,4 %) odpovídalo neutrálně, 12 seniorů (38,7 %) odpovídalo s negativním laděním a u jednoho seniora převažoval nezájem o danou problematiku.

Poslední kategorie, tedy kategorie 80 let a výše, byla nejméně zastoupená, seniorů zde bylo 14. U 8 seniorů (57,1 %) převažovalo pozitivní ladění, 2 seniori (14,3 %) odpovídali neutrálně, 5 respondentů (35,7 %) odpovídalo negativně laděnými názory ve vztahu k adolescentům.

Našeho výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 60 adolescentů. Rozdělili jsme je do dvou kategorií, první kategorie byla pro adolescenty do 17 let včetně, druhá zahrnovala dospívající ve věku 18 až 20 let. Pro naše výzkumné šetření jsme označili tyto dvě kategorie jako "mladší adolescenti" a "starší adolescenti". Mladších adolescentů bylo celkem 46, starších adolescentů bylo 14.

Tabulka 10. Celkové ladění názorů adolescentů na seniory ve vztahu k věku (vlastní výzkum).

Věk	Do 17 let	18 - 20 let
Pozitivní ladění	21 (45,6 %)	7 (50,0 %)
Neutrální ladění	5 (10,9 %)	2 (14,3 %)
Negativní ladění	20 (43,5 %)	5 (35,7 %)

Mezi mladšími adolescenty 21 (45,6 %) osob odpovídalo s pozitivním laděním názorů, 5 (10,9 %) odpovídalo neutrálně a 20 mladších adolescentů (43,5 %) odpovídalo s převahou negace ve vztahu k seniorům.

Starších adolescentů bylo celkem 14, z nich 7 (50,0 %) odpovídalo pozitivně, 2 adolescenti (14,3 %) odpovídali neutrálně a zbylých 5 adolescentů (35,7 %) odpovídalo s převahou negativního ladění názorů ve vztahu k seniorům. Mezi mladšími a staršími adolescenty naše výzkumné šetření tedy nepotvrdilo významnější rozdíly.

V DISKUZE

V podkapitole 3. 2 jsme uvedli výzkumné předpoklady, jejichž potvrzení či vyvrácení bylo cílem této diplomová práce.

Začněme u ověření prvního námi stanoveného výzkumného předpokladu (VP1: názory a postoje adolescentů budou vyhraněnější, než názory a postoje seniorů). Celkové ladění názorů jsme měřili popsanou metodou, pomocí indexů. Z grafu 2, 3, a 4 je patrné, že tento výzkumný předpoklad se skutečně potvrdil. Graf ukázal, že u seniorů byla nejzastoupenější kategorií kategorie v indexu 0, tedy na neutrálním ladění, další čtenou kategorií tvořily odpovědi vyhodnocené jako index -1. U adolescentů má křivka vrcholy dva, jeden v oblasti pozitivního ladění (index +1) a jeden v oblasti negativního ladění (index -2).

Z celkového hodnocení jsme zjistili, že u seniorů mírně převažovalo pozitivní ladění názorů, v o něco menší míře senioři odpovídali negativně laděnými odpověďmi a nejméně často senioři odpovídali neutrálně. U adolescentů se objevilo také srovnatelné zastoupení pozitivně a negativně orientovaných názorů s mírnou převahou negativního ladění. Z celkového hodnocení (grafy č. 3, 4, 5) ale vyplynulo, že senioři odpovídali oproti adolescentům ve větší míře neutrálně. Lze tedy usuzovat, že celkové ladění názorů adolescentů bylo vyhraněnější než u seniorů. **Výzkumný předpoklad VP1 (Názory a postoje adolescentů budou vyhraněnější, než názory seniorů), se tedy potvrdil.**

Ve výzkumném předpokladu VP2 jsme se zaměřili na to, zda lidé žijící na vesnici mají celkově kladnější představy o druhé skupině než lidé žijící ve městech. Zjistili jsme, že mezi lidmi žijícími na vesnici se objevovala největší četnost u negativně laděných názorů, a to u indexu -1 a -2. U lidí žijících ve městě převažovalo v největším zastoupení neutrální ladění názorů. V celkovém pohledu se objevilo, že mezi lidmi žijícími na vesnici panovala převaha negativně laděných názorů na druhou skupinu, zatímco lidé žijící ve městě měli celkově kladnější názory na druhou skupinu. Totéž potvrzují i grafy v příloze, kdy jsme se zaměřili tento problém u adolescentů a seniorů jednotlivě. **Můžeme tedy říci, že VP2 (Lidé žijící na vesnici mají celkově kladnější představy o druhé skupině než lidé žijící ve městech) nebyl potvrzen a naopak z výzkumného šetření vyplynulo, že lidé žijící ve městě mají celkově kladnější názory na druhou skupinu, než lidé žijící**

na vesnici. Jedním z důvodů může být poměrně vysoká míra tolerance odlišností a nejrůznějších forem individuální prezentace a jinakosti u lidí žijících ve městech, snad i měnící se životní styl na českých vesnicích a a snad i paradoxně s ním spojené větší možnosti mezigeneračního setkávání ve městech.

Výzkumné šetření zjišťovalo také rozdílnost postojů mužů a žen. U žen byla nejvíce zastoupeno ladění s indexem 0, tedy neutrální ladění, u mužů bylo zastoupení indexů od negativních až po pozitivních podobné, neobjevila se zde výrazná převaha u některého indexu tak, jako tomu bylo u žen. Celkově bylo zjištěno, že u žen byla výrazná převaha pozitivního ladění názorů, zatímco u mužů jasně převažovalo ladění negativní. Vysoká a srovnatelná četnost pozitivně laděných názorů byla u žen seniorek i u žen adolescentek, stejně tak se u mužů v obou skupinách (adolescenti i senioři) potvrdila převaha negativního ladění ke druhé generaci. **Výzkumný předpoklad VP3 (Postoje a názory žen mezi adolescenty i seniory budou podobné, jako postoje a názory mužů) tedy nebyl potvrzen.** Postoje a názory žen se od postojů a názorů mužů významně odlišovaly, a to směrem kladným ve prospěch žen. Muži měli názory více negativně laděné, než ženy a toto se potvrdilo i ve zkoumání jednotlivých skupin (adolescentů a seniorů) odděleně. Je otázkou, do jaké míry zde ženy odpovídaly podle reality, či, jak již zde bylo zmíněno, zda neodpovídaly podle toho, jak by chtěly být viděny. Dalším možným zdůvodněním tohoto výsledku může být role žen jako (budoucích) matek, pečovatelek, která je více či méně zakódována v každé ženě, a s tím spojený celkově pozitivnější, starostlivější přístup ke druhým lidem

V našem výzkumném šetření nás zajímal vliv četnosti kontaktu s opačnou generací na celkové ladění názorů na druhou generaci. Zkoumali jsme četnost setkávání adolescentů a seniorů a potvrdilo se, že tato četnost hraje roli v celkovém ladění názorů na druhou skupinu. U seniorů i u adolescentů, kteří uvedli, že se setkávají méně než jednou za dva týdny, byla zřetelná převaha negativního ladění názorů na druhou skupinu, a to nejen celkově, ale i v případě, že jsme hodnotili adolescenty a seniory zvlášť. Největší četnost pozitivního ladění měli v případě seniorů ti, kteří byli ve vzájemném kontaktu s adolescenty jednou za dva týdny, jednou týdně nebo dle potřeby. V případě adolescentů byla největší četnost pozitivního ladění názorů u těch, kteří se se seniory setkávali jednou za dva týdny nebo dvakrát týdně a více. Jako nejideálnější četnost setkávání, která by vyhovovala

nejvíce oběma skupinám, se jeví kontakt jednou za dva týdny. Potvrdilo se tedy, že četnost kontaktu adolescentů se seniory má vliv na celkové ladění názorů a to, že ti, kteří se setkávají nejméně často, mají celkově největší četnost negativně laděných názorů na druhou skupinu. **Výzkumný předpoklad VP4 (U těch seniorů a adolescentů, kteří udržují častější kontakt s druhou skupinou, se objevují častěji pozitivní postoje ke druhé skupině) tedy byl potvrzen, ale neplatí zde úměra "čím častější kontakt, tím kladnější ladění názorů na druhou skupinu."**

VP5 (Odhady názorů adolescentů ze strany seniorů budou reálnější, než odhady názorů seniorů ze strany adolescentů) byl poměrně obtížně vyhodnotitelný. Z odpovědí zde bylo třeba vytvářet kategorie a bylo velice složité rozpoznat jednotlivé nuance, abychom odpovědi nezkreslovali. Odpovědi jsme seřadili do tabulek dle jejich četnosti a zjistili jsme, že u obou skupin byly odhady názorů druhé skupiny vcelku správné. Adolescenti odhadovali na předních místech skutečně odpovědi, které byly zastoupené u seniorů taktéž na předních místech, tedy odpovědi s největší četností. Senioři také odhadovali na předních místech ty odpovědi, které adolescenti skutečně uváděli dle četnosti mezi hlavními, i když odhady na otázku "Co podle Vás mladým lidem na seniorech nejvíce vadí?" nekorespondovaly tak přesně, jako jiné, s odpověďmi adolescentů. **VP5 tedy nebyl potvrzen a můžeme říct, že obě generace odhadovaly vzájemné názory stejně dobře.** Důvodem pro tento fakt může být poměrně velká informovanost o problémech seniorů v poslední době, včetně obrovského množství informací a přístupu k nim především v médiích a na adolescenty široce využívané internetové síti, možná i častější sdílení svých názorů a větší otevřenost ze strany současných seniorů.

Zaujalo nás také zkoumání odpovědí na přímou otázku, kdy jsme se ptali, zda účastníky zajímá problematika opačné generace. Zjistili jsme, že na tuto otázku odpovědělo téměř 40 % adolescentů, že je tato problematika nezajímá.

Zajímavé bylo srovnání jednotlivých skupin u otázek č. 12 a 13, kde jsme zjišťovali aktuální problémy, které řeší jednotlivé generace a také jsme zjišťovali, čeho by se respondenti obávali, pokud by byli zástupci druhé sledované generace. Senioři na prvních místech dle četnosti uváděli, že je nejvíce trápí zdravotní stránka a socioekonomická oblast a adolescenti uváděli na prvních dvou místech stejné

odpovědi, když odpovídali na otázku, čeho by se obávali, kdyby dnes byli na místě seniorů. Adolescenti odpovídali na otázku co je v současnosti nejvíce trápí odpověďmi škola, senioři pravděpodobně ovlivněni životními zkušenostmi odpovídali na otázku čeho by se obávali, kdyby dnes byli dospívajícími lidmi, odpověďmi více zaměřenými do budoucna, většinou odpovědí zaměstnání a socioekonomická oblast.

ZÁVĚR

Diplomová práce si kladla za cíl osvětlit vztahy mezi seniory a adolescenty, Teoretická část stručně shrnula problematiku obou skupin, zaměřili jsme se zvláště na seniory a biologická, psychologická a sociální specifika spojená se stářím. Zvláštní důraz jsme kladli na psychologické aspekty, např. strategie vyrovnávání se se stářím apod. Stejně jsme postupovali i u adolescentů. Zaměřili jsme se na vztahy a jejich význam či proměnu v životě obou generací. Popsali jsme význam a měnící se pojetí rodiny v životě člověka, stručně jsme zmínili aktuální problémy, které se vztahují ke stáří, k adolescenci či obecně k mezigeneračnímu soužití. V závěru praktické části byly představeny demografické pohledy a předpovědi složení obyvatelstva v následujících desetiletích.

V praktické části jsme se zaměřili na konkrétní výzkumné problémy. Popsali jsme metodiku výzkumu, zvolenou metodu výběru vzorku, metodu sběru dat (dotazník) a vyhodnocování dat. Sledovali jsme rozdíly v názorech jednotlivých skupin – seniorů a adolescentů. Zde se nám potvrdil předpoklad, že adolescenti budou mít vyhraněnější názory ve vztahu k seniorům, než senioři k adolescentům.

Dále jsme věnovali pozornost bydlišti respondentů – zda hraje roli, pokud účastníci výzkumu bydlí ve městě či na venkově. Zde jsme zjistili rozdílnost, avšak ne tak, jak jsme předpokládali, tedy že respondenti žijící na vesnici budou mít celkově kladnější představy o druhé skupině. Výsledek byl právě opačný. Adolescenti a senioři, kteří uvedli jako své bydliště město, měli celkově kladnější ladění názorů na druhou skupinu než ti respondenti, kteří jako své bydliště uváděli vesnici. Tento fakt byl pro nás překvapující a v diskusi jsme nastínili i jeho možné ovlivňující faktory.

Další oblastí, která nás zajímala, byla rozdílnost názorů a postojů k opačné generaci u mužů a u žen. Předpokládali jsme, že zde nebudou významnější rozdíly. Výzkumný předpoklad ale nebyl potvrzen a v naší práci se ukázalo, že u žen jasně převažovalo celkově pozitivní ladění názorů na druhou skupinu, a to jak celkově, tak i zvláště u adolescentek a zvláště u seniorek. Možné vysvětlení taktéž uvádíme v diskusi. V našem výzkumném šetření jsme také zjistili, že četnost kontaktu má souvislost s celkovým názorovým laděním jak u seniorů, tak u adolescentů. Ideální četnost kontaktu, která by vyhovovala jak seniorům, tak adolescentům, je jednou za dva týdny. Větší četnost kontaktu nezaručuje vyšší četnost pozitivního ladění

názorů na druhou skupinu, ale v případě méně častého kontaktu se objevila výrazná převaha negativně laděných názorů na druhou skupinu jak u adolescentů, tak u seniorů. Zkoumali jsme také, jak reálně odhadují jednotlivé skupiny vzájemné názory. Zde jsme zjistili, že jak adolescenti, tak senioři odhadovali vzájemné názory stejně reálně.

Nezanedbatelnou částí naší práce také bylo zjišťování současných obav a trápení obou generací a toho, co by pro ně bylo největší obavou v případě, že by byli příslušníkem opačné generace. Zkoumali jsme také vliv věku a vliv vzdělání. V případě vlivu vzdělání jsme nezjistili, že by nejvyšší dosažené vzdělání, v případě adolescentů aktuálně studovaná škola, měla významnější vliv na celkové ladění názorů na druhou skupinu. Pouze u seniorů - vysokoškoláků se výsledky odlišovaly od respondentů ve výzkumném vzorku, a to tak, že senioři, kteří měli vysokoškolské vzdělání, měli výrazně vyšší výskyt pozitivně laděných názorů na adolescenty, než ostatní skupiny. V případě vlivu věku jsme také nezjistili výrazné rozdíly, jedna odlišnost ale byla taktéž zaznamenána v případě seniorů ve srovnání se zbytkem vzorku, a to tak, že senioři ve věku 80 let a výše odpovídali ve většině případů pozitivně laděnými odpověďmi ve vztahu k adolescentům..

Naše práce skutečně jen "pootevřela vrátka", svým rozsahem nám dovolila pouze nahlédnout a poodkrýt problematiku vztahů a ovlivňujících faktorů mezi adolescenty a seniory. Vyvrátila některé obecně předpokládané vztahy. Ukázaly se zajímavé výsledky, které by mohly být námětem na další zkoumání – především rozdílnost názorového ladění v případě mužů a žen, oblast zájmu o danou problematiku mezigeneračních vztahů a především faktory napomáhající vysokému výskytu nezájmu mezi adolescenty o to, co dnešní seniory trápí a čím se zabývají. Jistě by stálo za to nahlédnout podrobněji do fungování rodinného systému a jeho vlivu na mezigenerační vztahy.

Nicméně, i ve své omezené možnosti vzhledem k rozsahu, tato práce může sloužit lidem, kterým není problematika mezigeneračních vztahů lhostejná jak pro získání stručného povědomí o teoretických poznatcích, tak pro vhlédnutí do výsledků praktické části, která nastiňuje některé faktory a vztahy mající vliv na tak složitou a tak zajímavou problematiku, jakou jsou vztahy mezi seniory a dospívajícími lidmi v současné společnosti.

Souhrn

Diplomová práce je věnována vztahům mezi adolescenty a seniory. Teoretická část je zaměřena na celkové stručné shrnutí specifík obou zkoumaných skupin – tedy adolescentů a seniorů. Uvádíme zde např. klasifikace a definice klíčových pojmů z pohledů nejrůznějších autorů, jsou zde popsány biologické, psychologické i sociální aspekty daných skupin. Zvláštní zřetel je kladen na psychologické aspekty, zejména na oblast vztahovou a hodnotovou. Jsou zde ve zkratce zmíněny aktuální problémy obou generací a část teoretických poznatků je samostatně věnována rodině, zejména proměně rodiny a jejího fungování v posledních desetiletích. Stručně jsou zde popsány i demografická fakta a prognózy.

Praktická část je zaměřena na výzkum vztahů a především činitelů a faktorů, které vztahy mezi adolescenty a seniory ovlivňují. V úvodu praktické části je popsána metodika výzkumné práce, je zde popsán způsob organizace výzkumu, výběru vzorku, charakterizována zvolená metoda sběru dat (dotazník) a jejich následné vyhodnocování. Výzkumná část se věnuje prezentaci výsledků výzkumného šetření se zaměřením na zvolené oblasti - rozdílnost názorů adolescentů na seniory a seniorů na adolescenty, rozdílnost vzájemných názorů a postojů u osob žijících na vesnici a u osob žijících ve městě, mužů a žen, vliv četnosti kontaktu na celkové ladění názorů na druhou skupinu, oblast vzájemného odhadu názorů a postojů a v neposlední řadě práce mapuje oblast živých problémů a obav jednotlivých skupin respondentů.

Summary

This diploma thesis is about relationships between adolescents and seniors. The theoretical part is focused on general concise summary of specifics of both researched groups – adolescents and seniors. There are introduced e. g. definitions and classifications from the viewpoints of different authors; moreover, biological, psychological and social aspects of the groups are described thoroughly. The special aim is at psychological aspects, in particular on areas of their relationships and values. Shortly, there are mentioned problems of both generations. Some parts of theory are devoted to a role of family and its transformation during the last decades. Demographical facts and prognosis are described in brief.

Practical part is focused on a research of factors which influence relationships between seniors and adolescents. At the beginning of this section methodology of a research project is described in detail, concerning organization of the research, selection of specimen, characterization of a method for collection of data (questionnaire), their evaluation and research assumptions. The research project deals with presentation of results from the investigation aimed at following areas: differences in opinions of one group towards the other and the other way around; divergence of mutual attitudes and approaches of people living in the countryside and in the city, and men and women; effects of frequency of mutual contact of adolescents and seniors on general atmosphere between them; and judgement of attitudes and approaches of one group towards the other. Last but not least this thesis makes a survey of fears and problems of each generation separately.

Referenční seznam

Seznam použité literatury :

1. ADELSON, J. 1980. *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: John Wiley & Sons, Inc. 624 s. ISBN 0-471-03793-1.
2. BALÁŽ, V., KOLÁŘ, F., LIŠKOVÁ J. A kol. 2008 *Smrt jako součást života*. Praha: NIDM. 84 s. ISBN 978-80-86784-64-9.
3. Senioři. *Bílý kruh bezpečí in Domáci násilí* [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>>.
4. Citáty o mládí. *Citáty slavných osobností* [online]. [cit. 2012-31-07]. Dostupné z: <<http://citaty.net/citaty-o-mladi/>>.
5. ERIKSON, E. 1999. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Přeložil J. ŠIMEK. Praha: Lidové noviny. 217 s. ISBN 80-7106-291-X.
6. Jejich revírem je Kaufland, jejich tempo je vražedné – DŮCHODCI! *Facebook* [online]. 2007 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/pages/Jejich-rev%C3%ADrem-je-Kaufland-jejich-tempo-je-vra%C5%BEedn%C3%A9-D%C5%AEDCHODCI/374249636212>>.
7. GOODY, J. 2006. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Přeložila P. DIESTLEROVÁ. Praha: Lidové noviny. 232 s. ISBN: 80-7106-396-7.
8. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
9. HARTL, P. 2004. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál. 311 s. ISBN 80-7178-803-1 .
10. HAŠKOVCOVÁ, H. 1990. *Fenomén stáří*. Praha: Panorama. 416 s. ISBN 80-7038-158-2.
11. Humboldt, W. *Citáty o stáří. Citáty slavných osobností* [online]. [cit. 2012-31-07]. Dostupné z: <<http://citaty.net/citaty-o-stari/?page=4>>.
12. JERSILD, A., BROOK, J. S., BROOK, D. W. 1978. *The psychology of adolescence*. 3. vyd. New York: Macmillan Publishing Co., Inc. 616. s. ISBN 0-02-360610-X.
13. JURAŠKOVÁ, B. Patofyziologie stárnutí. *Zvláštnosti chorob ve stáří. Gerontologické partnerství*. [online]. [cit. 2012-07-06]. Dostupné z: <<http://www.gepa.cz/download.php>>.

14. KOZÁKOVÁ, Z., MÜLLER, O. 2006. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. Olomouc: VUP. 54 s. ISBN 80-244-1552-6.
15. KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. 202 s. ISBN 978-80-247-2169-9.
16. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vyd. Praha: Grada. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
17. MACEK, P. 2003. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál. 144 s. ISBN 80-7178-747-7.
18. MACHÁČKOVÁ, R. Práva starších osob v České republice pohledem právníka. *Pečující* [online]. 2008. [cit. 2012-07-16]. Dostupné z: <<http://www.pecujici.cz/priruckyonline.shtml?x=200271>>.
19. MIOVSKÝ, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v pedagogickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80 – 247-1362-4.
20. MÜHLPACHR, P. 2009. *Gerontopedagogika*. Brno : Masarykova univerzita. 203 s. ISBN 978-80-210-5029-7.
21. PŘÍHODA, V. in LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vyd. Praha: Grada. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
22. Senioři. *Bílý kruh bezpečí in Domácí násilí* [online]. [cit. 2013-18-05]. Dostupné z: <<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>>.
23. SHAFFER, D. R., KIPP, K. 2007. *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. 7. vyd. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company. 706 s. ISBN 978-0546-3252-6
24. SINGLY, F. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Přeložil S. ŠTĚCH, L. ŠAŠKOVÁ. Praha: Portál. 127 s. ISBN 80-7178-249-1.
25. STONE, L. 1977. *The Family, Sex and Marriage in England 1500 – 1800*. London: Cox & Wyman Ltd.. 800 s. ISBN 0-297-77133-7.
26. STUART – HAMILTON, I. 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha : Portál. 320 s. ISBN 80-7178-274-2.
27. SVOBODOVÁ, K. 2012 ANALÝZA: Demografické stárnutí ČR podle výsledků projekce. *Demografie*. [online]. 23.3.2012 [cit. 2013-19-05]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824>.

28. ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, J., BINAROVÁ, I., HOLÁSKOVÁ, K. a kol. 2005. *Přehled vývojové psychologie*. Dotisk 2. vyd. Olomouc: VUP. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.
29. ŠTILEC, M. 2004. *Program aktivního stylu života pro seniory*. Praha : Portál. 135 s. ISBN 80-7178-920-8.
30. ŠVANCARA, J. 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. 319 s. ISBN 80-7178-274-2.
31. ŠVANCARA, J. 1983. *Psychologie stárnutí a stáří*. Brno : Univerzita J. E. Purkyně v Brně. 111 s. Bez ISBN.
32. TUČEK M. a kol. 1998. *Česká rodina v transformaci*. Praha: Sociologický ústav. 159 s. ISBN: 80-85950-45-6.
33. VÁGNEROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie*. Praha : Portál. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
34. VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha : Nakladatelství Karolinum. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
35. VIDOVIČOVÁ L. O ageismu. *Ageismus*. [online]. 2006 [cit. 2013-19-05]. Dostupné z: <<http://www.ageismus.cz/?m=2&lang=cz>>.
36. VIDOVIČOVÁ, L. 2008. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: MU. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.
37. WOLF, J. 1982. *Umění žít a stárnout. 1. vyd.* Praha : Nakladatelství Svoboda, 1982. Bez ISBN.
38. Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z198_2009>.

Seznam obrázků, grafů, tabulek,

Seznam obrázků:

Obrázek 1. Demografické stárnutí	36
Obrázek 2. Strom života	36

Seznam grafů:

Graf 1. Zastoupení mužů a žen ve výzkumném vzorku.....	42
Graf 2. Bydliště respondentů	43
Graf 3. Četnost zastoupení indexů u seniorů a u adolescentů	44
Graf 4. Celkové ladění názorů všech seniorů	45
Graf 5. Celkové ladění názorů všech adolescentů.	46
Graf 6. Četnost indexů u respondentů žijících na vesnici a u respondentů žijících ve městě.....	47
Graf 7. Ladění názorů adolescentů a seniorů žijících na vesnici/ ve městě - obecné.....	48
Graf 8. Index vztahu a postoje k adolescentům – muži/ženy.....	49
Graf 9. Index vztahu a postoje adolescentů k seniorům– muži/ženy.....	49
Graf 10. Celkové znázornění názorů – muži/ženy.....	50
Graf 11. Celkové ladění názorů seniorů ne/udržujících pravidelný kontakt s dospívajícím alespoň 1 měsíčně.....	51
Graf 12. Celkové ladění názorů adolescentů ne/udržujících pravidelný kontakt s dospívajícím alespoň 1 měsíčně.....	52
Graf 13. Vliv udržování pravidelného kontaktu s adolescentem/seniorem na celkové ladění názorů.....	52
Graf 14. Vliv četnosti kontaktu na celkové ladění názorů seniorů na adolescenty.....	53
Graf 15. Vliv četnosti kontaktu na celkové ladění názorů adolescentů na seniory.....	54
Graf 16. Celkový vliv četnosti kontaktu na ladění názorů – všichni.....	55
Graf 17. Odpovědi týkající se sdílení radostí a starostí se seniorem/adolescentem (muži/ženy)	65
Graf 18. Složení vzorku seniorů z pohledu nejvyššího dosaženého vzdělání.....	66
Graf 19. Složení vzorku adolescentů z pohledu aktuálně studované školy.....	67

Seznam grafů v příloze:

Graf 7a) Index hodnocení a jeho četnost u seniorů žijících na vesnici a u seniorů žijících ve městě.....	91
Graf 7b) Celkové ladění názorů seniorů na adolescenty u seniorů žijících ve městě/na vesnici.....	91
Graf 7c) Index hodnocení a jeho četnost u dospívajících žijících na vesnici a u dospívajících žijících ve městě	92
Graf 7d) Celkové ladění názorů adolescentů na seniory u adolescentů žijících ve městě/na vesnici.....	92

Seznam tabulek:

Tabulka 1. Odpovědi seniorů na otázku č. 4 a odpovědi adolescentů na otázku č. 9.....	56
Tabulka 2. Odpovědi adolescentů na otázku č. 4 a odpovědi seniorů na otázku č. 9.....	58
Tabulka 3. Nejčastější odpovědi seniorů na otázku č. 5 a odpovědi adolescentů na otázku č. 8	60
Tabulka 4. Odpovědi adolescentů na otázku č. 5 a odpovědi seniorů na otázku č. 8.....	62
Tabulka 5. Odpovědi na seniorů na otázku č. 12 a odpovědi adolescentů na otázku č. 13..	63
Tabulka 6. Odpovědi adolescentů na otázku č. 12 a odpovědi seniorů na otázku č. 13.....	64
Tabulka 7. Celkové ladění názorů seniorů na adolescenty dle nejvyššího dosaženého vzdělání	66
Tabulka 8. Celkové ladění názorů adolescentů na seniory ve vztahu k aktuálně studované škole	68
Tabulka 9. Celkové ladění názorů seniorů na adolescenty ve vztahu k věku.....	68
Tabulka 10. Celkové ladění názorů adolescentů na seniory ve vztahu k věku.....	69

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro seniory

Příloha č. 2: Dotazník pro adolescenty

Příloha č. 3: Rozdíly v názorech lidí žijících na vesnici/ve městě u seniorů a adolescentů jednotlivě.

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník pro seniory

Vážení senioři,

jsem studentkou magisterského oboru Speciální pedagogika - andragogika na Univerzitě Palackého v Olomouci a ráda bych Vás touto formou požádala a vyplnění nenáročného dotazníku ke své diplomové práci s názvem Mezigenerační vztahy - možnosti a realita. Práce se zabývá vztahy mezi seniory a středoškoláky.

Otázky prosím vyplňujte bez dlouhého rozmýšlení, máte vždy možnost zaškrtnout jednu z možností nebo napsat vlastní odpověď. Pokud Vás žádná odpověď nenapadne, klidně napište "nevím". ANONYMITA JE SAMOZŘEJMOSTÍ, PROTO DOTAZNÍK PROSÍM NEPODEPISUJTE.

Předem děkuji za ochotu a přeji hodně zdraví a spokojenosti v osobním životě.

Zuzana Dohnalová

DOTAZNÍK

1) Máte v rodině mladého člověka ve věku 15-20 let (např. vnouče), se kterým jste v pravidelném kontaktu průměrně alespoň 1 měsíčně?

- a) ANO
- b) NE

1 a) Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ANO, jak často se vídáte?

- a) více než dvakrát týdně
- b) jednou týdně
- c) jednou za dva týdny
- d) méně než jednou za dva týdny
- e) jinak - jak

2) Jakou typickou vlastnost má podle Vás běžný mladý dospívající člověk ve věku 15 – 20 let? Prosím vypiště. Uveďte libovolný počet vlastností.

.....

3) Jaké jsou podle Vás vztahy seniorů a adolescentů?

- a) spíše kladné
- b) spíše záporné
- c) stejně kladné i záporné, nelze říct jednoznačně
- d) nezajímá mě to, nevím
- e) jiná odpověď, uveďte.....

4) Čeho obecně si u mladých dospívajících nejvíce ceníte?

.....

5) Co u dospívajících naopak nemáte rádi, co Vám vadí?

.....

6) Jak si myslíte, že lidé ve Vašem věku celkově vnímají dospívající lidi?

- a) spíše kladně
- b) spíše záporně
- c) napůl kladně, napůl záporně
- d) nevím, nezajímá mě to
- e) jiná odpověď, vypiště.....

7) Jak myslíte, že dospívající hodnotí seniory ve Vašem věku?

- a) spíše kladně
- b) spíše záporně
- c) napůl kladně, napůl záporně
- d) nevím, nezajímá mě to
- e) jiná odpověď, vypiště.....

8) Co dospívajícím podle Vás na seniorech nejvíce vadí?

.....

9) Čeho si naopak podle Vás mladí lidé u seniorů cení?

.....

10) Zajímá Vás, co dnešní dospívající trápí, jaké jsou jejich možnosti, čím se zabývají atd.?

a) ANO

b) NE

11) Jaký význam pro Vás nesou slova: dospívající, adolescent, mládež?

a) spíše kladný

b) spíše záporný

c) napůl kladně, napůl záporně

d) nevím, nezajímá mě to

e) jiná odpověď, vepišťe.....

12) Je něco, čeho byste se obávali, když si představíte, že byste dnes byli mladí lidé ve věku 15 – 20 let?

.....

13) Jaká oblast života nejvíce trápí v současnosti Vás?

.....

14) Existuje nějaký dospívající člověk, se kterým sdílíte svoje starosti a radosti, kterému důvěřujete a kterému se svěřujete? Pokud ano, uveďte prosím kdo (příbuzný, dobrovolník, pečovatel,...)

a) ANO,

b) NE

15) Jste:

- a) žena
- b) muž

15 a) Jaký je Váš věk?

.....

16) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní škola
- b) vyučen, vyučena bez maturity
- c) střední škola s maturitou
- d) vyšší odborná škola
- e) vysokoškolské vzdělání
- f) jiné, uveďte.....

17) Bydlíte:

- a) na vesnici
- b) ve městě

DĚKUJI ZA SPOLUPRÁCI!

Příloha č. 2 – Dotazník pro adolescenty

Vážení studenti

jsem studentkou magisterského oboru Speciální pedagogika - andragogika na Univerzitě Palackého v Olomouci a ráda bych Vás touto formou požádala a vyplnění nenáročného dotazníku ke své diplomové práci s názvem Mezigenerační vztahy - možnosti a realita. Práce se zabývá vztahy mezi seniory a středoškoláky.

Otázky prosím vyplňujte bez dlouhého rozmýšlení, máte vždy možnost zaškrtnout jednu z možností nebo napsat vlastní odpověď. Pokud Vás žádná odpověď nenapadne, klidně napište "nevím". ANONYMITA JE SAMOZŘEJMOSTÍ, PROTO DOTAZNÍK PROSÍM NEPODEPISUJTE.

Předem děkuji za ochotu a přeji hodně úspěchů ve studiu, ale především v osobním životě.

Zuzana Dohnalová

DOTAZNÍK

1) Máte v rodině seniora (babičku, dědečka, jiného příbuzného), se kterým jste v pravidelném kontaktu průměrně alespoň 1 měsíčně?

- a) ANO
- b) NE

1 a) Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ANO, jak často se vídáte?

- a) více než dvakrát týdně
- b) jednou týdně
- c) jednou za dva týdny
- d) méně než jednou za dva týdny
- e) jinak - jak

2) Jakou typickou vlastnost má podle Vás běžný senior? Uveďte libovolný počet vlastností.

.....

3) Jaké jsou podle Vás vztahy adolescentů a seniorů ?

- a) spíše kladné
- b) spíše záporné
- c) stejně kladné i záporné, nelze říct jednoznačně
- d) nezajímá mě to, nevím
- e) jiná odpověď, uveďte.....

4) Čeho si obecně u seniorů nejvíce ceníte?

.....

5) Co u seniorů naopak nemáte rádi, co Vám vadí?

.....

6) Jak si myslíte, že lidé ve Vašem věku celkově vnímají seniory?

- a) spíše kladně
- b) spíše záporně
- c) napůl kladně, napůl záporně
- d) nevím, nezajímá mě to
- e) jiná odpověď, vepiště.....

7) Jak myslíte, že senioři hodnotí mladé lidi ve Vašem věku?

- a) spíše kladně
- b) spíše záporně
- c) napůl kladně, napůl záporně
- d) nevím, nezajímá mě to
- e) jiná odpověď, vepiště.....

8) Co seniorům podle Vás na adolescentech nejvíce vadí?

.....

9) Co naopak podle Vás senioři obecně u adolescentů oceňují, čeho si váží?

.....

10) Zajímá Vás, co dnešní seniory trápí, jaké jsou jejich možnosti, čím se zabývají atd.?

- a) ANO
- b) NE

11) Jak vnímáte slovo senior?

- a) spíše kladně
- b) spíše záporně
- c) napůl kladně, napůl záporně
- d) nevím, nezajímá mě to
- e) jiná odpověď, vepiště.....

12) Je něco, čeho se obáváte, když si představíte, že budete jednou také seniorem?

.....

13) Která oblast života v současnosti nejvíce trápí Vás?

.....

14) Existuje nějaký senior, se kterým sdílíte svoje starosti a radosti, kterému důvěřujete a kterému se svěřujete? Pokud ano, uveďte prosím kdo (příbuzný, pedagog, trenér,...)

- a) ANO,
- b) NE

15) Jste:

- a) žena
- b) muž

15 a) Jaký je Váš věk

.....

16) Studujete:

- a) střední odbornou školu
- b) učební obor
- c) gymnázium
- d) jiné- uveďte.....

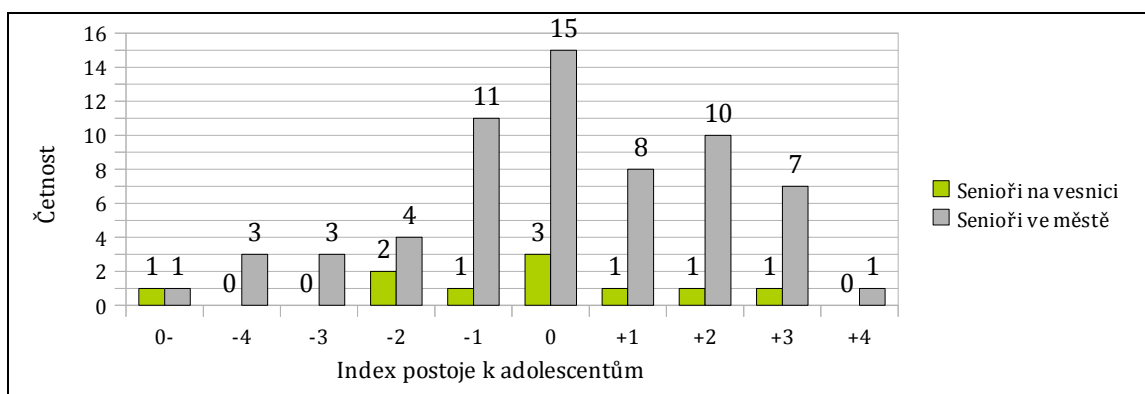
17) Bydlíte:

- a) na vesnici
- b) ve městě

DĚKUJI ZA SPOLUPRÁCI!

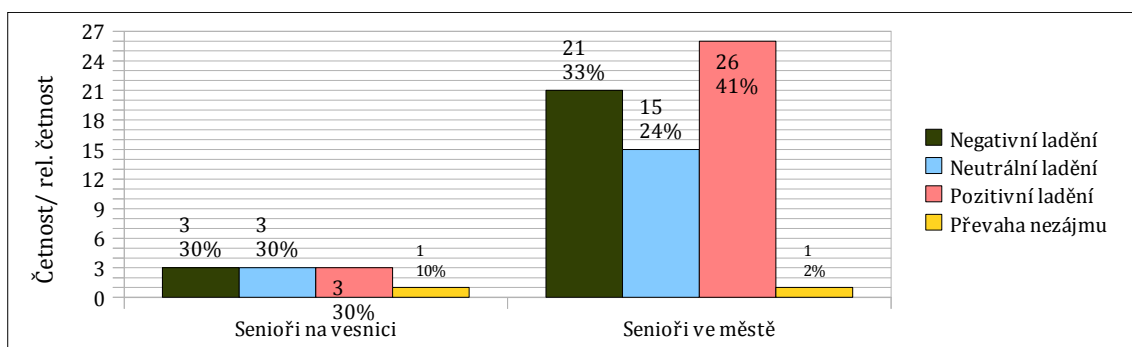
Příloha č. 3 - Rozdíly v názorech lidí žijících na vesnici/ve městě u seniorů a adolescentů jednotlivě.

Následující graf uvádí, jak na tyto otázky odpovídali senioři žijící na vesnici a senioři žijící ve městě. Je z něho patrné, že nejvíce senioři odpovídali neutrálně, a to jak senioři žijící na vesnici, tak senioři z měst. V ojedinělých případech se vyskytly i výrazně vyhraněné odpovědi, a to jak směrem kladným, tak ve smyslu záporném či již zmíněná převaha nezájmu u odpovědi "nevím, nezajímá mě to", která se skrývá pod označením 0-.

Graf 7a) Index hodnocení a jeho četnost u seniorů žijících na vesnici a u seniorů žijících ve městě (vlastní výzkum).

Pokud bychom chtěli zjistit celkové ladění postoje seniorů k adolescentům, tedy zdali převažuje kladné, záporné či neutrální ladění u seniorů žijících ve městě a u seniorů žijících na vesnici, můžeme se podívat na následující graf.

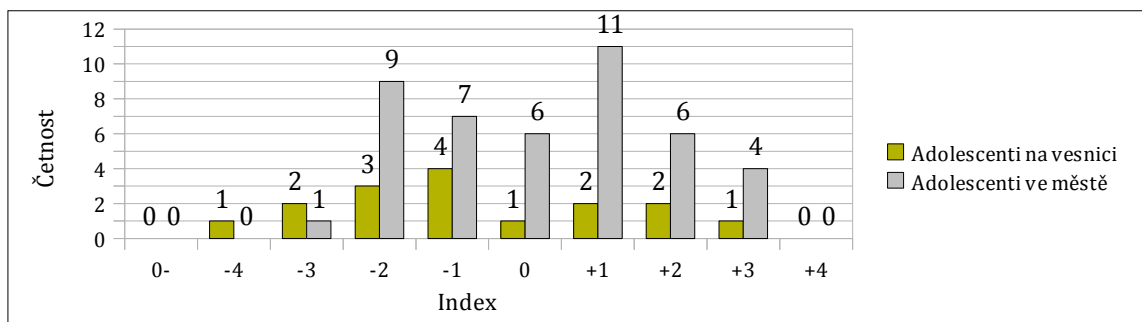
Graf 7b) Celkové ladění názorů seniorů na adolescenty u seniorů žijících ve městě/na vesnici (vlastní výzkum).

Z grafu vidíme, že u seniorů žijících na vesnici byl zastoupen stejný počet negativně, neutrálně i pozitivně laděných názorů, a to po 30 %. Senioři žijící ve městě

měli více vyhraněné názory a převažovaly odpovědi pozitivní (41 %) nebo negativní (33 %).

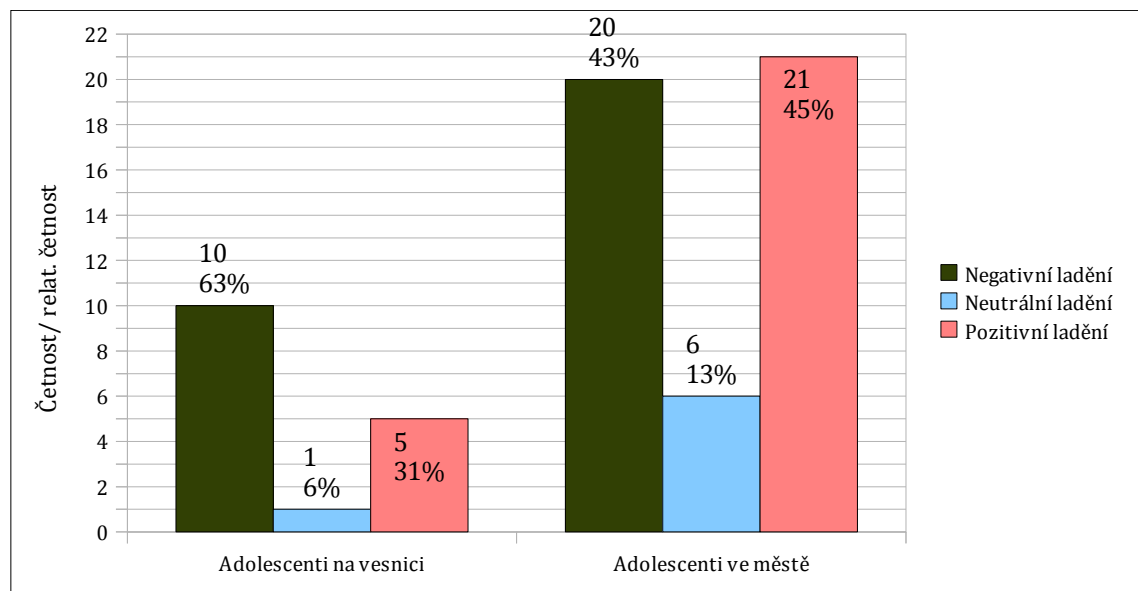
Obrátme nyní naši pozornost k tomu, jak v našem výzkumném šetření odpovídali adolescenti žijící na vesnici a adolescenti žijící ve městě.

U adolescentů se odpovědi u dospívajících žijících na vesnici a u dospívajících žijících ve městě lišily tak, jak vypovídá následující graf.

Graf 7c) Index hodnocení a jeho četnost u dospívajících žijících na vesnici a u dospívajících žijících ve městě (vlastní výzkum).

Z grafu vidíme, že adolescenti žijící ve městě odpovídali v podobném počtu negativně i pozitivně. Neutrálních odpovědí bylo v porovnání se seniory výrazně méně. Celkové ladění odpovědí si opět můžeme prohlédnout v následujícím grafu.

Graf 7d) Celkové ladění názorů adolescentů na seniory u adolescentů žijících ve městě/na vesnici (vlastní výzkum).

21 (45 %) adolescentů žijících ve městě odpovídalo převážně pozitivně, 6 respondentů (13 %) odpovídalo neutrálně a ve 20 případech (43 %) byla převaha odpovědí s negativním laděním. U adolescentů žijících na vesnici převažovaly více

odpovědi s negativním laděním, a to v 10 případech (63 %). 1 adolescent žijící na vesnici odpověděl neutrálně a 5 (31 %) adolescentů odpovídalo s převahou pozitivního ladění.

Anotace práce

Jméno a příjmení:	Zuzana Dohnalová
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	PaedDr. et Mgr. Marie Chrásková, Ph. D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Mezigenerační vztahy - možnosti a realita
Název v angličtině:	Intergenerational relationships – possibilities and reality
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá vztahy mezi seniory a adolescenty. V teoretické části jsou popsána specifika stáří a adolescence z různých pohledů, zvláštní zřetel je věnován oblasti psychologické a vztahové. Jsou zde představeny teorie nejrozličnějších autorů. Dále je v teoretické části stručně charakterizována role rodiny v životě seniorů a adolescentů a její proměna v posledních desetiletích. V závěru teoretické části je nastíněn demografický stav a jeho prognóza.</p> <p>Praktická část je věnována výzkumnému šetření v oblasti vztahů mezi seniory a adolescenty v libereckém kraji. Tato část je zaměřena na oblast zájmu o problematiku mezigeneračních vztahů u jednotlivých skupin, rozdílnost pohledů seniorů a adolescentů, vliv věku, pohlaví, vzdělání, četnosti kontaktu a jiných faktorů na vzájemné názory jedné sledované generace na druhou. Práce také mapuje problémy a obavy, které adolescenty i seniory v současnosti nejvíce trápí.</p>
Klíčová slova:	Senior, adolescent, mezigenerační vztahy, mezigenerační kontakt, ageismus, rodina

Anotace v angličtině:	<p>This diploma thesis deals with relationships between seniors and adolescents. The theoretical part describes specifications of senility and adolescence from different perspectives; whereas, special attention is devoted to psychological domain and relationships between these two groups. There are mentioned theories and viewpoints of all sorts of authors. Furthermore, there is characterized a role of families of seniors and adolescents, and its transformation in the last decades. At the end of this section demographic state and its prognosis are outlined.</p> <p>The practical part is devoted to a research project targeted at relationships between seniors and adolescents in Liberec region. The main focus of interest is on following areas: intergenerational relationships, diversity of views of seniors and adolescents, differences in age, gender, education, frequency of mutual contact and other factors that influence opinions of one generation to the other. This section also makes a survey of fears and problems which worry each group of people the most nowadays.</p>
Klíčová slova v angličtině:	senior, adolescent, intergenerational relationships, intergenerational contact, ageism, family
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 - Dotazník pro seniory Příloha č. 2 - Dotazník pro adolescenty Příloha č. 3 - Rozdíly v názorech lidí žijících na vesnici/ve městě u seniorů a adolescentů jednotlivě.
Rozsah práce:	84 s., 9 s. příloh
Jazyk práce:	český jazyk